

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Sociologijos katedra

Sandra Širvinskaitė

Sociologijos-kriminologijos studijų programa

Magistro darbas

„Kovos prieš narkotikus“ kaip socialinio reiškinių kritinė analizė

Darbo vadovas: Prof. Arūnas Poviliūnas

Vilnius 2009

Baigiamąjį darbą .....,
patvirtintą Filosofijos fakulteto dekanı įsakymu Nr. ....., parengiau savarankiškai, galutinai suredagavau ir
įteikiau vadovui.

.....

(Data)

.....

(Absolvento parašas)

Baigiamasis darbas atitinka (neatitinka) BA (MA)
darbams keliamus reikalavimus ir gali būti ginamas

.....

(Data)

.....

(Vadovo parašas)

Baigiamąjį darbą su vadovo tarpininkavimu katedra gavo

.....

(Data)

.....

(Katedros reikalų tvarkytojos parašas)

Turinys

Santrauka	4
Summary.....	5
IVADAS	6
1. Teorinės įžvalgos.....	9
1.1 Socialinio konstrukcionizmo perspektyva.....	9
1.2 Socialiniai „kovos prieš narkotikus“ aspektai	12
1.2.1 Narkotikų baimės.....	13
1.2.2 Narkotikų baimių istorija.....	20
1.3 Moralinės panikos fenomenas	25
1.3.1 C. Reinerman ir S. Cohen teorinių prieigų palyginimas.....	29
1.4 Narkotikai ir mass media.....	30
1.4.1 Žiniasklaidos vaidmuo šiuolaikinėje visuomenėje.....	30
1.4.2 Politinės ir kriminalinės informacijos pateikimas žiniasklaidoje.....	32
1.4.3 Narkotikų reprezentacija žiniasklaidoje	33
1.5 Narkotikų politikos formavimas.....	34
1.5.1 Lietuvos baudžiamoji politika narkotikų atžvilgiu.....	36
1.5.2 Narkotikų baimės Lietuvoje	37
1.5.3 R. Pakso politinės kultūros ypatumai	41
2. „Kovos prieš narkotikus“ socialinių aspektų analizė	45
2.1 Narkotikų temos atspindėjimas naujienų portalo Delfi.lt publikacijose ir Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės pranešimuose spaudai.....	45
2.1.1 Naujienų portalo Delfi.lt vidinė ideologija.....	48
2.1.2 Naujienų portalo Delfi.lt publikacijų ir Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės pranešimų spaudai pasiskirstymas pagal metus.....	49
2.1.3 Delfi.lt publikacijų šaltiniai	50
2.1.4 Rubrika	52
2.1.5 Naujienų portalo Delfi.lt publikacijų narkotikų tematika turinio analizė.....	56
2.1.6 Narkotikų kontrolės departamento pranešimų spaudai turinio analizė	67
2.1.7 Apibendrinimas	69
2.2 Politikų dėmesys narkotikų problemai	71
2.2.1 Valstybės inicijuoti moksliniai taikomieji tyrimai	71
2.2.2 Narkomanijos tematika LR Seimo posėdžių dienotvarkėje	73
2.3 Narkotikų vartojimo paplitimas ir šių duomenų įvertinimas.....	74
2.3.1 Narkotikų vartojimo pasekmių rodikliai.....	78
2.3.2 Su narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimu susijusios registruotos nusikalstamos veikos	80
IŠVADOS.....	83
LITERATŪRA	85
Priedai.....	88

Santrauka

Narkotikų vartojimo istorija siekia 5000 metų prieš Kristų. Narkotinės medžiagos vartojamos išskirtinai religiniais ar medicininiais tikslais iki 19 amžiaus vidurio, kuomet vykstant visuomenės modernizacijai bei keičiantis visuomenės kontrolės formoms, keičiasi ir kontrolė narkotikų vartojimo atžvilgiu. Moderni demokratinė visuomenė sudarė prielaidas apibrėžti narkotikų vartojimą kaip problemą ir šios problemos atžvilgiu vykdyti „kovos prieš narkotikus“ kampanijas. Darbe aptariamos narkotikų problemos sukonstravimo prielaidos remiantis socialinio konstrukcionizmo atstovų teorinėmis prielaidomis. Pasak amerikiečių sociologo C. Reinerman socialinę narkotikų vartojimo problemos sukonstravimą lėmė ne pats narkotikų vartojimas, o specifinis atskirų visuomenės grupių interesas, siekiant suvaržyti ar apriboti kitas visuomenės grupes. C. Reinerman šį procesą įvardina narkotikų baimių konstravimu, kuriam būdingi tokie elementai: 1) tiesos buvimas; 2) problemos padidinimas žiniasklaidoje; 3) politiniai-moraliniai antrepreneriai; 4) profesinės interesų grupės; 5) konflikto istorinis kontekstas; 6) narkotikų vartojimo susiejimas su „pavojinga klase“; 7) narkotikai kaip daugybės visuomenės problemų atpirkimo ožys. Pasitelkus C. Reinerman narkotikų baimių konstravimo schemą kaip teorinį įrankį, bandoma aptikti „kovos prieš narkotikus“ kampanijas Lietuvoje. Išanalizavus internetinės žiniasklaidos publikacijas daroma išvada, kad „kovos prieš narkotikus“ kampanija Lietuvoje buvo vykdoma 2000-2004 metais, kuri pasižymėjo visais narkotikų baimių aspektais. Politikai, iš kurių labiausiai išsiskyrė R. Paksas, kėlė vąjų dėl narkotikų rinkiminių kampanijų metu. Lietuvoje buvo skelbiama narkomanijos epidemija, kurios plitimui sustabdyti buvo siūloma įvesti greituosius narkotikų testus švietimo ir globos įstaigose, laisvės atėmimo vietose ir ligoninėse. Kas leidžia daryti tam tikras išvadas apie tai, kaip Lietuvos politikos elitas interpretuoja švietimo institucijas. Siekiant nukreipti dėmesį nuo svarbesnių visuomenės problemų, narkotikai tapo „atpirkimo ožiu“. Prie „kovos prieš narkotikus“ taip pat prisidėjo profesinės interesų grupės bei narkotikų problemos vaizdą linkusi sureikšminti mass media. Išaugęs internetinių publikacijų skaičius tiriamuoju laikotarpiu parodė, kad narkotikų problema buvo išpūsta, tuo prisidedant prie „kovos prieš narkotikus“ kaip socialinio-politinio reiškinių konstravimo, nors atliktų tyrimų duomenys narkotikų vartojimo pokyčių šalyje nerodė.

Summary

History of drug use reaches 5000 years before Christ. Narcotic drugs were used exceptionally for religious or medicine purposes up to the middle of the 19th century when because of modernization of the society and changes in the control patterns of the society together control towards use of the drugs was changing. Modern democratic society established premises to determine use of the drugs as a problem and to apply the campaigns of “the fight against drugs” in regard to this problem. Premises for the establishment of drug problem are discussed in the paper with reference to theoretical premises of the representatives of social constructionism. Accordingly to American sociologist C. Reinerman the social establishment of drug use problem was determined not by use of the drugs itself but by specific interest of separate groups of the society in order to limit or constrain other groups of the society. C. Reinerman names this process as establishment of drug scares for which following elements are typical: 1) A Kernel of Truth; 2) Media Magnification; 3) Politico-Moral Entrepreneurs; 4) Professional Interest Groups; 5) Historical Context of Conflict; 6) Linking a Form of Drug Use to a “Dangerous Class”; 7) Scapegoating a Drug for a Wide of Public Problems. When invoking construction scheme of the drug scares of C. Reinerman as a theoretical tool, efforts are made to find campaigns of “the fight against drugs” in Lithuania. After analysis of internet media publications following conclusion is made: campaign of “fight against drugs” in Lithuania was performed in year 2000-2004 and it could be characterized by every aspect of the drug scares. Politicians, with the most standout among them was R. Paksas, raised a drive because of drugs during the electoral campaign. Drug epidemic was announced in Lithuania and it was offered to introduce fast drug tests in the education and foster institutions, also in the imprisonment places and hospitals, in order to stop spread of this epidemic. This allows to make some conclusions about the fact how Lithuanian elite of policy construe education institutions. Drugs have become “a scapegoat” in order to turn off attention from the more important problems of the society. The professional interest groups and mass media that is prone to prominent drug problem also have contributed to “the fight against drugs”. Increased number of the internet publications within period of the research have shown that problem the drugs was exaggerated and in this way a contribution was made to the construction of “fight against drugs” as social-political phenomenon, although data of performed researches haven’t shown any changes in the drug use of the country.

IVADAS

Narkotikų vartojimo istorija siekia 5000 metų prieš Kristų. Narkotinės medžiagos vartojamos išskirtinai religiniais ar medicininiais tikslais iki 19 amžiaus vidurio, kuomet vykstant visuomenės modernizacijai bei keičiantis visuomenės kontrolės formoms, keičiasi ir kontrolė narkotikų vartojimo atžvilgiu. Moderni demokratinė visuomenė sudarė prielaidas apibrėžti narkotikų vartojimą kaip problemą. Šios problemos atsiradimas aptariamas socialinio konstrukcionizmo rėmuose.

Socialinio konstrukcionizmo tradicijos atstovai P. Berger ir T. Luckmann pažymi, kad tai, ką individai ir visuomenė suvokia ir supranta kaip tikrovę, yra individų bei grupių socialinės sąveikos reiškinys. Mokslininkai išplėtojo fenomenologinės sociologijos principą, kad tikrovė yra socialiai konstruojama (1999, p. 11). Atsižvelgiant į tai, daroma prielaida, jog su narkotikų vartojimu susijusios problemos yra konstruojamas ir nuolat kintantis fenomenas.

Remdamasis socialinio konstrukcionizmo idėjomis amerikiečių sociologas C. Reinerman tyrinėja dėl narkotikų vartojimo kylančias bangas – narkotikų baimes, kurios yra pasikartojantis kultūrinis ir politinis fenomenas, todėl turėtų būti aiškinamos sociologiškai (1994, p. 58). Narkotikų baimės taip pat siejamos su moraline panika, todėl apžvelgiamos europinės kritinės kriminologijos atstovo S. Cohen teorinės įžvalgos. Abiejų mokslininkų teorinėse įžvalgose socialinių problemų konstravimo atžvilgiu aptariamas reikšmingas mass media vaidmuo, todėl darbe tyrinėjamos narkotikų ir mass media sąsajos.

Amerikiečių sociologas C. Reinerman kalba apie kruopščiai kultivuojamą isteriją dėl narkotikų, kartu bandymas atskleisti esminius šio kultivavimo proceso elementus. Anot sociologo, „kovos“ prieš narkotikus, narkomanijos prevencijos kampanijos ir kiti padidinto visuomenės dėmesio narkomanijos problematikai laikotarpiai nėra paprasčiausios reakcijos į įvairias su narkotikų vartojimu susijusias problemas. C. Reinerman pateikia narkotikų baimių elementų schemą, kuria remiantis galima analizuoti, iš kur atsiranda „kova prieš narkotikus“, kaip sociologinis fenomenas. Taigi darbe mėginama atrasti ir išanalizuoti „kovos prieš narkotikus“ kaip socialinio-politinio fenomeno apraiškas Lietuvoje, analizuojant žiniasklaidos pranešimus narkotikų tema bei aptariant politikos elito dėmesį narkotikų problemai, akcentuojant tai, kad politikai yra pirminis žiniasklaidos

pranešimų šaltinis. Rekonstruojant „kovos prieš narkotikus“ ypatumus remiamasi Lietuvoje atliktais ir tarptautiniais tyrimais.

Darbo tikslas – aptikti kovos prieš narkotikus požymius Lietuvoje ir išanalizuoti socialinio-politinio reiškinių požiūriu.

Darbo objektas – su narkotikais susijusių kampanijų konstravimas.

Darbo uždaviniai:

- Sukonstruoti teorinį instrumentą, kuriuo remiantis kovą prieš narkotikus aprašyti kaip socialinį reiškinį;
- Aptikti „kovos prieš narkotikus“ kaip socialinio-politinio reiškinių aspektus Lietuvoje;
- Siekiant išanalizuoti socialinius ir politinius „kovos prieš narkotikus“ aspektus, atlikti internetinės žiniasklaidos ir Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės pranešimų spaudai turinio (content) analizę narkotikų tematika;
- Išanalizuoti Lietuvos politikų skiriamą dėmesį narkotikų problematikai;
- Įvertinti narkotinių medžiagų paplitimo ir požiūrio į narkotikų vartojimo ypatumus, bei nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimu tendencijas.

Ginami teiginiai:

- „Kovos prieš narkotikus“ kampanijos yra linkusios pernelyg sureikšminti narkotikų problemos vaizdą, siekdamas kitoniškų tikslų;
- Mass media yra linkusi sureikšminti kovos prieš narkotikus kampanijas.

Darbo metodai:

- *Teorinės literatūros analizė* atliekama norint sukurti teorinį įrankį, kuriuo remiantis aptikti ir išanalizuoti „kovą prieš narkotikus“ kaip socialinį-politinį reiškinį.

- *Kiekybinė turinio (content) analizė* kaip tyrimo metodas pasirinktas norint parodyti, kokie narkotikų tematikos pokyčiai vyko internetinėje žiniasklaidoje tiriamuoju laikotarpiu bei palyginti su Narkotikų kontrolės departamento, kaip vienos iš interesų grupių formuojant narkotikų problemą, pranešimais spaudoje.
- *Antrinių duomenų analizė* reikalinga siekiant parodyti narkotikų vartojimo, jaunimo požiūrio į narkotikų vartojimą bei kt. su narkotikais susijusius pokyčius Lietuvoje tiriamuoju laikotarpiu.

Darbo struktūra

Darbą sudaro įvadas, dvi dalys ir išvados. Pirmoje dalyje pristatomos teorinės perspektyvos: aptariama socialinio konstrukcionizmo teorinė prieiga; pateikiama C. Reinerman narkotikų baimių schema ir aprašoma narkotikų baimių istorija; aptariamas moralinės panikos fenomenas; pristatomas mass media ir narkotikų sąryšis; trumpai apžvelgiamas narkotikų politikos Lietuvoje formavimo tendencijos ir bandoma aptikti „kovą prieš narkotikus“ kaip socialinį-politinį reiškinių.

Antroje darbo dalyje atliekama naujienų portalo Delfi.lt 2000-2005 metų antrinė publikacijų analizė ir 2006-2008 metų publikacijų narkotikų tema analizė, siekiant parodyti „kovos prieš narkotikus“ ypatumus. Taip pat analizuojami 2005-2008 metų Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės pranešimai spaudoje, siekiant juos palyginti su internetinėmis publikacijomis. Antrine Lietuvoje ir Europoje atliktų tyrimų analize siekiama atskleisti narkotikų paplitimo bei požiūrio į narkotikus dinamiką. „Kovos prieš narkotikus“ kontekste analizuojamas politikos elito dėmesys narkotikų problemai. Taip pat aptariami nusikalstamų veikų, susijusių su narkotikų medžiagų disponavimu, pokyčiai.

Išvadose pateikiami apibendrinti darbo rezultatai.

1. Teorinės įžvalgos

1.1 Socialinio konstrukcionizmo perspektyva

Konstravimo sąvoką socialinės tikrovės analizės kontekste formaliai pirmą kartą panaudojo P. Berger ir T. Luckmann 1966 metais savo traktate „Socialinis tikrovės konstravimas. Žinojimo sociologijos traktatas“. Didelę įtaką mokslininkams padarė fenomenologinės sociologijos atstovo A. Schutzo pateikiamos interpretacijos, taip pat E. Durkheimo, M. Weberio ir kitų autorių argumentai (Berger ir Luckmann, 1999, p. 9).

Pažymėtina, jog kai kurie autoriai skiria socialinį konstrukcionizmą ir socialinį konstruktyvizmą. Nors dažnai šios sąvokos vartojamos kaip sinonimai, G. Hruby pataria jų nepainioti. Socialinis konstrukcionizmas siejamas su sociologiniu žinojimo aprašymu, socialinis konstruktyvizmas – su psichologiniu. Kitaip tariant, pastarasis nagrinėja žinojimo formavimąsi mintyse, o konstrukcionizmas nagrinėja žinojimo formavimąsi už minčių, tarp socialinių santykių dalyvių (Hruby, cit. pg., Valantiejus, 2004, p. 439).

P. Berger ir T. Luckmann teigia, jog norint suprasti, kas yra visuomenės „tikrovė sui generis“ reikia tyrinėti, koku būdu konstruojama ši tikrovė. Taigi autoriai kelia klausimą: „koku būdu subjektyvios prasmės tampa objektyviu faktiškumu?“ arba kaip konstruojama socialinė tikrovė (1999, p. 31). Socialinės tikrovės konstravimo pagrindas yra institucionalizacija. Tikrovė šiuo atveju suprantama ne materialia objektyviaja prasme, bet kaip tam tikrų žinių apie socialinį pasaulį visuma. Taigi visuomenė suprantama kaip dialektinis procesas, kurį sudaro trys etapai:

- Eksternalizacija
- Objektyvacija
- Internalizacija

Socialinėje tikrovėje kiekvienas iš jų susijęs su esmine socialinio pasaulio charakteristika – „Visuomenė yra žmogaus kūrinys. Visuomenė yra objektyvi tikrovė. Žmogus yra visuomenės kūrinys“. Socialinio pasaulio realumas atsiskleidžia tik tada, kai jis perduodamas naujai kartai (Berger ir Luckmann, 1999, p. 83).

Eksternalizacija – tai stadija, kuomet tam tikri vidiniai dalykai tampa išoriniais. „Socialinė tvarka yra žmogaus kūrinys arba, kalbant tiksliau, ji yra nenutrūkstanti žmogaus kūryba. Žmogus kuria nuolatos save eksternalizuodamas. <...> nors egzistuojančios socialinės tvarkos negalima kildinti iš

biologinių duomenų, pačios socialinės tvarkos būtinybę lemia žmogaus biologinis aparatas. Socialinės tvarkos atsiradimą, palaikymą ir perdavimą lemia ne vien biologinės konstantos, bet ir kitos priežastys“ (Berger ir Luckmann, 1999, p. 72-73).

„Procesas, kai eksternalizuoti žmogaus veiklos produktai įgyja objektyvų pobūdį, yra objektyvacija“ (Berger ir Luckmann, 1999, p. 82). Šis procesas aiškinamas remiantis habitualizacijos ir institucionalizacijos sąvokomis. Institucionalizacijos ištakos aiškinamos per habitualizaciją, t.y. per tam tikrus veiksmų šablonus, kuriuos „galima atlikti ateityje tokiu pat būdu ir taip sutaupant pastangų“ (Berger ir Luckmann, 1999, p. 74). Habitualizacijos procesai yra ankstesni už institucionalizaciją. „Institucionalizacija vyksta visada, kai įvairaus tipo veikėjai abipusiai tipizuoja habitualizuotus veiksmus. Kitaip sakant, bet kuri tokia tipizacija yra institucija. Būtina pabrėžti institucinių tipizacijų abipusiškumą ir tai, kad tipiški yra ne tik veiksmai, bet ir institucijų veikėjai. Institucijas sudarančių habitualizuotų veiksmų tipizacijos visada yra bendros. Jas suvokia visi konkrečios socialinės grupės nariai, o pati institucija tipizuoja tiek individualius veikėjus, tiek ir individualius veiksmus“ (Berger ir Luckmann, 1999, p. 75). Taigi institucinis pasaulis – tai objektyvuota žmogaus veikla.

Trečias dialektinio proceso momentas šalia eksternalizacijos ir objektyvacijos yra internalizacija. Internalizacijos metu objektyvuotas socialinis pasaulis vėl perkeliamas į sąmonę vykstant socializacijai (Berger ir Luckmann, 1999, p. 83). Pasak Berger ir Luckmann, „individas negimsta visuomenės nariu. Jis gimsta su polinkiu į socialumą ir tampa visuomenės nariu. Todėl kiekvienas individas savo gyvenime tam tikru laiku ir tvarka pradeda dalyvauti socialinėje dialektikoje. Šios proceso pradžios taškas yra internalizacija: tiesioginis objektyvaus įvykio kaip tam tikros prasmės išraiškos, t.y. kaip subjektyvių kito procesų išraiškos, suvokimas ir interpretavimas, kurių dėka šis įvykis tampa subjektyviai prasmingas man pačiam. <...> Tiksliau sakant, internalizacija plačiąją prasme yra pagrindas, padedantis suprasti, pirma, kitus, antra – pasaulį kaip prasmingą ir kaip socialinę tikrovę“ (Berger ir Luckmann, 1999, p. 163-164).

Taigi socialinio konstrukcionizmo pamatinė idėja yra ta, kad visuomenė suprantama kaip nenutrūkstamas dialektinis procesas, sudarytas iš trijų momentų: eksternalizacijos, objektyvacijos ir internalizacijos. Kalbant apie socialinį pasaulį, šie momentai nebūtinai atsiranda pagal laiko seką, tačiau priešingai – visuomenė ir kiekviena jos dalis vienu metu apibūdinamos šiais trim momentais, todėl juos analizuoti būtina kartu (Berger ir Luckmann, 1999, p. 163). „Socialinio konstrukcionizmo tradicija jungia idėjas, kurios pabrėžia socialiai kuriamą socialinio gyvenimo charakterį, ir tai, kad

žinojimas yra konstruojamas, dekonstruojamas ir rekonstruojamas. Socialinio konstravimo ar socialinio konstrukto frazę galime rasti beveik visuose humanitarinių ir socialinių mokslų diskursuose“ (Aleksnevičienė, 2006, p. 17).

Pasak Afanasyev ir Gilinskij, socialinio konstrukcionizmo perspektyvos rėmuose tam tikras fenomenas tampa socialine problema, kuomet „jį taip apibrėžia skirtingi visuomenės agentai, pavyzdžiui, politikai, mokslininkai, organizacijos ar žiniasklaida“ (Afanasyev ir Gilinskij, cit. pg. Aleksnevičienė, 2006, p. 18). Goode ir Ben-Yehuda teigia, fenomenas gali būti sukonstruotas kaip socialinė problema tuomet, kai žmonių grupė pripažįsta jį kaip blogį bei ši grupė yra susirūpinusi dėl problemos ir pradeda ją spresti (Goode ir Ben-Yehuda, cit. pg. Aleksnevičienė, 2006, p. 18). „Šios tradicijos kontekste socialinės problemos nėra iš anksto objektyviai nulemtos. Jos atsiranda tuomet, kai jos yra subjektyviai apibrėžiamos ar suvokiama jų problematika. Socialinių problemų subjektyvių aspektų pripažinimas leidžia suprasti, kaip „socialinės sąlygos gali būti apibrėžtos kaip problema vieno visuomenės segmento, bet tuo pačiu visiškai ignoruojamos kito segmento““ (Leon-Guerrero cit. pg. Aleksnevičienė, 2006, p. 18).

Apibendrinant, socialinio konstrukcionizmo perspektyva nagrinėja tai, kaip visuomenėje apibrėžiamos problemos. Šiuo atveju ypatingas dėmesys skiriamas galią turinčioms grupėms ar asmenims. Pasak Best, vieni socialinių problemų konstravimo tyrinėtojai analizuoja, kaip politinio ir ekonominio elito galia įtakoja socialinių problemų apibrėžtis, kiti nagrinėja, koks yra aktyvių veikėjų vaidmuo atkreipiant dėmesį į įvairias socialines problemas, tretieji aptaria žiniasklaidos poveikį visuomenės ir sprendimų priėmėjų suvokimui apie socialines problemas (Best, cit. pg. Aleksnevičienė, 2006, p. 18-19).

Šiame darbe pagrindinis dėmesys skiriamas narkotikų problemos konstravimui arba, kaip galėtų būti dekonstruota „kova“ arba „karas“ prieš narkotikus. Remiantis Didžiosios Britanijos kriminologo S. Cohen ir amerikiečių sociologo C. Reinerman teorinėmis išvalgomis stengiamasi rekonstruoti šį fenomeną iš sociologinės pusės. Kadangi moralinės panikos fenomenas yra plačiau tyrinėtas ir aptartas kitų mokslininkų darbuose, daugiau dėmesio skiriama C. Reinerman narkotikų baimių konstravimo fenomenui, stengiantis palyginti abiejų mokslininkų teorines prielaidas.

1.2 Socialiniai „kovos prieš narkotikus“ aspektai

Sąvokų apibrėžimas. Kalbant apie narkotikus, būtina tiksliai apibrėžti susijusius terminus ir sąvokas. Tarptautinių žodžių žodyne narkotikai apibrėžiami šitaip: „Narkotikai [gr. narkotikos – stingdantis, apsvaiginantis]: 1. medžiagos, slopinančios žmogaus ir gyvūnų centrinę nervų sistemą ir sukeliančios narkozę; 2. svaiginamosios medžiagos, pvz., hašišas, opijus, alkoholis, kurių dažnas vartojimas sukelia narkomaniją (Bendorienė ir kt., 2003, p. 503). Lietuvių kalbos žodyne žodis „narkotikas“ apibrėžiamas kaip „migdanti, anestezuojanti arba svaiginanti medžiaga, dažniausiai nuodinga“ (www.lkz.lt). Anglų kalboje išskiriami žodžiai „drug“ ir „narcotic“, kurie į lietuvių kalbą verčiami vienodai. Oksfordo anglų kalbos žodyne pateikiamos tokios šių žodžių reikšmės: Narkotikai („drug“): 1. medžiaga naudojama medicinoje arba kaip medicininis preparatas; 2. nervų sistemą stimuliuojanti medžiaga, ypač tiems, kurie turi potraukį alkoholiui, kokainui, heroinui. Dauguma narkotikų yra nelegalūs. (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1995, p. 358). Narkotikas („narcotic“): 1. medžiaga, kuri gali sukelti mieguistumą, padėti labai atsipalaiduoti ar numalšinti skausmą; 2. medžiaga („drug“) veikianti psichiką (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 1995, p. 772). Socialinių mokslų enciklopedijoje narkotikai (heroinas, krekas, ekstazis, kanapės, kokainas, alkoholis, psichiką veikiantys vaistai) apibrėžiami kaip natūralios ar dirbtinės prigimties medžiaga, kuri gali keisti asmens psichiką, įtakoti nuotaiką ar elgesį bei suvokimą (Bergeron, 2001, p. 3852).

Taigi narkotikų apibrėžimų yra daug, kurie aprašo narkotikus įvairiais aspektais. Kai kurie apibrėžimai pernelyg daug apimantys ir leidžiantys apibūdinti narkotikus beveik kaip bet kokios kilmės medžiagą, kurią tik įmanoma suvartoti. Kiti apibrėžimai yra susiję išimtinai su teisiniu reguliavimu, t.y. ar medžiaga bus pripažinta „narkotiku“ ar ne priklauso nuo to, ar jis bus įtraukta į draudžiamų vartoti medžiagų sąrašą (Morse, 2001, p. 3873). Kitaip tariant šiuose apibrėžimuose iš esmės nedaroma perskyra tarp legalių (alkoholis, tabakas, vaistai) ir nelegalių (heroinas, kokainas ir kt.) narkotikų. Darbe pagrindinis dėmesys skiriamas nelegaliems narkotikams, t.y. tiems, už kurių vartojimą, disponavimą ar platinimą numatyta atsakomybė.

1.2.1 Narkotikų baimės

Narkotikai ir jų keliamos problemos šiandien ne naujiena. Amerikiečių sociologas C. Reinerman savitai žvelgia į kovos prieš narkotikus problematiką. Mokslininkas teigia, jog tai, kaip šiandien visuomenei pateikiamas narkotikų problematikos vaizdas, yra „kruopščiai kultivuojama anti-narkotinė isterija“ (1994, p. 58). Kitaip tariant, kaip visuomenėje bus ir yra suvokiama narkotikų problematika, priklauso nuo teisėsaugos, Vyriausybės ir mass media institucijų susitarimo, kaip bus kultivuojamas visas procesas, susijęs su narkotikų problematika ir jos konstravimu. Pasak C. Reinerman, „kovos prieš narkotikus“ kampanijos ir kiti viešu susirūpinimu pasižymintys periodai niekuomet nėra vien tik atsakas į įvairias su kvaišalų vartojimu susijusias problemas. Šios baimės dėl narkotikų yra periodiškai pasikartojantis socialinis, politinis ir kultūrinis reiškinys, kuris turėtų būti aiškinamas sociologiškai. Karas ar kova prieš narkotikus nėra pati tinkamiausia, efektyviausia ir humaniškesnė narkotikų politikos forma. Todėl svarbu suprasti, ne tik kodėl žmonės vartoja narkotikus, bet ir suprasti tokio didelio visuomenės susirūpinimo narkotikų problemomis struktūrą (Reinerman, 1994, p. 58).

Narkotikų baimės – tai viena iš moralinės panikos formų, ideologiškai sukonstruotų tam, kad įvardytų vieną ar kitą „cheminę pabaisą“, kaip esminę daugybės visuomenės problemų priežastį. Visoms prieš kvaišalų vartojimą nukreiptoms kampanijoms yra būdingi šie elementai: 1) tiesos buvimas; 2) problemos padidinimas žiniasklaidoje; 3) politiniai-moraliniai antrepreneriai; 4) profesinės interesų grupės; 5) konflikto istorinis kontekstas; 6) narkotikų vartojimo susiejimas su „pavojinga klase“; 7) narkotikai kaip daugybės visuomenės problemų atpirkimo ožys (Reinerman, 1994, p. 58-62).

1) Tiesos buvimas. Visos prieš narkotikus nukreiptos kampanijos yra tam tikra prasme teisingos, kadangi visais laikais ir visose visuomenėse egzistavo šių medžiagų vartojimas (Reinerman, 1994, p. 61). Žmonės jau nuo seno žinojo įvairias narkotines medžiagas. Archeologiniai tyrimai rodo, kad jau 5000 pr. Kr. žmonės pažinojo įvairių augalų, sukeliančių tam tikrus fizinius ir psichinius pojūčius. Manoma, kad akmens amžiuje žmonės žinojo opijų, hašišą, kokainą. Įvairios narkotinės medžiagos buvo vartojamos per religines apeigas, siekiant pakylėti karių dvasią, gydant įvairias ligas, norint atsipalaiduoti, pajusti kažką nepaprasto (Bulotaitė, 2004, p. 9).

1873 m. rastas vokiečių egiptiečių papirusą, parašytas 1500 metų iki Kristaus kuriame buvo surašyta 700 receptų. Iš jo matyti, kad įvairios narkotinės medžiagos buvo vartojamos to meto medicinoje. Daugumos vaistų sudėtyje minimas opijus. VII amžiuje prieš Kristų opijus imtas vartoti Europos medicinoje. Graikų ir romėnų medikai manė, kad jis padeda nuo daugelio ligų. Opijus buvo laikomas vienu veiksmingiausių to meto vaistų (Bulotaitė, 2004, p. 10).

Įvairios narkotinės medžiagos būdavo vartojamos ir religinių ritualų, būrimų metu. Siekdami bendrauti su dvasiomis, sužinoti ateitį, žyniai, šamanai ir burtininkai vartodavo įvairius haliucinogeninius narkotikus, kurie jiems atverdavo „kitą pasaulį“, leisdavo patirti transą. Šios medžiagos šamanų ir burtininkų būdavo naudojamos siekiant paveikti, pajungti savo valiai ir kitus žmones (Bulotaitė, 2004, p. 10). Romėnai naudojo opijų imituodami mirties ar reinkarnacijos procesą, tikėjo, kad taip galima pasiekti laimę (Miller, 2002, p. 341). Didieji inkų žyniai, atlikdami apeigas, be perstojo kramtė kokos lapus. Ilgainiui niekas negalėjo prisiartinti prie šventovės be tradicinio kokos lapelio burnoje.

Pirmasis apie galimą pripratimą prie narkotinių medžiagų prabilo gydytojas ir filosofas Avicena XI amžiuje. Yra išlikęs jo rašytas receptas vaistams, kurių sudėtyje buvo opijaus, ir šalia įspėjimas, kad ilgalaikis šių vaistų vartojimas gali sukelti pripratimą prie jų. Tai – pirmasis medicinos istorijoje dokumentas, kuriame kalbama apie galimą priklausomybę nuo narkotikų. Oficialus opijaus naudojimas medicinoje taip pat siejamas su Paracelso vardu (1490-1541). Atlikęs daug tyrimų su gydomosiomis medžiagomis, jis patvirtino opijaus tinktūros veiksmingumą gydant kai kurias ligas. Paracelso išvados paskatino plačiau opijų vartoti medicinoje. Tačiau tais laikais opijaus vartojimas dar nebuvo socialinė problema. Net XIX amžiuje, kai jau buvo žinoma nemažai faktų apie priklausomybę nuo vaistų, kurių sudėtyje yra opijaus, šių vaistų buvo galima laisvai įsigyti vaistinėse, jei kamavo nemiga, skausmas širdies plote ar nerimas. Tokie vaistai buvo parduodami net vaikams. Daugumoje Europos sostinių buvo „opijaus salonai“ (Bulotaitė, 2004, p. 10). Per visus 1800-uosius metus Jungtinėse Amerikos Valstijose opiatų (opiumo, morfino ir heroino) galimo buvo nusipirkti vaistinėse, bakalėjose ir įprastose parduotuvėse. Jų galėjo išrašyti gydytojas kaip raminamųjų arba kaip nuskausminamųjų (Bierne ir kt., 1991, p. 139).

1800 metais Napoleono armijos kariai, grįždami iš Egipto, atvežė į Prancūziją kanapių. 1844 metais Prancūzijoje atsirado „hašišininkų klubai“, kuriuose lankėsi garsūs to meto menininkai (Bulotaitė, 2004, p. 10-11).

Dėl prekybos opijumi XIX amžiuje vyko net du karai tarp Anglijos ir Kinijos (1840-1842 ir 1856-1858). 1840-1842 karas dėl opijaus apskritai buvo pirmasis karas, kilęs dėl narkotikų. Anglija ir kitos Europos šalys siekė, kad Kinijoje prekyba opijumi būtų legalizuota (Miller, 2002, p. 341). Anglų prekeiviai tiesiog užtvindė Kiniją opijumi. Vietos valdžia bandė uždrausti prekybą, bet Anglija, turėjusi iš to milžinišką pelną, nenorėjo su tuo sutikti. Galutinė taika įsigalėjo tik XX amžiuje, kai visame pasaulyje prasidėjo kova už narkotinių medžiagų vartojimo ne medicinoje uždraudimą. XVIII ir XIX amžiuje narkotikų vartojimui didelę įtaką turėjo farmacininkų, chemikų atradimai ir moksliniai tyrimai. 1898 metais Vokietijoje buvo susintetintas heroinas, 1938 metais Šveicarijoje – LSD (Bulotaitė, 2004, p. 11).

Kaip pažymi E. Brecher, XIX amžiuje Jungtinės Amerikos Valstijos drąsiai galėtų būti vadinamos „narkomanų rojumi“. Visą amžių opiumo buvo galima nusipirkti legaliai ir už prieinamą kainą; morfinas pradėtas vartoti po Pilietinio karo; šimtmečio pabaigoje rinką pasiekė heroinas. Šių opiatų ir nesuskaičiuojamų medicininių preparatų buvo taip lengva įsigyti, kaip šiandien aspirino. Jie patekdavo į rinką penkiais būdais:

- 1) Gydytojai paskirdavo pacientui opiatų ir išrašydavo receptą.
- 2) Vaistinėse taip pat buvo galima įsigyti opiatų be recepto.
- 3) Opiatų buvo galima nusipirkti ir įprastose parduotuvėse. 1883-1885 metais Ajovos valstijoje, kurioje tuo metu populiacija neviršijo 2 mln., buvo atlikta apklausa ir nustatyta, jog 3000 parduotuvių pardavinėjo opiatų ir į šį skaičių neįėjo gydytojų vietoje ruošiami vaistai.
- 4) Opiatų buvo galima užsisakyti paštu.
- 5) Galiausiai, buvo begalė vaistinių preparatų, kurių sudėtyje buvo opijaus ar morfino.

Kai kurie iš šių preparatų buvo skirti vaikams, kuriems dygsta dantys, kai kurie vadinosi „raminantis sirupas“, kai kurie buvo rekomenduojami sergant diarėja, dizinterija ar nuo „moteriškų negalavimų“. Šie preparatai buvo reklamuojami laikraščiuose, žurnaluose ir afišų lentose kaip „malšinantis skausmą“, „mikstūra nuo kosulio“ ir kt.

Didžioji dalis opijaus XIX a. buvo importuojama legaliai. Iš jo buvo legaliai gaminamas morfinas. Pažymėtina, kad tuo metu aguonos JAV taip pat buvo auginamos legaliai. Po Pilietinio karo (1861-1865) opijus buvo uždraustas kai kuriose valstijose, tačiau nacionaliniu mastu Kongresas uždraudė auginti aguonas tik 1942 metais.

Didžiojoje Britanijoje XIX amžiuje situacija buvo panaši. Tam tikro pavidalo opijaus buvo duodama vaikams, kad jie geriau miegotų. Opijų naudojo visų klasių individai (Brecher, 1972).

Istorija rodo, jog nuo tų laikų, kai užfiksuoti pirmieji narkotikai moksliniuose šaltiniuose iki pat XIX amžiaus narkotikų vartojimas buvo išskirtinai medicininiais arba religiniais tikslais. Narkotikų vartojimas nebuvo pripažintas kaip socialinė problema. Kalbant apie opiatų vartojimą, šis reiškinys tam tikra prasme buvo suvokiamas kaip šiek tiek amoralus. Galima būtų palyginti su alkoholio vartojimu. Tačiau pati „amoralumo“ sąvoka toli gražu skiriasi nuo suprantamos šių dienų kontekste. Dėl to niekas neatleisdavo iš darbo, žmonos nesiskirdavo su vyrais ir vice versa, vaikų negalėdavo atimti iš tėvų. Vartojantys opiatų visiškai pilnai dalyvaudavo bendruomenės gyvenime. Vartojantys vaikai ir paaugliai ir toliau eidavo į mokyklą, Sekmadienio mokyklą ar koledžą. Taigi XIX amžiuje buvo išvengta pražūtingo narkotikų įstatymų ir nuostatų efekto – deviantų subkultūrų augimo ir atotrūkio nuo respektabilios visuomenės dalies be galimybės sugrįžti atgal. Atsirado „priklausomybės“ sąvoka, ir nors niekas tiksliai nežinojo apibrėžimo, tačiau puikiai suprato apie ką kalbama. Pati deviacija tapo matoma tuomet, kai apie tai parašė „Katalikų pasaulis“ (Brecher, 1972).

Reinarman pažymi, kad iš esmės farmakopėja¹ pradėjo eksponentiškai plėstis būtent tada, kai buvo pradėti vartoti narkotikai. Nes visos kultūros ir istorinės epochos, kurios pakankamai suvokė, kam naudojamos šios medžiagos, taip pat suteikė pagrindą kai kuriems žmonėms teigti, kad šių medžiagų vartojimas yra problema (1994, p. 61).

2) *Narkotikų problemos padidinimas žiniasklaidoje.* Ištyrinėjęs daugelį epizodų, kurių metu vyko kova prieš narkotikus, Reinarman padarė išvadą, kad mass media pateikia iškreiptą narkotikų problemos vaizdą. Blogiausi atvejai tampa tipiškais, o epizodiniai – epideminiais. Mass media dramatiškiau ne tik su narkotikais susijusias, bet ir kitas problemas pirmiausia tam, kad neprarastų skaitytojų auditorijos (1994, p. 61).

Kalbant apie narkotikų problematikos pateikimą žiniasklaidoje, platesnis aptarimas pateikiamas kitame skyriuje.

---

¹ standartų ir nuostatų, formuojančių vaistų gamybą, laikymą, tikrinimą ir dozavimą, rinkinys (Bendorienė A. ir kt. Tarptautinių žodžių žodynas, 2003)

3) *Politiniai-moraliniai antreprenieriai.* Įtakingiausi politiniai-moraliniai antreprenieriai narkotikų baimių atveju, pasak Reinerman, yra politinis elitas. Politikai atkreipia dėmesį į narkotikų vartojimą ir apibrėžia tai kaip grėsmingą reiškinį, kurio atžvilgiu „turi būti kažkas daroma“. Jie taip pat yra pirminis šaltinis, iš kurio mass media gali pradėti kelti triukšmą dėl vienos ar kitos narkotinės medžiagos. Reinerman pastebi, kad narkotikų baimių metu antreprenieriai turi savų (dažniausiai finansinių) interesų, kurie mažai ką turi bendra su narkotikais. Politiniai eliti, apibūdindami narkotikus kaip funkcinį blogį, nukreipia dėmesį nuo kitų, labiau sisteminių visuomenės problemų, už kurias jie turėtų būti atsakingi. Amerikos politinėje kultūroje kvietimas „griežtai kovoti su narkotikais“ politikams leidžia užimti stabilią poziciją nerizikuojant prarasti piliečių balsų (Reinerman, 1994, p. 61).

4) *Profesinės interesų grupės.* Kiekvienos narkotikų baimės metu įtvirtinant vis naują įstatymą prieš narkotikus įvairios profesinės interesų grupės varžosi dėl teisės į narkotikų problemos „nuosavybę“, t.y. „galimybės kurti ir įtakoti narkotikų problemos apibrėžimą visuomenėje“ ir taip nusakyti, kokių veiksmų turėtų būti imamasi. Amerikoje šios grupės apima pramoninkus, bažnyčios atstovus, medikų ir farmacininkų asociacijas, įvairias teisingumo vykdymo institucijas, mokslininkus, gydymo industriją bei buvusius narkomanus. Remdamosi savo specifinėmis žinojimo formomis, šios grupės tvirtina turinčios pagrindą ir teisę nusakyti, kas yra blogai ir pasiūlyti atitinkamus sprendimus (Reinerman, 1994, p. 61).

5) *Istorinis konflikto kontekstas.* Reinerman žodžiais tariant, mass media, moraliniai antreprenieriai ir profesinės interesų grupės sudaro trejybę, kurių kiekvienas tipiška veikia tokiu būdu, kad išpučia „tiesos buvimą“ narkotikų vartojimo atžvilgiu. Tačiau ši sąsaja pati savaime dar nereiškia, kad būtent dėl jos kyla narkotikų baimės ar leidžiami prieš narkotikus nukreipti įstatymai. Šiuo atveju pabrėžiama pamatinių konfliktų svarba, kurie paverčia narkotikus funkcinę blogybę. Socialinių (nebūtinai narkotikų) baimių metu, tie patys konfliktai – ekonominiai, politiniai, kultūriniai, klasiniai arba jų kombinacijos – sukuria kontekstą, kuriame vieni gali aiškinti, jog narkotikų vartotojų grupės kelia grėsmę (Reinerman, 1994, p. 61).

6) *Narkotikų vartojimo susiejimas su „pavojinga klase“.* Reinerman teigia, jog narkotikų baimės nėra apie narkotikus *per se*, kadangi narkotikai nesukelia socialinių pasekmių tol, kol jų nepradedama vartoti individai. Narkotikų baimės yra apie narkotikų vartojimą tarp konkrečios individų grupės, kurias paprastai politiniai ir moraliniai antreprenieriai jau būna apibrėžę kaip „pavojų keliančias socialines grupes“. Pavyzdžiui, būtent kinų opiumo rūkymo papročiai, o ne labiau paplitęs kitų

opiatų vartojimas, paskatino pirmąjį 1870 metų įstatymą prieš narkotikus Kalifornijoje. O karas narkotikams buvo paskelbtas tuomet, kai rūkomas kokainas pasiekė afroamerikiečių ir latino žemiausiąją klasę. Taigi kiekvienu atveju politiniai-moraliniai antreprenieriai galėjo sukonstruoti „narkotikų problemą“ susiedami narkotines medžiagas su juos vartojančių grupe, kurie įtakingųjų buvo suvokiami kaip pavojingi, įtartinos reputacijos ar keliantys grėsmę (Reinarman, 1994, p. 61).

7) *Narkotikai kaip daugybės visuomenės problemų atpirkimo ožys.* Paskutiniam narkotikų baimių elementui būdinga tai, kad narkotikai padaromi atpirkimo ožiu dėl įvairių socialinių problemų, kurios su narkotikų vartojimu yra susijusios netiesiogiai. Tai, ko gero, svarbiausias elementas, nes jis labai gerai paaiškina, kodėl siaubas dėl narkotikų įgyja tokį rezonansą (ypač konfliktiniame istoriniame kontekste, kuriame narkotikų baimės labiausiai linkusios atsirasti).

Narkotikai kaip daugybės visuomenės problemų atpirkimo ožys – tai narkotikų baimių elementas, kuris buvo būdingas kiekvienai narkotikų baimei. Pavyzdžiui, Blaivybės kampanijos atstovai tikėjo, kad Amerika be alkoholio būtų buvusi nesibaigiančio ekonominio progreso šalis, taip pat joje nebūtų skurdo, nusikaltimų, protinio atsilikimo ar net nesantuokinių santykių. Jeigu tikėti, ką sakė 1960 metų valdžios ir medicinos atstovai, tai be marihuanos ir LSD nebūtų buvę jokių konfliktų tarp paauglių ir jų tėvų. 1988-1994 metais politikai ir mass media teigė, kad jeigu ne kreko rykštė, tuomet taip vadinama varguomenė arba žemiausiasis sluoksnius būtų visai išnykęs, arba bent jau žymiai mažiau veikiamas skurdo, smurto ir nusikaltimų. Tačiau nėra nė vieno istorinio įrodymo, kad būtų įvykę kas nors panašaus. Taigi narkotikai yra labai funkcionalus atpirkimo ožys. Politiniam elitui jie yra lyg figos lapas jų valdomos socialinės sistemos ydoms pridengti. O visuomenei pateikiamas vaizdas toks, tarsi „cheminis blogis“ ar pavieniai deviantai būtų visų visuomenės problemų gausybės rago priežastis (Reinarman, 1994, p. 62).

Reinarman pabrėžia, jog įvairios narkotikų vartojimo formos buvo ir yra paplitusios beveik visose visuomenėse. Kai kurios iš jų pergyveno ir narkotikų baimių laikotarpius, ypač susijusius su alkoholio vartojimu dar prieš kelis dešimtmečius. Tačiau nė vienoje visuomenėje narkotikų baimės nebuvo tokios virulentiškos kaip JAV. Pastebėtina ir tai, jog istorijoje nebuvo tokio laikmečio ar vietos, kad nebūtų vartojamas alkoholis. Mokslininkai teigia, kad tokio girtuokliavimo, kaip 18 amžiaus pabaigoje JAV, nebuvo niekur. Be to, kitose demokratinėse visuomenėse įstatymai prieš narkotikus paprastai nėra tokie griežti. Dažnai keliamas klausimas, kodėl tvirtinimai apie šią siaubą keliančią medžiagą turi tokią galią būtent Amerikos kultūroje.

Narkotikų baimės ir kiti viešu susirūpinimu pasižymintys periodai nėra pavieniai ar nesusiję epizodai. Istorinis JAV modelis negali būti aiškinamas vien tik moralinių vertybių ir atskirų narkotikų kampanijos atstovų suvokimo atžvilgiu. Jau minėta, jog narkotikų kampanijų atstovai iš šių kampanijų stengiasi išgauti naudos. Pavyzdžiui, tvirtinimai apie tai, kaip narkotikai kenkia visuomenei, politiniam elitui gali padėti sustiprinti grėsminga laikomos socialinės grupės kontrolę, įtvirtinti kurios nors vienos klasės moralinį kodeksą ar mobilizuoti rinkėjų paramą. Tačiau Amerikos istorijoje pasikartojantys farmakofobijos bruožai nurodo, kad yra dar kažkas, kas padaro Amerikos piliečius jautresnius narkotikų baimių atstovų bandymams demonizuoti narkotikus. Taigi Reinerman bando atsakyti klausimą, kodėl Amerikos visuomenė yra nepaprastai jautri narkotikų baimėms.

Pirma, tvirtinimai apie narkotikus kaip apie blogį ypač gyvybingi Amerikoje, nes tinkamas žodynas jiems apibūdinti jau yra paruoštas. Kadangi narkotikai tampa atpirkimo ožiu, tai suteikia piliečiams turėti tautos demoną, kuriam galima suversti kaltę dėl įvairaus netipinio elgesio arba kitų keliančių nerimą aplinkybių, kurias sunku paaiškinti kitais būdais. Be to, Amerikos politinėje kultūroje individualūs problemų aiškinimai yra labiau paplitę negu socialiniai.

Antra, Amerikos visuomenė išsivystė iš puritoniškos kultūros, kurioje savikontrolė turėjo labai didelės reikšmės. Vidurinės klasės protestantams, kurie dominavo JAV, savikontrolė buvo būtina religiniu požiūriu bei norint išgyventi kapitalizmo laikais. Tokioje visuomenėje narkotikų vartojimas asocijuojasi su kontrolės praradimu, todėl narkotikų pernelyg bijoma.

Trečia, ant puritoniškos kultūros pamatų pažangus kapitalizmas pastatė postmodernią masinio vartojimo kultūrą, kuri dar labiau pagilino savikontrolės problemą. Visuomenė ir ekonomika turėjo prisitaikyti prie naujų poreikių. Masinio vartojimo prekėmis tapo ne tik maistas, drabužiai, pastogė, bet ir įvairios pramogos ir netgi erotizmas. Tai reiškia, jog Amerikos visuomenėje atsiranda žymiai daugiau būdų savikontrolei prarasti, nei jai palaikyti.

Taigi narkotikų baimės Amerikos kultūroje atsiranda iš dalies dėl to, kad žmonės nuolatos turi stengtis susidoroti su prieštaravimais tarp puritoniškos kultūros, reikalaujančios laikytis savikontrolės, ir masinio vartojimo kultūros, iškeliančios savikontrolei vis naujų išbandymų. Bandant paaiškinti narkotikų baimių atsiradimą paminėtina ir tai, jog šis prieštaravimas padeda paaiškinti, kodėl milijonai amerikiečių prisijungė prie 12 žingsnių programos, iš kurių daugiau nei 100 su narkotikų vartojimu neturėjo nieko bendro. „Priklausomybė“ arba apibendrintas

savikontrolės praradimas tapo visų žmogiškųjų problemų metafora. Politikai ir moraliniai antrepneriai pasinaudojo šiais kultūriniais prieštaravimais, kad dėl visų visuomenės negalavimų galėtų apkaltinti „cheminę pabaisą“ (Reinarman, 1994, p. 62-63).

1.2.2 Narkotikų baimių istorija

C. Reinarman tyrinėjo prieš įvairius kvaišalus nukreiptų JAV vykusių kampanijų istoriją. Pirmosios narkotikų baimės Amerikos visuomenėje užfiksuotos daugiau kaip prieš du šimtus metų (Reinarman ir Levine, cit. pg. Reinarman, 1994, p. 58). Pirma ryški kampanija JAV buvo nukreipta prieš alkoholį. Blaivybės judėjimo lyderiai sukonstravo šią baimę 18 a. pab. – 19 a. pr., kurios formali pabaiga siejama su Sauso įstatymo įvedimu 1919 m. (Reinarman, 1994, p. 58). Per visą šį laikotarpį dešimtys milijonų žmonių buvo įtikinti, jog alkoholis yra „demoniška substancija“. Blaivybės lyderiai teigė, jog industrializuotoje Amerikoje alkoholio vartojimas didžiąja dalimi yra atsakingas už skurdą, nusikaltimus, smurtą, protinį ligotumą, moralinę degeneraciją, iširusias šeimas, prastą nevaisingumą ir asmenines nesėkmes. Dvidešimtojo amžiaus pradžioje prohibicionistai pažadėjo, kad konstitucinis draudimas vartoti svaigiuosius gėrimus bus panacėja, kuri tiesiogine prasme ištuštins kalėjimus ir beprotnamius, bei užtikrins ekonomikos klestėjimą ir moralinę gerovę (Reinarman ir Levine, 1988). Tačiau kaip pažymi Gusfield savo knygoje „Simbolinė kampanija“ (1963), visas šis vėjus buvo veikiau kova su išgėrinėjimu, o ne su ilgalaikėmis girtavimo problemomis. Pažymėtina tai, jog blaivybės kampanijos dalyviai daugiausiai buvo ne iš miesto kilę vietiniai vidurinėsios klasės protestantai, kurie jautė grėsmę iš darbininkų klasės katalikų imigrantų, kurie industrializacijos metu buvo užpildę Amerikos miestus. Tačiau Blaivybės judėjimą palaikė ir kitos grupės (t.y. darbininkai, airiai, katalikai, buvę alkoholikai, moterys), kurių kiekviena į šį judėjimą įtraukė atitinkamus klausimus. Taigi kovojant su išgėrinėjimu buvo paprasčiausiai kovojama su kultūriniais konfliktais (Reinarman, 1994, p. 58).

Tvirtinimai, kurie pirmiausia buvo nukreipti prieš alkoholį, vėliau buvo pakartoti kalbant apie narkotikus. 1870 metais Kalifornijoje buvo pirmasis bandymas priimti įstatymą prieš opiumo rūkymą iš karto po kampanijos, kurios metu buvo pranešta apie tai, jog kinai baltąsias moteris įtraukia į sekso vergiją. Tačiau iš esmės šis įstatymas tik sustiprino imigrantų kinų darbo kontrolę ir buvo tik vienas iš daugelio, kurį palaikė baltieji darbininkai politiniame-ekonominiame recesijos, nedarbo ir ksenofobijos kontekste (Reinarman ir Levine, 1988).

Pirmasis Amerikos įstatymas prieš narkotikus – 1875 metais pasirašytas dekretas dėl opiumo uždraudimo. Šios kampanijos kontekstas turėjo daug bendrų bruožų su blaivybės judėjimu. Ilgą laiką buvo galima įsigyti vaistų be recepto, kurių sudėtyje buvo opijaus. Taigi šios problemos objektas tikrai nebuvo opiatų vartojimas ar priklausomybė. Visas kampanijos dėmesys išskirtinai buvo sutelktas į kinų emigrantus, kurie atvyko į Kaliforniją kaip juodadarbiai statyti geležinkelio ir atsivežė opijaus rūkymo tradicijas. Pabrėžtina tai, jog būtent tas pačias tradicijas 19 amžiuje į Kiniją atvežė Didžiosios Britanijos ir Amerikos prekeiviai. Kai geležinkelis buvo baigtas statyti, o auksas išseko, tuoj po to sekė ilgas depresijos dešimtmetis. Nepakankamoje darbo rinkoje kinų emigrantai tapo taikiniu. Baltieji Darbininkų partijos atstovai pradėjo kurstyti rasinę neapykantą prieš prastai apmokamus juodadarbius kinus, su kuriais jie turėjo konkuruoti dėl darbo. Šis pirmasis įstatymas prieš opiumo rūkymą buvo vienas iš daugelio, skirtų engti ir kontroliuoti kinų darbininkus (Reinarman, 1994, p. 59).

Remdamasis Baumohl (1992), C. Reinarman pabrėžia, jog jis jokių būdu neignoruoja specifinio vietos politinio-ekonominio konteksto. Šalia darbininkų partijos buvo ir prekybinės miesto dalies verslininkai, kurie formavo prekybininkų asociacijas, taip pat miestiečių šeimos formavo pagalbos asociacijas, kurios du dešimtmečius kovojo dėl to, kad kuo labiau būtų sumažintas blogų San Francisko rajonų poveikis centrinių verslo rajonų ir kaimyninių šeimų tvarkai ir sveikatai (1994, p. 59).

Šiame kontekste anti-opiumo dekretas nebuvo išskirtinai tiesioginis narkotikų baimių rezultatas. Įstatymas buvo nukreiptas prieš specifinės formos narkotikų vartojimą, kuris buvo būdingas tam tikrai abejotinos reputacijos grupei, į kurią buvo žiūrima kaip keliančią grėsmę sunkiais ekonomikos laikais (Reinarman, 1994, p. 59). Nors tikrieji opiatų vartotojai buvo ne ši grupė. Pasak Brecher, XIX a. Amerikoje, remiantis įvairių apklausų duomenimis, maždaug du trečdaliai opiatų vartotojų buvo 25-50 metų moterys, iš kurių trečdalis buvo prostitutės. Kitus du trečdalius sudarė išsimokslinusios, pasiturinčiam visuomenės sluoksniui priklausančios moterys. Šis plačiai paplitęs opiatų vartojimas buvo aiškinamas tuo, jog tai buvo dažniausiai išrašomas vaistas nuo moteriškų ligų “ (Brecher, 1972). Tačiau dekretas puikiai pritapo, kadangi ši nauja grėsmė buvo suprantama platesniame istoriniame kontekste kaip galinti pažeisti viešą sveikatą, viešą moralę ir viešą tvarką. Kad ir koks būtų paties opiumo rūkymo keliamas pavojus, kriminalizacijos esmė San Franciske buvo susijusi su bendru nuosmukio kontekstu, klasių konfliktu, rasizmu, ir su specifiniais vietos interesais norint kontroliuoti blogį ir mišrių santuokų prevenciją (Reinarman, 1994, p. 59).

20 dešimtmetyje prasidėjo kokaino baimė. Kokainas buvo pardavinėjamas parduotuvėse ir vaistinėse cigarečių, gėrimų, kramtomos gumos, purškiklių ir kitokiais pavidalais. Kokainas buvo amerikietiško gyvenimo būdo simbolio – "Coca-Cola" gėrimo – viena iš sudėtinių dalių (nuo gėrimo sukūrimo 1885 metais iki 1906 metų). Taigi šis narkotikas buvo vartojamas ilgus metus, tačiau kriminalizuotas tuomet, kai vartojančių populiacija pradėjo krypti nuo baltųjų vidurinės klasės moterų link jaunų, darbininkų klasės, afroamerikiečių vyrų. Rasistai tikėjo, kad juodaodžiai yra ypač linkę vartoti kokainą, nuo kurio jie tampa pavojingi ir kelia grėsmę. Šis mitas buvo plačiai paplitęs (Bierne ir kt., 1991, p. 139). Kitas mitas buvo tas, kad juodaodžiai yra atsparūs 32 kalibro kulkoms, ir kad policijai dėl to teko keisti kulkas į 38 kalibro. Tokios fantazijos rodė baltaodžių baimę juodaodžiams, bet ne kokaino vartojimo pasekmes. Tai buvo dar viena priežastis juodaodžių represijoms (Musto, cit. pg. Bierne ir kt., 1991, p. 139).

Kalbant apie baltaodžių baimes, kurios susijusios su juodaodžiais ir kokainu, svarbu paminėti tai, kad kaip ir opiatų vartojimo atveju, tikrieji narkotikų vartotojai buvo apipinti mitais. Didžiausia dalis kokaino vartotojų buvo ne juodaodžiai, o baltaodės, vidutinio amžiaus, vidurinės klasės moterys. Be to, joms priklausomybę sukėlė „medicininės problemos“, o ne narkotikų vartojimas norint atsipalaiduoti ar pajusti euforiją; tokie atvejai pasitaikydavo tiek miesto, tiek ir kaimo vietovėse (Goode, cit. pg. Bierne ir kt. 1991, p. 139).

Opiatų ir kokaino baimių eigoje 1914 metais buvo pasirašytas pirmasis federalinis įstatymas prieš narkotikus – Harisono narkotikų aktas. Daug skirtingų moralinių antrepnierių vadovavo šešerius metus vykusiai kampanijai, įtvirtinant šį įstatymą: valstybės Departamento diplomatai siekė susitarti dėl narkotikų, kad galėtų išplėsti prekybą su Kinija, kadangi ši prekyba buvo lemtinga keliant ekonomiką recesijos metu; medikų ir farmacininkų interesai buvo paremti tuo, jog jie galėdavo paskirti patentuotų tonizuojančių preparatų, kurių sudėtyje neretai būdavo kokaino ar opiatų; reformatoriai siekė kontroliuoti tai, ką jie matė kaip imigrantų deviaciją ir Pietų Afrikos amerikiečius, kurie migruodavo iš ūkių; ir lengvai pasiduodanti įtakai spauda, kuri reguliariai susiedavo narkotikų vartojimą su prostitutėmis, nusikaltėliais, laikiniais darbininkais ir afroamerikiečiais. Tam, kad gautų pritarimą naujam federaliniam įstatymui, kuris peržengtų „valstijų teises“, Valstybės Departamento vadovai ir kiti kampanijos dalyviai pakartotinai skelbė nepagrįstus įtarimus, eskaluojamus spaudoje, kad, pavyzdžiui, kokainas skatina afroamerikiečius prievartauti baltaodes moteris (Musto, cit. pg. Reinerman, 1994, p. 60). Reinerman teigia, jog šiuo atveju daugiau dėmesio skiriama narkotikų baimei, nei pačiai narkotikų problemai (1994, p. 60).

Apskritai, Harisono aktas apmokestino visus, kurie norėjo opiumą ir kokainą gaminti, importuoti pardavinėti ar kaip kitaip platinti, bei įpareigojo registruotis Finansų ministerijoje. Iš esmės, šio akto pagrindinis tikslas buvo reguliuoti narkotikų gabenimą. Tačiau 1919-1922 metais Aukščiausiasis teismas uždraudė gydytojams išrašyti vaistų, kurių sudėtyje buvo narkotinių medžiagų. Taigi priklausomi asmenys nebegalėjo šių medžiagų įsigyti legaliu būdu. Iš to sekė, kad neteisėta narkotikų rinka pakėlė narkotikų kainą 50 kartų. Kita pasekmė buvo naujos nusikaltėlių klasės atsiradimas, t.y. tokios klasės, kurios anksčiau nebuvo (susidedančios iš žemesniosios klasės dirbančių individų). Išvada tokia, kad įstatymų pagalba buvo sukonstruota nauja nusikaltėlių klasė, o vidurinės klasės moterys pradėjo vartoti kitus legalius narkotikus – raminamuosius vaistus. (Bierne ir kt., 1991, p. 139-140).

Kitas „kovos prieš narkotikus“ taikinyis buvo kanapės. Nepaisant to, kad ilgus metus JAV marihuanos rūkymas nebuvo laikomas socialine problema, 1930 metais šis augalas susilaukė didelio dėmesio (Bierne ir kt., 1991, p. 140). Didžiosios depresijos metu Federalinio Narkotikų Biuro vadovas Harry Anslinger spaudė Kongresą išleisti federalinį įstatymą prieš marihuaną. Anslinger tvirtino, kad žolė yra „mirtina piktžolė“ ir skleidė šias istorijas spaudoje, tvirtindamas, jog ji sukėlė smurto protrūkį tarp Meksikos amerikiečių (Reinarman, 1994, p. 60). Meksikiečiai buvo laikomi grėsme keliančia grupe, nes Didžiosios depresijos metu jie dirbo už labai žemą atlygį (Bierne ir kt., 1991, p. 140). Ir nors nebuvo jokių įrodymų, kad marihuanos vartojimas yra plačiai paplitęs, tuo labiau, kad ji turi kokių nors nepageidaujamą poveikį, vis dėl to kampanijos metu buvo pasiekta, kad 1937 metais marihuana būtų kriminalizuota. Šiuo atveju naują narkotikų įstatymą įvedė karingas moralinis antreprenieris, kuris išnaudojo rasistines baimes ir manipuliavo spauda, norėdamas pakartoti net gi pačius absurdiškiausius savo tvirtinimus klasinio konflikto kontekste Didžiosios depresijos metu. Nors tuo metu ši narkotikų baimė nebuvo labai ženkli, Anslinger tvirtinimai niekuomet nebuvo užginčyti Kongrese, kadangi buvo paliesti tokie klausimai kaip rasistinė baimė ir plačiai paplitusios Viktorijos laikų vertybės, jog narkotikų vartojimas siekiant tik malonumo yra nepateisinamas dalykas (Reinarman, 1994, p. 60).

Per 1960-uosius politiniai ir moraliniai lyderiai šią narkotikų baimę iš „mirtinos piktžolės“ rekonceptualizavo į „iškritusių iš sistemos (drop out) narkotiką“, kas veda Amerikos jaunimą į pragaištį (Himmelstein, cit. pg. Reinarman, 1994, p. 60). Biomedicinos mokslininkai publikavo nekontroliuojamus, retrospektyvius tyrimus su labai mažais atvejų skaičiais, tačiau buvo padarytos išvados, kad LSD ne tik nuodija jaunimo protą ir morale, bet ir pažeidžia chromosomas, tai savo ruožtu sąlygoja genetikos pažeidimus (Cohen ir kt., cit. pg. Reinarman, 1994, p. 60). Vėliau

išaiškėjo, kad šie tyrimai yra klaidingi, jeigu nebeprasmingai apskritai (Tijo ir kt., cit. pg. Reinerman, 1994, p. 60). Tačiau tai įvyko tik tada, kai spauda, politikai, medikai ir Nacionalinis Sveikatos Institutas panaudojo šiuos duomenis skatinant narkotikų baimę (Weil, cit. pg. Reinerman, 1994, p. 60). Reinerman tikisi, jog priežastis, dėl kurios net gi mokslininkai buvo įtraukti į šią propagandą, nebuvo vien tik karas su Vietnamu. Ši narkotikų baimė nebuvo susijusi su „pavojinga klase“ ar rasinėmis baimėmis. Šis konfliktas kilo išskirtinai tarp dviejų kartų, kai buvo paskelbta, kad vidurinės klasės jaunuoliai kelia grėsmę visuomenei, kadangi jie atmetė konvencines vertybes. Visa tai baigėsi tuo, jog 1970 metais buvo išleistas Valstybinis narkotikų vartojimo kontrolės aktas, kuris kriminalizavo dar daugiau narkotikų, o narkotikų vartotojams grėšė dar griežtesnės bausmės.

Tuo metu prasidėjo kreko baimė, tačiau ne tuomet, kai kokaino vartojimas padvigubėjo 1970 metų pabaigoje, ir ne tuomet, kai tūkstančiai vartotojų pradėjo rūkyti jį labai pavojinga ir stipriai veikiančia eteriu išgryninto kokaino forma. Iš tiesų, kai ši baimė buvo paskleista, kreką žinojo tik nedidelė dalis didesnių miestų rajonų gyventojų, o šio nelegalaus narkotiko paplitimo mastai buvo sumažėję jau prieš keletą metų. Taigi ši baimė prasidėjo 1986 metais, kuomet eteriu išgrynintas kokainas buvo pavadintas „kreku“ ir buvo pardavinėjamas iš anksto paruoštais vienetais geto gatvių pakampėse. Amerikos politikai ir žiniasklaida sukėlė nepaprastą vaju prieš narkotikus. Visi didžiausi laikraščiai, žurnalai ir televizija skleidė šiurpą keliančias istorijas apie tai, kad kokainas ir kiti narkotikai „užvaldo“ miestus ir priemiesčius. Buvo skelbiama, kad Amerikos jaunimui, ekonomikos konkurencingumui ir net gi nacionaliniam saugumui gresia rimtas narkotikų pavojus. Pirmuosiuose laikraščių puslapiuose mirgėjo tokios antraštės, kaip „Vaikai ir kokainas“, buvo vartojami žodžiai – „maras“, „epidemija“, nepaisant to, kad buvo pranešama apie tai, jog 1986 metais aukštųjų mokyklų vyresniųjų kursų studentų, pirmą kartą išbandžiusių kokaino, procentas nuo pakilo nuo 16 iki 17. NBC pranešė, kad krekas tapo dažniausiai pasirenkamu narkotiku Amerikoje, nors iš tikrųjų nebuvo jokių įrodymų, kad iš 22 milijonų kokainą bandžiusių amerikiečių, jis buvo vartojamas būtent kreko forma. Tuo metu Hokinso miesto (Teksasas) mokyklos administracija, įkvėpta viso šio triukšmo ir Švietimo ministro W. Beneto rekomendacijų, paskelbė išleisianti po 22 dolerius kiekvienam moksleiviui, kad visa mokykla būtų aprūpinta narkotikų vartojimo testais. Ši suma buvo keturis kartus didesnė nei Hokinse skiriama suma vadovėliams. Vėliau prezidentas Ronaldas Reiganas su žmona dalyvavo specialioje laidoje, kurioje buvo pranešama, kad „Šioje epidemijoje įrašyti visų mūsų vaikų vardai“. Jų tvirtinimu, kadangi narkotikai „terorizuoja“ šalį, karas su narkotikais yra nei daugiau nei mažiau kaip „kova už laisvę“. Šios „laisvės“ vardu Reigano Vyriausybė pasiūlė visuotinį testavimą dėl narkotikų. Toks testavimas pažeistų asmens privatumą ir žmogaus teises. Milijonai bet kokio amžiaus ir rasės darbuotojų,

studentų, moksleivių ir dešimtys tūkstančių laisvų keliautojų turėtų susidurti su policija, o vėliau gal net ir su karinėmis pajėgomis. Priartėjus rinkimų dienai, kandidatai reikalavo vieni iš kitų šlapimo mėginių, kad būtų pateikiami cheminiai jų moralės tyrumo įrodymai, manant, kad švarus šlapimas parodo kandidato tinkamumą į aukštus postus. Norėdami parodyti sąžiningumą, prezidentas Reiganas ir viceprezidentas Bušas leidosi į tualetą, o jiems iš paskos ir kiti aukšto rango tarnautojai. Kai kurie stebėtojai tai pavadino „indelių karais“. Baltųjų Rūmų patarėjas narkotikų klausimais Carlton Turner „Newsweek“ žurnalui pranešė, kad marihuanos vartojimas sukelia homoseksualumą. Po to Kongresas išleido aktą pavadinimu – „Amerikos be narkotikų aktas“². Naujas įstatymas suteikė daugybę narkotikų kontrolės vykdymo būdų, įskaitant neginčijamą laisvės atėmimo bausmę dvidešimt vienerių metų asmenims, parduodantiems vieną gramą kokaino dvidešimtmečiams draugams, bei suteikė 22 bilijonus dolerių įstatymų leidybai ir karinėms tarnyboms, kad jos galėtų vykdyti desperatišką „kovą prieš narkotikus“ (Reinarman ir Levine, 1988). Nuo tada, kai 1986 metais kreko baimė atsidūrė dėmesio centre, įstatymams griežtinti buvo skirti milijonai, taip pat buvo pailgintas bausmių laikas ir paskirta žymiai daugiau bausmių kalėti iki gyvos galvos. Politikai varžėsi vieni su kitais, kuris bus griežtesnis kovojant prieš narkotikus. Rezultatas buvo toks, kad JAV tapo daugiausiai kalinių turinčia šalimi, iš kurių maždaug pusė buvo nubausta už nusikaltimus susijusius su narkotikais ir didžioji dalis iš jų buvo tautinės mažumos (Reinarman, 1994, p. 60).

Kiekvieno vajaus metu buvo priimti vis griežtesni prieš narkotikus nukreipti įstatymai, remiantis prielaida, jog taip pavyks sumažinti narkotikų vartojimą ir su tuo susijusias problemas. Tačiau mokslininkui nepavyko aptikti įrodymų, jog kuris nors iš šių vajų iš tiesų būtų pasiekęs šį tikslą, išskyrus tai, jog buvo padidinta pavojingomis ir grėsmingomis laikomų visuomenės grupių kontrolė. (Reinarman, 1994, p. 60).

1.3 Moralinės panikos fenomenas

Kitas socialinio konstrukcionizmo atstovas – Stanley Cohen atstovauja europinei kritinės kriminologijos tradicijai. Konstruojamos „kovos prieš narkotikus“ kontekste svarbu aptarti šio mokslininko teorines išvalgas, kadangi, kaip pažymi Reinarman, narkotikų baimės yra viena iš moralinės panikos formų.

---

² „Drug Free America Act“, Levine G. H., Reinarman C. The Politics of America's Latest Drug Scare, 1988

Moralinės panikos sąvoką Didžiosios Britanijos sociologas S. Cohen suformulavo 1972 metais, pasiskolinęs šį terminą iš kolegos Jock Young (Jasper, 2001, p. 10030).

Moralinė panika – „tai perdėta ir priešiška socialinė reakcija į padėtį, asmenį ar grupę, įvardyta kaip kelianti pavojų visuomenės vertybėms, apimanti stereotipinį žiniasklaidos pateikimą ir reikalaujanti didesnės socialinės kontrolės bei sukelianti vis didėjančią reakciją“ (The Sage Dictionary of Criminology, cit. pg. Vileikienė, 2007, p. 41). Kitaip tariant, tai neadekvati reakcija į įvykius, kuriuos pateikia mass media.

Moralinės panikos fenomenas nėra naujas reiškinys. Žmonijos istorijoje galima rasti nemažai moralinės panikos pavyzdžių. Kai XIV amžiuje Europą užklupo maras (Black Death), nei gydytojai nei dvasininkai negalėjo paaiškinti, kas vyksta, todėl išsigandę vokiečiai apkaltino žydus ir pradėjo juos tremti į centrinę ir rytų Europą. Tokio lygio nelaimės kaip maras pasikartojė tik keletą kartų, todėl ir moralinė panika buvo paplitusi plačiai, tačiau vietinės reikšmės atvejų istorijoje pasitaikydavo žymiai dažniau (Jasper, 2001, p. 10030).

S. Cohen aprašė moralinę paniką, kilusią Anglijoje septinto dešimtmečio viduryje dėl dviejų paauglių grupių – modų ir rokerių. Jis teigė, kad tai buvo pokarinė „moralinė panika“ dėl jaunimo kultūros, išryškinusios platesnes politines ir socialines ligas. Jaunuolių paveikslas buvo sutirštintas iki gatvės plėšikų įvaizdžio, jie buvo pavaizduoti kaip liaudies velniai (folk devils), o jų santykinai nekryptingas ir nepavoingas elgesys dramatinu žiniasklaidos dėmesiu ir per daug uolia socialinės kontrolės institucijų reakcija (Vileikienė, 2007, p. 41). Liaudies velniai – „tai žmonių grupė, kuri įvardijama kaip kelianti pavojų visuomenės vertybėms ir interesams bei yra visokio blogio visuomenėje įsikūnijimas“ (The Sage Dictionary of Criminology, cit. pg. Vileikienė, 2007, p. 41). Taigi pamatinė idėja yra ta, kad visuomenės reakcija yra susiejama su neobjektyviais grėsmės matais (Jasper, 2001, p. 10030).

Žvelgiant iš socialinio konstrukcionizmo pozicijų, socialinių problemų konstravimui visuomet reikalinga tam tikra iniciatyva. S. Cohen ypatingą dėmesį atkreipė į žiniasklaidos, kaip pagrindinės moralinės panikos nešėjos ir gamintojos, vaidmenį. Industrinėje visuomenėje, kur informacija gaunama netiesiogiai, o iš „antrų rankų“, žiniasklaida kaip tarpininkė vaidina svarbų informacijos perdavimo vaidmenį. Visuomenei pateikiama neįprasta, sensacinga informacija, socialinėms problemoms suteikiant naują pavidalą (Vileikienė, 2007, p. 42). Tam tikra prasme žiniasklaida atspindi ekonominio ir politinio elito vertybes ir interesus, didžiausią dėmesį skirdama grėsmę

keliančioms grupėms ar elgesiui. Kitaip tariant, žiniasklaida praneša apie neįprastą gyvenimo stilių ar elgesį, norėdama pritraukti kuo daugiau skaitytojų, žiūrovų ir pan. Tokiu būdu yra skleidžiama informacija apie tuo metu vyraujančią deviacinį elgesį (Jasper, 2001, p. 10031). Cohen (1972) aprašė tris būdus, kaip žiniasklaidoje pateikiami įvykiai prisideda prie moralinės panikos: išpūtimas ir iškraipymas to, kas jau įvyko; numatymas, kad tai vėl gali pasikartoti; simbolinių reikšmių pateikimas neigiama prasme (Jasper, 2001, p. 10031). Remdamasis modų ir rokerių atveju tyrimu, sociologas pasiūlė moralinės panikos analizės schemą: 1) dramatiški įvykiai; 2) visuomenės nerimas; 3) žiniasklaidos išitraukimas; 4) kriminalinės justicijos sistemos mobilizavimas; 5) panikos mažėjimas arba socialiniai pokyčiai (Cohen, cit. pg. Vileikienė, 2007, p. 43).

Mokslininkai Goode ir Ben-Yehuda išskyrė ir apibendrino moralinės panikos elementus:

1) Susirūpinimas (concern) (labiau nei baimė) dėl potencialios ar įsivaizduojamos grėsmės. Susirūpinimo lygis tam tikra grupe ar elgesiu turi atgarsį visuomenėje, kuris gali būti išmatuojamas kaip ir kitos socialinės problemos konkrečiais būdais – viešosios nuomonės apklausomis, žiniasklaidos dėmesiu, teikiamais įstatymų projektais ir pan.

2) Priešiškumas – moralinis pasipiktinimas tais asmenimis (tautos demonais), kurie įkūnija problemą ir tarpininkus (naivius socialinius darbuotojus ar politikus), kurie yra visiškai atsakingi (ir patys gali tapti tautos demonais). Kitaip tariant, turi būti padidėjęs priešiškumas tam tikrai kategorijai žmonių, kuri pasižymi pavojingu ir grėsmingu elgesiu. Grupės nariai apibrėžiami kaip respektabilios ir įstatymus gerbiančios visuomenės priešai; jų elgesyje išvelgiama grėsmė vertybėms, interesams, gyvenimo būdai, o galbūt net ir visuomenės ar kažkurios jos dalies egzistencijai. Deviantams primetama atsakomybė dėl šių pavojų. Dichotomija tarp „mes“ ir „jie“ užima reikšmingą vietą, kuomet prasideda stereotipizavimas – vienoje pusėje atsiranda „liaudies velniai“ ar piktadariai, o kitoje pusėje liaudies herojai.

3) Konsensusas – plačiai paplitęs sutarimas (nebūtinai visuotinis), kad grėsmė yra reali, rimta ir kad, „kažkas turi būti daroma“. Šis požiūris turi būti plačiai paplitęs, tačiau tai nereiškia, kad taip turi manyti kiekvienas visuomenės narys. Didžioji dalis elito ir įtakingų grupių, ypač mass media, turėtų dalintis šiuo sutarimu.

4) Neproporcingumas – įvykių skaičiaus ar reikšmės išpūtimas atsižvelgiant į sukeltą žalą, moralinį bjaurumą ar potencialią riziką. Visuomenės susirūpinimas nėra tiesiogiai proporcingas objektyviai

žalai. Kitaip tariant, susirūpinimas yra labai didelis, tuo tarpu deviantų skaičius bei jų padaroma žala yra minimalūs arba jų netgi neegzistuoja.

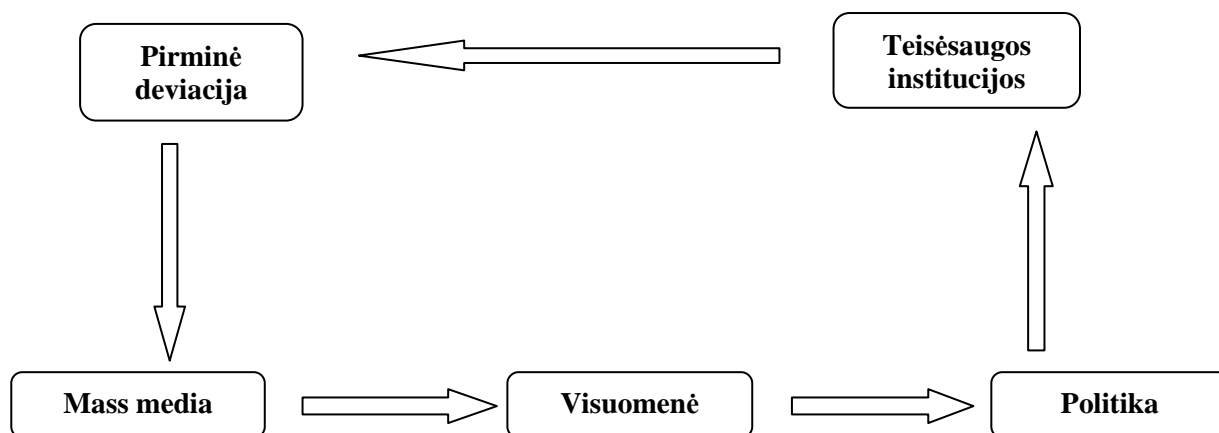
5) Kintamumas – panika prasiveržia staiga ir be jokio išpėjimo. Tam tikrais atvejais šis reiškinys gali būti latentinis ilgą laiką arba pasireikšti tam tikrais periodais. Kai kurios moralinės panikos formos gali tapti rutinizuotos ir institucionalizuotos, o kai kurios gali tiesiog išnykti.

Taigi moralinė panika charakterizuojama pagal šiuos kriterijus, būtent pagal kuriuos galima nustatyti, jog tam tikru laiku ir tam tikroje vietoje kilo moralinė panika (Goode ir Ben-Yehuda, 1994, p. 156-158).

Goode ir Ben-Yehuda taip pat išskyrė tris panikos modelius. Pirmasis teigia, kad moralinės panikos šaknys glūdi tarp eilinių visuomenės narių, antruoju požiūriu moralinė panika yra organizuojama elito, ir trečio modelio esmė yra ta, kad moralinę paniką interesų grupės socialinių judėjimų organizacijos. Pasak autorių, nėra priežasties manyti, kad visos panikos formos kyla iš to paties šaltinio, ir kad vienas modelis tinka visiems atvejams. Ši tipologija tiesiog padeda atskirti skirtingus panikos tipus, kurie gali skirtis savo dinamika, pasekmėmis ir kilme (Jasper, 2001, p. 10032).

Kalbant apie moralinės panikos fenomeną neatsiejama yra ir deviacijos amplifikacijos sąvoka. Kaip pažymi S. Cohen, sąvokos „moralinė panika“ ir „deviacijos amplifikacija“ savaime nurodo, kad tam tikri tvirtinimai susiję su mass media (Cohen, 2002, p. 253). „Deviacijos amplifikacijos“ terminą išrutuliojo Leslie Wilkins 1964 m., kuris teigė, kad šis procesas turėtų būti suprantamas informacijos apie deviacijos prigimtį kontekste šiuolaikinėje visuomenėje. Deviacijos amplifikacija – „tai procesas, kai žiniasklaidos, policijos, visuomenės bei politikų reakcija į nekonformistinių elgesį padeda ne kontroliuoti deviaciją, bet, priešingai, turi atvirkštinį poveikį – skatina jos augimą“ (Muncie; Muncie, McLaughlin, cit. pg. Dobrynina, 2007, p. 25). Grafiškai deviacijos amplifikacijos schema galėtų būti pavaizduota taip:

1 schema. Amplifikacijos efektas

Šaltinis: Dobryninas, 2008

S. Cohen kolega Jock Young pritaikė šią koncepciją savo studijoje norėdamas parodyti ryšį tarp marihuanos rūkytojų ir policijos 1967-1969 metais Noting Hile (2006, p. 215). Young parodė, kaip „palyginti nekaltas socialinis veiksmas – marihuanos rūkymas – žiniasklaidos, policijos bei visuomenės reakcijų išdavoje buvo paverstas rimta socialine problema. Per sensacingus pranešimus vartotojai žiniasklaidoje buvo vaizduojami kaip keliantys grėsmę visuomenės moralei bei saugumui. 1967 metais toks stereotipas sukėlė visuotinį pasipiktinimą. Žiniasklaidos spaudimas privertė policiją imtis tiesioginių veiksmų – sustiprinti sekimą ir padidinti areštų skaičių. Tai, kas kažkada narkotikų vartotojams buvo tiesiog pomėgis, tapo jų išskirtinumo simboliu. Policijos veiksmai amplifikavo narkotikų vartojimo mastus ir šio proceso simbolinę reikšmę patiems vartotojams. Be to, kadangi narkotinių medžiagų vartojimas buvo nustumtas „į pogrindį“, iš nepelningo užsiėmimo jis pavirto kriminalinio pasaulio organizuotu verslu ir tapo dar uždaresniu. Tokiu būdu socialinė reakcija amplifikuoja deviaciją tiek mitine, tiek faktine prasme“ (Muncie; Muncie, McLaughlin, cit. pg. Dobrynina, 2007, p. 26). Viso to pasekmė – deviacijos amplifikacijos spiralė.

1.3.1 C. Reinerman ir S. Cohen teorinių prieigų palyginimas

Apžvelgus C. Reinerman ir S. Cohen teorines prieigas, galima teigti, jog jos turi ir panašumų ir skirtumų. Nors abu mokslininkai yra socialinio konstrukcionizmo atstovai, tačiau vienas iš jų priklauso amerikietiškajai (C. Reinerman), kitas – britiškajai tradicijai. Abu mokslininkai yra

„subjektyvistai“, teigiantys, kad socialinės problemos neegzistuoja kaip objektyvi duotybė; socialinių problemų apibrėžimas kyla arba yra kildinamas iš specifinių sociokultūrinių aplinkybių, grupių ar kategorijų, socialinių struktūrų ar visuomenių, istorinių epochų, individų ir/ar klasių³ (Goode ir Ben-Yehuda, 1994, p. 152). Taigi abu mokslininkai tyrinėja, kaip visuomenėje konstruojamos socialinės problemos. Abu mokslininkai nagrinėja reiškinius pagal tam tikras schemas. Tačiau S. Cohen moralinės panikos koncepcija galėtų būti pritaikoma iš esmės bet kokiam reiškiniui, kuris parodo visuomenės narių nesutarimą dėl konvencinių vertybių (pvz., panika dėl vaikų išnaudojimo gali atskleisti šeimos struktūros pokyčius; panika dėl kreko – rasistinių požiūrių į amerikiečius ir pan.) (Jasper, 2001, p. 10030). C. Reinerman koncepcija išskirtinai yra apie socialinių narkotikų baimių konstravimą. Nors abu mokslininkai, tyrinėdami socialinių problemų konstravimą, kalba apie įvairius visuomenės institutus, tačiau S. Cohen didesnę dėmesį skiria mass media institutui, o C. Reinerman – politinio pobūdžio institucijoms.

1.4 Narkotikai ir mass media

Apžvelgus S. Cohen ir C. Reinerman teorines prieigas, galima daryti išvadą, jog abiejų mokslininkų įžvalgose mass media vaidina svarbų vaidmenį. Šiuo atveju svarbu aptarti, koks yra ryšys tarp narkotikų ir mass media, kadangi mass media yra vienas iš narkotikų baimių elementų.

1.4.1 Žiniasklaidos vaidmuo šiuolaikinėje visuomenėje

Manychiau, galima drąsiai teigti, jog šiuolaikinė visuomenė yra masinės komunikacijos visuomenė. „Žiniasklaida buvo vienas iš Lietuvos demokratizacijos variklių nuo pat XX amžiaus devintojo dešimtmečio antrosios pusės ir beveik iš karto tapo labai reikšminga demokratinės politikos arenos veikėja. Joje per trumpą laikotarpį po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo pradėjo veikti nepriklausomai žiniasklaidai būdingi standartai, atsirado didelė masinės informacijos priemonių įvairovė ir tarpusavio konkurencija“ (Krupavičius ir Šarkutė, 2004, p. 175).

Lietuvoje žiniasklaida suprantama plačiai – pagal LR Visuomenės informavimo įstatymą žiniasklaida traktuojama kaip tarpusavyje susijusių elementų visuma, t.y. visuomenės informavimo priemonės – knygos, laikraščiai, žurnalai, biuleteniai ar kiti leidiniai, televizijos, radijo programos, kino ar kita garso ir vaizdo studijų produkcija bei kitos priemonės, kuriomis platinama informacija;

---

³ „Objektyvistai“ teigia, kad socialinių problemų apibrėžimas kyla iš objektyvių, realių sąlygų, kurios apibrėžiamos kaip problema tuomet, kai bet kokia prasme kenkia individų gyvenimui (Goode ir Ben-Yehuda, 1994, p. 152).

viešosios informacijos rengėjai – leidyklos, transliuotojai ir t.t.; viešosios informacijos platintojai; viešosios informacijos rengėjo ir (ar) platintojo savininkai; žurnalistai (Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas (2000), cit. pg. Krupavičius ir Šarkutė, 2004, p. 144). Taigi žiniasklaidos sąvoka apima daug elementų, kurių bendras tikslas – teikti visuomenei naujienas ir jas interpretuoti (Krupavičius ir Šarkutė, 2004, p. 144).

Kalbant apie pačią „žiniasklaidos“ sąvoką, šiuo atveju ji nėra visiškai tinkama. Remiantis prof. A. Dobryninu, žymiai tiksliau būtų vartoti „mass media“ terminą, kuris reiškia masinio tarpininkavimo procesą, apimančią tris etapus: 1) Informacijos atranką; 2) Informacijos apdorojimą; ir 3) Apdorotos informacijos sklaidą. „Žiniasklaida“ – tiesiogine šio žodžio prasme „žinių sklaida“ yra daug siauresnė sąvoka, į šoną nustumianti pirmus du etapus (Dobryninas, 2008). Tačiau, kol nėra lietuviško termino „mass media“ atitikmens, šios sąvokos darbe vartojamos kaip sinonimai.

Pasak K. Janda, J. Berry ir J. Goldman (1995), šių dienų pasaulyje žiniasklaida demokratinės politikos atžvilgiu atlieka mažiausiai penkias funkcijas: praneša politines naujienas, interpretuoja žinias, daro įtaką piliečių nuomonei, formuoja valdžios veiksmų darbotvarkę, socializuoja piliečius politiškai (Krupavičius ir Šarkutė, 2004, p. 143). Kartais žiniasklaida apibūdinama kaip visuomenės cementas, kuris piliečiams suteikia reikalingą informaciją apie socialines institucijas ir jų veiklą. Tam tikra prasme žiniasklaida padeda formuoti viešajai nuomonei, pateikdama įvairias naujienas. Žiniasklaida taip pat gali būti vertinama kaip vienas iš valdžios kontrolės instrumentų, skatinančių piliečių diskusijas įvairiomis temomis (Krupavičius ir Šarkutė, 2004, p. 144). Kita vertus, daugelyje šiuolaikinių visuomenių žiniasklaida yra susijusi su galios hierarchijomis ir formuoja pilietinę visuomenę pagal šioms galioms priimtinius modelius, t.y. komercinės žiniasklaidos priemonių savininkai mažai domisi savo skaitytojų, žiūrovų, klausytojų ne rinkos poreikiais (Juozapavičius, cit. pg. Krupavičius ir Šarkutė, 2004, p. 175).

Kalbant apie žiniasklaidos vaidmenį šiuolaikinėje visuomenėje reikėtų atsižvelgti į tai, koks yra visuomenės narių pasitikėjimas šia institucija. Dar 1999 metais atliktame tyrime „Vertybės: Europa – 1999“ paaiškėjo, kad žiniasklaida Lietuvoje pasitiki 70 procentų žmonių ir šiuo atžvilgiu su ja gali konkuruoti tik Bažnyčia (Valiušaitis, 2003, p. V). Vėliau pasitikėjimas žiniasklaida mažėjo. Visuomenės nuomonės tyrimų duomenimis, nuo 2003 m. rugsėjo iki 2004 m. kovo žiniasklaida pasitikinčių žmonių skaičius sumažėjo nuo 65 % iki 45 %. Tokie vertinimo pokyčiai siejami su visuomenės informavimo priemonių laikysena nušalinto prezidento R. Pakso atžvilgiu. 2007 metų birželį du iš penkių Lietuvos gyventojų reiškė pasitikėjimą visuomenės informavimo priemonėmis,

o nepasitikėjimas peraugo 20 proc. Dienraščio „Lietuvos rytas“ 2007 06 16 skelbtais apklausos duomenimis, pasitikėjimą išreiškė 38,7 proc. respondentų, nepasitikėjimą – 22,2 proc. Tai žemiausias teigiamas vertinimas Nepriklausomybės laikotarpiu (Sakadolskis, p. 43).

1.4.2 Politinės ir kriminalinės informacijos pateikimas žiniasklaidoje

Kaip pažymi C. Reinerman, žiniasklaida, politiniai-moraliniai antrepnieri ir profesinės interesų grupės sudaro trejybę, kurių kiekvienas tipiškai veikia tokiu būdu, kad išpučia „tiesos buvimą“ narkotikų vartojimo atžvilgiu. Be to, politiniai-moraliniai antrepnieri ir kartais profesinės interesų grupės yra pirminis šaltinis, iš kurio žiniasklaida gali pradėti kelti triukšmą dėl vienos ar kitos narkotinės medžiagos (1994, p. 61). Todėl šiuo atveju svarbu aptarti, kokia informacija pasiekia žiniasklaidą.

Žiniasklaidos vaidmuo perteikiant politikos naujienas vertinamas labai prieštarinai. Pasak K. Janda, J. Berry ir J. Goldman (1995), pirmiausia žiniasklaida stengiasi sukcentruoti auditorijos dėmesį į temas ar objektus, kuriuos viešoji nuomonė vėliau sureikšmina. Eiliniai piliečiai susipažįsta ir susieja su politikos pasauliu dažniausiai tik per žiniasklaidos perteikiamas naujienas (Krupavičius ir Šarkutė, 2004, p. 165). Kai kurie mokslininkai apie žiniasklaidos įtaką politikai atsiliepia neigiamai, teigdami, kad ji padeda įteisinti hegemoninę ideologinę sistemą, kuri propaguoja privačią iniciatyvą, asmeninę gerovę, įvairius stereotipus ir pan. (Parenti, cit. pg. Krupavičius ir Šarkutė, 2004, p. 165). „Tokių būdu žiniasklaida, užuot buvusi tarpininkė tarp visuomenės, realybės ir informacijos šaltinių (gerų ar blogų - nesvarbu), tampa pagrindiniu informacijos apie vertinimus šaltiniu. Todėl vis labiau nyksta ribos ir skirtumai tarp informavimo kanalų nuostatų ir realybės vaizdo, teikiamo per šiuos kanalus“ (Bielinis, 2002, p. 119). Kita problema – žiniasklaidos orientacija į politikos naujienų skandalingumą ir sensacingumą. Viena vertus, skandalų nušvietimas didina politikų atskaitomybę, kita vertus, ilgalaikėje perspektyvoje mažėja pasitikėjimas ne tik politikais ir politikos morale, bet ir mažėja pasitikėjimas pačia žiniasklaida (Krupavičius ir Šarkutė, 2004, p. 167).

Kriminalinio pobūdžio informacijos skleidimas Lietuvoje turi savo specifiką. „Visuomenės narių domėjimasis kriminalinėmis problemomis yra gerai žinomas sociologinis fenomenas. Žmonės apie nusikaltimus nori žinoti daugiau ne vien dėl smalsumo arba potraukio tam, kas yra pavojinga ar uždrausta, bet pirmiausia dėl noro žinoti asmeninio saugumo sąlygas visuomenėje, kurioje gyvena“

(Dobryninas, 2001, p. 11). 1997-1999 metais Lietuvoje buvo atliktas kompleksinis žiniasklaidos, nusikaltimų ir viešosios nuomonės tyrimas. Pagrindinis šio tyrimo tikslas buvo išanalizuoti, kaip Lietuvos žiniasklaida pateikia nusikaltimus ir kitą kriminalinio pobūdžio informaciją. Išvada – pagrindiniai Lietuvos laikraščiai analizuojamu laikotarpiu intensyviai rašė kriminalinėmis temomis. Tačiau nusikaltimų pateikimas spaudoje beveik neatspindėjo oficialios kriminalinės ir viktimologinės statistikos struktūros (Dobryninas, 2001, p. 28). Remiantis šiuo faktu galima daryti išvadą, jog spauda greičiau dezinformuoja, o ne informuoja skaitytoją apie kriminogeninę situaciją Lietuvoje.

1.4.3 Narkotikų reprezentacija žiniasklaidoje

Taylor analizavo, kaip žiniasklaida reprezentuoja nelegalius narkotikus, narkotikų vartotojus ir jų ryšį su nusikalstamu elgesiu. Pasak Taylor, žiniasklaidoje atsispindi vyriausybės požiūris į narkotikus ir atvirkščiai, teigiant, kad probleminis narkotikų vartojimas yra pavojingas ir sukelia nusikalstamumą (2008, p. 369). Murji (1998) teigia, jog žiniasklaidoje pastebima tendencija demonizuoti ir marginalizuoti narkotikų vartotojus. Šis šiurpus ir isteriškas narkotikų vartotojų paveikslas pateikiamas kaip tramplinas, nuo kurio politikai ir moraliniai antreprenieriai gali imtis „kovos“ prieš narkotikus veiksmy. Žiniasklaida visiškai misreprezentuoja narkotikus, jų poveikį, tipiškus vartotojus, pardavėjus ir visą narkotikų rinką bei prieš ją metamas pajėgas. Daugeliu atveju žiniasklaida taip pat apibrėžia, ką visuomenė „laiko“ narkotikais – heroiną, kreką, ecstasy, etc., tokiu būdu sąlygodama viešąją nuomonę apie „narkotikų problemas“ ir kas turėtų būti daroma. Toks narkotikų problemos pateikimas žiniasklaidoje nėra tiesiog klaidinantis, tai gali būti labai žalinga, kadangi gali įtakoti narkotikų baimių ar moralinės panikos sukėlimą, kas automatiškai sąlygoja griežtą narkotikų politiką ir baudžiamąją politiką (Murji, cit. pg. Taylor, 2008, p. 370). Nors narkotikus gali vartoti bet kokių demografinių charakteristikų asmenys, žiniasklaidos ir kriminalinės justicijos pateikiamos tendencijos neadekvačiai reprezentuoja narkotikų vartotojus, o labiau remiasi įprastais stereotipais. Pagrindiniai stereotipai yra apie narkotikų vartojimo ir nusikalstamo elgesio priežastinį ryšį bei priverstines sankcijas ir kontrolę. Žiniasklaida mėgina įtikinti, kad jeigu bus užkirstas kelias narkotikų vartojimui, tuomet sumažės nusikaltimų. Šio paprasto ir patrauklaus požiūrio laikosi visuomenė, baudžiamosios justicijos praktikai, politikai ir, žinoma, žurnalistai. Tai savo ruožtu įtakoja narkotikų atžvilgiu įgyvendinamą politiką (Taylor, 2008, p. 372).

1.5 Narkotikų politikos formavimas

Pasak L. Bulotaitės, kuriant narkotikų politiką, remiamasi statistiniais duomenimis. Atliekami epidemiologiniai narkotinių medžiagų paplitimo šalyje tyrimai, kurie lyginami su kitomis pasaulio šalimis. Išskiriami trys narkotikų politikos modeliai:

- 1) Represinis modelis siekia uždrausti narkotikų visų vartojimą (Bulotaitė, 2007, p. 88). Siekiamas visuomenės be narkotikų idealas. Šis modelis yra vyraujantis daugelyje šalių. Tai požiūris, įkvepiantis daug retorikos karui su narkotikais (Coyle, 2008, p. 29).
- 2) Žalos mažinimo modelio tikslas – sumažinti narkotikų vartojimo paplitimą. Akcentas ne į baudimą, o narkotikų vartojimo sukeltos žalos mažinimą (Bulotaitė, 2007, p. 88). Šiuo požiūriu, narkotikų vartojimas yra liga ir vien tik karo negana. Narkotikų vartotojams reikia ir medicininės pagalbos ir specializuotų socialinių programų (Coyle, 2008, p. 29). Žalos mažinimo programos vykdomos daugelyje šalių, taip pat ir Lietuvoje, nors čia jos susilaukia nemažai kritikos (Bulotaitė, 2007, p. 88).
- 3) Kultūrinės integracijos modelis pasižymi tuo, kad su narkotikų vartojimu susijusios problemos vertinamos kaip „normalios“, t.y. kaip ir bet kokios kitos socialinės problemos (Bulotaitė, 2007, p. 88). Šiame modelyje siekiama narkotikų vartojimo problemą integruoti į normalų socialinį procesą. Šiuo požiūriu žmonės turėtų būti laisvi vartoti tai, ką nori, bet negali kenkti kitiems. Politikai negali ignoruoti šio požiūrio (Coyle, 2008, p. 29). Daug šio modelio šalininkų yra Nyderlanduose.

Pasak narkotikų vartojimo paplitimo vertinimo eksperto P.D.A Cohen (1997), kiekvieno iš šių modelių šalininkai savaip interpretuoja statistinius ir tyrimų duomenis, kad pagrįstų savo politiką. Narkotikų vartojimo paplitimo vertinimas kelia realią grėsmę, kadangi suinteresuotos profesinės grupės gali labai įvairiai interpretuoti duomenis. Prie tokių grupių priskiriami medikai, policininkai, muitininkai ir pan. Kryptingai interpretuodami duomenis, jie gali veikti politinius debatus (Cohen, cit. pg. Bulotaitė, 2007, p. 88).

„Istorinė narkotikų problemos apžvalga rodo, kad narkotikų vartojimo suvokimas kaip deviacinio, sociopatologinio fenomeno, sukelia represinę politiką. Tokia politika turi rimtų pasekmių, nes lemia ignoravimą, didina vartotojų stigmatizaciją, sukuria nepasitikėjimo oficialiomis narkomanų gydymo institucijomis atmosferą“ (Bulotaitė, 2007, p. 89). Paminėtina, kad prie to prisideda ir žiniasklaida, blogiausiai atvejus paversdama tipiškais, o epizodinius – epideminiais (Reinarman, 1991, p. 64).

Harvardo universiteto ekonomistė D. Coyle pateikia karo prieš narkotikus eksperimentų su alternatyva „viską lauk“ rezultatus. Viena ekonominės policijos tyrimų centro paskelbta studija palygino heroino vartojimą Jungtinėje Karalystėje ir Nyderlanduose. Nyderlandai tęsia narkotikų, įskaitant kanapes, draudimą; bet mažą kiekį turinčių vartotojų atžvilgiu jie taiko santykinai liberalią politiką ir net leidžia pardavinėti mažus kanapių kiekius licencijuotose kavinėse. Jie derina šį liberalizmą su gana griežtu režimu nuo stambių baudų iki ilgų įkalinimo nuosprendžių kiekvienam, pagautam eksportuojant ir importuojant narkotikus. Ekonomistai nustatė, kad tarp 1983 ir 1993 metų heroino vidutinė kaina buvo 28 svarai už gramą Nyderlanduose ir 74 svarai už gramą Jungtinėje Karalystėje. Tačiau nusikaltimų buvo mažiau Nyderlanduose, ir čia kur kas mažiau jaunimo vartojo visų tipų narkotikus nei JK. Narkotikų vartotojams buvo suteikta daugiau medicininės pagalbos. Iki 1995 metų iš visos Europos Olandijoje buvo mažiausiai su narkotikais susijusių mirčių – 2,4 mirties atvejų milijonui gyventojų, o Prancūzijoje – 9,5 mirties atvejai, ir tai antra žemiausia proporcija. Olandai net atidarė narkomanų senelių namus. Viešosios sveikatos ir policijos išlaidų sumažėjimo atžvilgiu olandų eksperimentas parodė, kad dar liberalesnis režimas galėtų būti dar naudingesnis (Coyle, 2008, 28-39).

J. Shedler ir J. Block tyrimas

1990 metais Berklio universiteto (Kalifornija) psichologai J. Shedler ir J. Block baigė longitudinalinį tyrimą apie narkotikų vartojimo ir psichinės sveikatos sąryšį. Jie teigė, jog „probleminis narkotikų vartojimas yra socialinio ir asmeninio neprisitaikymo simptomas, bet ne priežastis“. Už tai jie iš pradžių buvo kaltinami kaip kovos prieš narkotikus išdavikai. Tačiau po trejų metų ši hipotezė buvo patvirtinta (Sullum, 1993).

J. Shedler ir J. Block tyrimas truko 15 metų. Buvo tiriamas 101 subjektas nuo 3 iki 18 metų. Tyrimo metu buvo daryti keli pjūviai, kuriuos analizavo skirtingos mokslininkų grupės tam, kad nebūtų gautos tendencingos išvados. Buvo išskirtos trys tiriamųjų grupės: 1) „abstinantai“, 2) „bandytojai“ ir 3) „dažni vartotojai“. Pirmos grupės atstovai nebuvo bandę jokių narkotinių medžiagų. Antros – buvo išbandę marihuaną vieną ar kelis kartus, bet vartojo ne dažniau kaip vieną kartą per mėnesį; galėjo išbandyti tik vienos rūšies narkotinių medžiagų. Ši grupė buvo didžiausia. Trečios grupės tiriamieji vartojo marihuaną kartą per mėnesį ir dažniau; buvo bandę kitų narkotinių medžiagų (Valickas, 2008).

Išanalizavę šias grupes tiriamųjų, Shedler ir Block padarė tokią išvadą: „Paaugliai, kurie buvo išitraukę į eksperimentinį narkotikų vartojimą, atrankoje buvo geriausiai prisitaikantys. Paaugliai, kurie dažnai vartojo narkotines medžiagas, buvo neprisitaikę (Sullum, 1993). „Dažnų vartotojų“ psichologinis portretas – neatsakingi; nepatikimi; labai nepastovūs ne tik veiksmuose, bet ir požiūriuose; neturi aukštų aspiracijų; neužjaučiantys; nemėgstami ir nepripažįstami kitų; labai pažeidžiami išorinių poveikių. Paaugliai, kurie iki 18 metų neeksperimentavo su jokiais narkotikais, buvo santykinai susirūpinę, emociškai suvaržyti ir neturėjo pakankamai socialinių įgūdžių. „Bandytojai“ buvo psichologiškai sveikiau kalbant apie tarpusavio santykių pobūdį ir subjektyvaus diskomforto jausmą. Tačiau pabrėžtina tai, jog jie buvo psichologiškai sveikesni ne todėl, jog eksperimentavo su narkotikais. Tai siejama su asmenybės lankstumu nuo vaikystės. (Valickas, Asocialaus elgesio psichologijos paskaitų medžiaga).

Šie tiriamųjų skirtumai pasirodė ankstyvoje vaikystėje ir buvo susiję su vaikų auklėjimo būdais. Shedler ir Block apibendrinami teigė, jog tikroji narkotikų vartojimo reikšmė gali būti suprantama tik individualios asmenybės struktūros ir istorinio vystymosi kontekste (Sullum, 1993).

Shedler ir Block išvadų pagrindu, galima teigti, jog dabartinės narkotikų prevencijos pastangos yra klaidingos tuo atžvilgiu, jog pagrindinis dėmesys skiriamas simptomams, o ne psichologiniam sindromui, kuris reikalauja gilios analizės kalbant apie narkotikų vartojimą. Pasak Ph. Haynes, problema yra tame, jog pastaruosiu metu socialinis mokslas nepakankamai kritiškai žvelgia į politikos sistemą (taip vadinamą „žalos mažinimo“), kuri siekia sveikatos išaukštinimo informuodama visuomenę apie kenksmingus jaunų žmonių pasirinkimus, ir kuri neigia svarbesnes socialines ir psichologines traumas, kurias jauni žmonės patiria šiuolaikiniame pasaulyje (Frischer, 2007, p. 21)

1.5.1 Lietuvos baudžiamoji politika narkotikų atžvilgiu

Pasak Gruodytės, Lietuvoje, kaip ir kitose valstybėse, baudžiamosios atsakomybės už susijusias su narkotikais neteisėtas veikas nustatymas ir dabartinio baudžiamųjų veikų sąrašo susiformavimas vyko palengva, vystantis visuomenei, keičiantis ekonominei, socialinei, teisinei ir kultūrinei situacijai. Praėjo daugiau kaip septyniasdešimt įstatymų formavimosi metų, kuriuos sąlygiškai būtų

galima suskirstyti į keletą etapų, atsižvelgiant į šalies istorinę raidą ir nepriklausomos Lietuvos baudžiamųjų įstatymų plėtojamąsi:

- 1) nuo 1931 m. svaigiųjų vaistų įstatymo priėmimo iki 1940 m. (nepriklausomybės laikotarpis);
- 2) nuo 1940 m. iki 1990 m. (sovietinė okupacija)
- 3) nuo 1990 m. iki 2003 m. gegužės 1 d. (nepriklausomybės laikotarpis)
- 4) Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas.

Pagrindinės šių normų raidos kryptys, ypač pasireiškusios paskutiniaisiais etapais, yra šios: baudžiamosios atsakomybės išplėtimas už nusikaltimus, susijusius su narkotinėmis medžiagomis, kriminalizuojant papildomas veikas ir išplečiant šių veikų nusikaltimo dalyką; atsakomybės diferencijavimas pagal veikų tikslus, nusikaltimo dalyko kiekį ir šiek tiek pagal rūšį. Sankcijų už prekybą narkotikais griežtėjimas bei priverstinio gydymo pakeitimas savanorišku (Gruodytė, 2004, p. 77).

Pažymėtina tai, jog Lietuvoje narkotinių medžiagų ir su tuo susijusių veikų kriminalizavimas vyko lygiagrečiai su tarptautiniais kriminalizavimo standartais. Valstybės baudžiamoji politika tik griežtėjo, kai kuriuos tarptautinius dokumentus tiesiog perkeliant į šalies teisinę sistemą ir neatsižvelgiant į tikruosius poreikius.

1.5.2 Narkotikų baimės Lietuvoje

Apžvelgus narkotikų baimių ypatumus ir jų istoriją JAV, tokių baimių apraiškų bandoma ieškoti Lietuvoje. Remiantis C. Reinerman narkotikų baimių schema, galima daryti prielaidą, jog narkotikų baimės Lietuvoje pasireiškė maždaug tuo metu, kai 2000 metais vyko rinkimai į Seimą. Narkotikų tema buvo politikų ir žiniasklaidos dėmesio centre, kitaip tariant, buvo skelbiama narkomanijos epidemija, nors iš esmės tokio pobūdžio tvirtinimams pagrindo nebuvo.

Dar prieš pat rinkimus į Seimą, kurie turėjo vykti 2000 metų spalio 8 dieną, žiniasklaida aktyviai rašė narkomanijos tema. Internetinėje žiniasklaidoje buvo galima rasti nedviprasmiškų Lietuvos politikos elito pasisakymų, tokių kaip: „Narkomanijos masto ir svorio, užgriuvusio Lietuvą, dar

nesuvokia niekas. Narkomanija - nebe nacionalinė problema, o nacionalinė nelaimė“⁴, „maždaug 50 procentų didžiųjų miestų moksleivių jau yra bandę vartoti narkotikus ir nė viena mokykla šiandien nėra pajėgi kovoti su šia problema“⁵. LR Vyriausybės „atsakas“ – 2000 metų liepos 5 dienos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „DĖL NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO PREVENCIJOS ŠVIETIMO ĮSTAIGOSE“, kuriame pagrindinis dėmesys skiriamas tabako, alkoholio, psichotropinių medžiagų, narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos švietimo įstaigose programos parengimui iki 2000 m. rugsėjo 10 d.

Vėliau straipsnių antraštės ir turinys taip pat nedviprasmiškai skelbė, jog išrinkus politikus į valdžią, jie bus dar griežtesni „kovoje prieš narkotikus“: „Centro sąjunga - prieš „baltojo maro“ plitimą“⁶, „V.Landsbergis ragina aktyviau tirti narkotikų nusikaltimus“⁷, „J. Razma teigė, jog skirsiąs daug jėgų kovai su narkomanija, jei bus išrinktas į Seimą“⁸. Tuometinis Seimo pirmininkas naujienu agentūrai BNS atvirai pareiškė, kad jis pasigendąs aktyvaus žiniasklaidos domėjimosi narkomanijos tema, t.y. „rezonansinių bylų“. Parlamento vadovas paragino žiniasklaidos atstovus aktyviau domėtis, kaip vyksta su narkotikais susijusių bylų tyrimas ir informuoti visuomenę apie bausmes už tokius nusikaltimus, kad „nepilnamečiai žinotų, kas jų laukia“⁹. Atsižvelgiant į tai, kokias pasekmes gali turėti vienos ar kitos problemos eskalavimas žiniasklaidoje, galima daryti prielaidą, jog politikas tokiais pasisakymais siekė surinkti kuo daugiau rinkėjų balsų ar „užmaskuoti“ tuo metu paraleliai egzistavusias kitas socialines problemas.

Lietuva nuo 1995 metų dalyvauja tarptautiniame Alkoholio ir kitų narkotikų tyrimo Europos mokyklose projekte (ESPAD). Apklausiami 15-16 metų moksleiviai. Pagrindiniai tyrimo klausimai yra apie alkoholio ir kitų nelegalių narkotikų vartojimą (apskritai gyvenime, per pastaruosius 12 mėnesių, per pastarąsias 30 dienų ir kaip dažnai narkotikai buvo vartojimai per šiuos laikotarpius). Nuo 1995 iki 1999 metų narkotinių medžiagų vartojimas tarp Lietuvos moksleivių padidėjo 5 kartus, t.y. nuo 3,2 iki 15,5 proc. 1995 metais buvo apklausti 3196 moksleiviai, 1999 metais – 5039. ESPAD tyrimų metu „gauti duomenys yra aukštos kokybės, juos galima naudoti palyginimams, nes tipiškomis nacionalinėms 15-16 metų moksleivių imtims buvo taikomi standartiniai metodai ir instrumentai“¹⁰. Taigi kyla klausimas, kokiais tyrimais remiantis buvo skelbiama, jog beveik 50

⁴ R. Ozolas. <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=27190>

⁵ Ten pat.

⁶ Ten pat.

⁷ <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=53293>

⁸ Ten pat.

⁹ <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=53293>

¹⁰ <http://ar2005.emcdda.europa.eu/lt/page015-lt.html>

proc. didžiųjų miestų moksleivių jau yra bandę vartoti narkotikus ir, ar galima pasitikėti šiais skaičiais. Taigi suprantama, jog buvo keliamas realios situacijos neatitinkantis vėjus.

Po 2000 metų rinkimų į Seimą, nuo lapkričio mėnesio vienuoliktajam ministrų kabinetui pradėjo vadovauti Rolandas Paksas. Žiniasklaidoje pasirodo pranešimų, kuriuose keliamas klausimas, ar Vyriausybės keliamas vėjus prieš narkotikus, nėra tiesiog parodomoji akcija. Nes, pasak „Veido“, „buvusios Vyriausybės neskaičiuodamos biudžetinio finansavimo remdavo įvairias programas prieš alkoholizmą, tabaką, tačiau neprivalėdamos atsiskaitinėti tiek biudžetinės, tiek visuomeninės institucijos surengusios parodomąsias akcijas ir išleidusios gausybę brošiūrų, susikompromitavo visuomenės akyse“¹¹. Po kelių dienų ministro pirmininko atstovas spaudai R. Paleckis viešai pranešė, kad „muilinimas“ turi baigtis, t.y. „kultūros, vidaus reikalų, švietimo ir mokslo bei socialinės apsaugos ir darbo, sveikatos apsaugos, teisingumo, užsienio reikalų ir finansų ministrams buvo pateiktas pavidimas išnagrinėti nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 1999-2003 m. programos vykdymą ir per 10 dienų pateikti Vyriausybei išvadas bei pasiūlymus dėl nurodytos programos papildymo efektyviomis kovos su narkomanija priemonėmis“¹². 2001 metų sausio 23 dieną buvo priimtas nutarimas „DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS 1995 m. VASARIO 28 D. NUTARIMO NR. 282 IR 1999 m. RUGSĖJO 6 D. NUTARIMO NR. 970 DALINIO PAKEITIMO“. Šiuo nutarimu iš esmės buvo pakoreguota Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 1999-2003 metų programa, t.y. patvirtintas jos priedas. R. Pakso Vyriausybės pakoreguotoje programoje buvo detalčiai nurodytos visos 2001-2003 metų narkotikų kontrolės ir prevencijos priemonės (t.y. aprašyti atsakingi priemonių vykdytojai, įvykdymo terminai, išlaidos ir finansavimo lėšos). Aptarti įvairūs narkomanijos prevencijos aspektai, tačiau didžiausio dėmesio ir prieštarigų vertinimų sulaukė 2.4 punktą, kuriame nurodyta, kad Sveikatos apsaugos ministerija, apskričių viršininkai ir savivaldybės turi „aprūpinti sveikatos priežiūros įstaigas ir mokyklas greito narkotikų nustatymo organizmo terpėse priemonėmis“¹³.

Netrukus buvo parengtas „Greito narkotikų nustatymo organizmo terpėse priemonių naudojimo tvarkos“ projektas, kuriame buvo nurodytos įstaigos, kuriose greitieji testai būtų taikomi bei šių testų interpretavimo tvarka. Pagal projektą greitieji narkotikų nustatymo testai turėjo būti naudojami visose bendrojo lavinimo mokyklose ir aukštesniosiose mokyklose, taip pat kai kuriose sveikatos

¹¹ <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=117587>

¹² <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=121081>

¹³ LR vyriausybės nutarimas dėl „DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS 1995 m. VASARIO 28 D. NUTARIMO NR. 282 IR 1999 m. RUGSĖJO 6 D. NUTARIMO NR. 970 DALINIO PAKEITIMO“, 2001 m. sausio 23 d. Nr. 73, Vilnius

priežiūros įstaigose ir kt. Greito narkotinių, psichotropinių, kitų psichiką veikiančių medžiagų nustatymo organizmo terpėse testai atliekami tik tose mokyklose, kurios dalyvaus judėjime „Mokykla be narkotikų“. „Mokyklų įsijungimo į šį judėjimą tvarką nustato Švietimo ir mokslo ministerija. Mokyklos įsijungimas į minėtą judėjimą turi būti aptartas su tos mokyklos tėvais bei moksleiviais. Šiose mokyklose testai atliekami periodiškai, planinių sveikatos patikrinimų metu ir tik tiems moksleiviams, kurie patys sutinka, kad toks testas būtų atliekamas“ („Greito narkotikų nustatymo organizmo terpėse priemonių naudojimo tvarkos“ projektas). Būtent šios projekto nuostatos susilaukė didžiausio žiniasklaidos ir visuomenės dėmesio. Kita vertus, ir kai kurie Lietuvos politikos atstovai patys prieštarai vertino greituosius narkotikų testus. Prezidentas V. Adamkus teigė, kad „dėl narkotikų turi būti testuojama tik sveikatos apsaugos įstaigose, o mokyklose paaugliams privalo būti teikiama socialinė ir psichologinė parama“¹⁴. Taigi moralinė panika dėl narkomanijos plitimo buvo jau išibėgėjusi. Tai patvirtina tokie teiginiai kaip „Narkomanija ir AIDS - grėsmė nacionaliniam saugumui“¹⁵, „sparčiai plintantis narkotikų vartojimas, nusikalstamas narkotikų verslas kelia pavojų visuomenės sveikatai ir intelektiniam potencialui, stabdo socialinę plėtrą, sudaro palankias sąlygas organizuotam nusikalstamumui plisti, tuo keldamas realią grėsmę tautos išlikimui“¹⁶, „Rolandas Paksas ragina Lietuvoje grąžinti mirties bausmę, o moksleivius dėl narkotikų vartojimo siūlo tikrinti su specialiais šunimis“¹⁷. R. Paksas rinkimų kampanijoje kovai su narkomanija pasiūlė įvesti mirties bausmę. 2003 m. sausio 5 d. jam tapus prezidentu ir toliau griežtai „kovota“ su narkomanija. Pasigirsta siūlymai įsteigti atskirą instituciją, kuri koordinuotų kovą su narkomanija. 2004 metų vasario mėnesį įsteigiamas Narkotikų kontrolės departamentas prie LR Vyriausybės, kuriam „tenka svarbus vaidmuo koordinuojant ir įgyvendinant Lietuvos narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos politiką“¹⁸.

Kalbant apie vają dėl narkotikų testų kėlimą, pasak C. Reinerman, čia prisideda ir tam tikros interesų grupės (1994, p. 61) – su priklausomybės ligomis kovojančios institucijos, farmacijos kampanijos, įvežančios greituosius testus ir kt. „Kuo daugiau tos institucijos, kurios kovoja su priklausomybėmis, mosuoja „kirviu“ tuo didesnę finansavimą gauna“ (Poviliūnas, cit. pg. Kučinskaitė, 2002). 2000 metais Policijos departamentas ir Lietuvos AIDS centras rengė seminarą „Narkomanija ir AIDS – vienykime atsaką“. AIDS centro direktorius buvo pasiūlęs dažniau rašyti apie narkotikus, „nes tai labai opi problema“ (Kučinskaitė, 2002). 2000 m. gruodžio mėn. Policijos

¹⁴ <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=234205>

¹⁵ <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=739570>

¹⁶ Ten pat.

¹⁷ <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=898444>

¹⁸ <http://nkd.lt/index.php?id=0-31-0>

departamentas prie VRM pasirašė bendradarbiavimo protokolą su Lietuvos AIDS centru, kurio prioritetinės bendradarbiavimo kryptys buvo ŽIV/AIDS, prostitucijos ir narkomanijos prevencijos srityje. 2001 metai taip pat pasižymėjo įvairiomis politinėmis iniciatyvomis narkomanijos srityje. 2001 m. Šeimos ir vaiko reikalų komisija organizavo diskusiją “Narkomanijos prevencijos įgyvendinimas Lietuvoje” (Dobrynina, 2007, p. 51)

Pasak C. Reinarman, narkotikų baimių metu, narkotikų kaip funkcinio blogio tipizavimas padeda politikams nukreipti dėmesį nuo kitų problemų, už kurias jie turėtų būti atsakingi. Kitaip, tariant, narkotikai padaromi atpirkimo ožiu (1994, p. 62). M. Degutis apibendrina kiekvienais metais atliktų tyrimų rezultatus:

1 lentelė. Aktualiausios visuomenės problemos 1994-2003 metais

Aktualiausios problemos	1994 metai (proc.)	1999 metai (proc.)	2002 metai (proc.)	2003 metai (proc.)
Pragyvenimo lygis	77,0	74,3	38,6	30
Nusikalstamumas	75,0	49,1	17,5	16
Nedarbas	38,0	64,3	71,3	41
Moralės susilpnėjimas	14,0	6,9	-	-

Šaltinis: Lietuvos politinė kultūra. Tyrimo ataskaita (1995). Vilnius, Informacijos ir taikomųjų socialinių tyrimų tarnyba, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas. Politinės kultūros tyrimas. Tyrimo ataskaita (2000). Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas. Vilnius, apklausos 2002 m. rugsėjo duomenys (atviras klausimas). Baltijos tyrimai, 2003 m. rugpjūčio mėn. apklausa. cit. pg. Degutis, 2004, p. 89.

Taigi matyti, kad tiriamuoju laikotarpiu visuomenėje aktualiausia problema laikoma ne narkomanija. Narkotikų vartojimo problemą iš dalies būtų galima sieti su nusikaltimais, tačiau ir šiuo atveju jie nėra svarbiausi.

Taigi šiame kontekste aptinkama „kova prieš narkotikus“ kaip socialinis-politinis fenomenas. Kitoje darbo dalyje apžvelgiama socialiniai-politiniai „kovos prieš narkotikus“ aspektai remiantis C. Reinarman narkotikų baimių schema.

1.5.3 R. Pakso politinės kultūros ypatumai

Kadangi R. Paksas buvo vienas iš ryškiausių narkotikų baimių kėlėjų Lietuvoje, svarbu aptarti, kuo jis išsiskyrė iš kitų pretendentų į Lietuvos politikos elito viršūnes. „Politinė kultūra nuo pat jos

atsiradimo visada buvo suvokiama kaip vienas iš politinės sistemos stabilumo veiksnių. Labai retai politinė kultūra analizuojama atsietai nuo kitų politikos mokslo problemų. Politinė kultūra apima socialiai sukonstruotas ir bendras prasmes, kurios suteikia ar prieštarauja politinių institucijų, valdžios ir valdymo formos legitimacijai. Kognityviniu lygmeniu politinė kultūra paaiškina ar, priešingai, abejoja politinio žaidimo taisyklėmis, o normatyviniu lygiu įteisina ar neigia politikos veikėjų ir institucijų autoritetą“ (Degutis, 2004, p. 84). Plačiaja prasme politinė kultūra reiškia įsitikinimus, vertybes ir nuostatas politinių procesų, valdžios struktūrų, funkcijų, veiklos, politinės galios prigimties, valstybės kompetencijos apimties, individo asmens politikoje, politinės kompetencijos ir pan. atžvilgiu (Aranoff, cit. pg. Degutis, 2004, p. 84).

Politologas L. Bielinis teigia, kad R. Pakso politinė karjera verta gero romano apie Lietuvos valdžios realybę: herojus ateina iš šalies (lakūnas, verslininkas) ir padaro greitą karjerą (2003, p. 92): 1997 m. tampa sostinės meru, nuo 2000 m. lapkričio iki 2001-ųjų birželio vadovauja vienuoliktajam ministrų kabinetui, 2002 m. kovo mėnesį įkuria Liberalų demokratų partiją ir tampa jos pirmininku, 2003 m. sausio 5 d. išrenkamas Lietuvos Respublikos Prezidentu ir eina pareigas iki 2004 m. balandžio 6 d.¹⁹ Tačiau po trumpo laiko praranda ir poziciją ir pasitikėjimą (Bielinis, 2003, p. 93). Politologas R. Paksą vadina „naujo tipo politiku“ visų pirma dėl to, kad jo situacija skyrėsi nuo rinkimų, vykusių iki tol, ir dėl to, kad atsirado ir jau prieš pusantrų metų aiškiai deklaravo savo pasiryžimą kovoti dėl prezidento posto. Jo „naujoviškumą“ lėmė naujoviški jo paties apsupty formavimo bei rinkiminės veiklos principai, resursų kaupimo bei paskirstymo logika, kandidato asmens įvaizdžiu rinkiminėje kovoje pobūdis bei laisvas moralinės atsakomybės už savo veiksmų pasekmes traktavimas (Bielinis, 2003, p. 94).

„R. Pakso apsupty formavimo bei funkcionavimo logika kardinaliai skyrėsi nuo kitų kandidatų. Visų pirma, štabas čia buvo kuriamas ne remiantis jį supančiais politikais, bet pasamdžius politikoje nesuinteresuotus žmones. Politikai jo rinkiminėje kampanijoje darė tik bendrą strateginę įtaką, dalyvaudami nedažnuose rinkimų štabo susirinkimuose“ (Bielinis, 2003, p. 94).

R. Pakso komunikacinis portretas įgijo visai kitus bruožus, nei buvo prieš rinkimų kampanijos pradžią. Jo štabe vyko planingas, intensyvus ir nenutrūkstamas asmens įvaizdžio korekcijos darbas. Priešrinkiminė situacija Paksui nebuvo palanki. Pusantrų metų prieš rinkimus jį palankiai vertino tik 33,9 proc. gyventojų. „Vilmorus“ duomenimis, 2001 m. liepos 5-9 d. – tarp kitų politikų R. Paksas

---

¹⁹ <http://www.paksas.lt/static.php?strid=1047>

užėmė 8 vietą. Aukščiau reitingų lentelėje buvo kiti – A. Brazauskas, V. Adamkus, ir kt. Iš esmės šie politikai, išvardyti aukštose reitingų sąrašų pozicijose, tapo vienais iš pirmųjų R. Pakso rinkimų štabo veiklos objektų. Jų atžvilgiu reikėjo suplanuoti tam tikras strategijas, leisiančias juos neutralizuoti, pritraukti prie savęs, susilpninti, priešstatyti vieną kitam ar izoliuoti nuo rinkėjų daugumos (Bielinis, 2003, p. 94).

Viena svarbiausių R. Pakso sėkmės rinkimuose sąlygų buvo ypač intensyvi ir agresyvi rinkimų kampanija, nukreipta prieš vadžioje esančius kandidatus. Ši kampanija įgalino antrajame rinkimų ture laimėti R. Paksą (Krupavičius ir Pogorelis, 2004, p. 278). Pasak L. Bielinio, tai buvo ryškiausia ir nuosekliausia kampanija. Buvo sutelkti didžiuliai piniginiai bei organizaciniai resursai, paskaičiuotas laiko rezervas, skirtas kuri herojišką R. Pakso įvaizdį (2003, p. 126). Kalbant apie 2002 metų rinkimų biudžetą, visų kandidatų išlaidos siekė 9,4 mln., iš jų R. Pakso – 3,28 mln., o V. Adamkaus – 3,07 mln. 2002 metų LR prezidento rinkimai aktualizavo paslėpto politinių kampanijų finansavimo problemą, nes, kaip parodė kampanijos veiksmų stebėseną, R. Pakso rinkimų reklama žiniasklaidoje viršijo V. Adamkaus du ar tris kartus, nors oficialiai deklaruotos abiejų kandidatų rinkimų agitacijos išlaidos beveik sutapo (Krupavičius ir Pogorelis, 2004, p. 278).

R. Pakso rinkimų štabas strategiją iš esmės suformulavo atsižvelgdamas į kitų kandidatų situaciją. Kandidatas maksimaliai veikė leistino agresyvumo lygyje, buvo pateikiamas visuomenei per ritualizuotą jo įvaizdžio suvokimą. Buvo einama trumpiausiu keliu, formuojant reakcijas į šį asmenį pagal stimulo-reflekso principus: Paksas – tvarka, Paksas – ryžtas, Paksas – kova su nusikalstamumu ir pan. Vyko intensyvus stereotipų sistemos įdiegimas į visuomenės nuomonę, kuri balsavimo metu rinkėjus privestų prie reflektivaus, ir tarsi spontaniško sprendimo: nori tvarkos – balsuoja už R. Paksą. Įvaizdžiui buvo klijuojamos savybės, priklausiusios rinkėjų daugumai, dirbama laukiamos situacijos diapazone (Bielinis, 2003, p. 97).

Rinkėjas visada sąmonėje tikisi, kad vieną kartą bus išrinktas toks politikas, kuris pademonstruos ir valią ir ryžtą veikti. Tradiciškai tokio politiko vaizdas rinkėjo sąmonėje susikuria remiantis beveik tautosakiniais elementais, kuriais apibūdinami herojai: drąsus, energingas, išmintingas ir pan. Politikos technologai suvokia šią rinkėjų silpnybę ir, artėjant rinkimų dienai, tampa vis ryškesniais, herojišką elgesį ir ryžtą kovoti su blogiu demonstruojančiais rinkimų personažais. Rinkėjai girdi ausiai mielus siūlymus kardinaliai išspręsti tiek ekonomines, tiek užsienėjusias socialines bei kultūrinės problemas. R. Paksas siūlė revoliucingas ryžtingų veiksmų programas: mirties bausmę nusikaltėliams, šunų pasitelkimą kovai su narkomanija mokyklose (Bielinis, 2003,

p. 121). 2002 03 18 Seimo tinklapyje skelbiama: R. PAKSAS SIŪLO GRIEŽTINTI BAUSMES NARKOTIKŲ PLATINTOJAMS. „Ekspremjerai, aktyviai dirbę narkomanijos prevencijos srityje Rolandas Paksas siūlo griežčiau bausti narkotikų platintojus, <...> užregistravo Baudžiamojo kodekso pataisų projektą, kuris numato padidinti iki 20 metų laisvės atėmimo laiką už narkotinių medžiagų gaminimą, laikymą, gabenimą arba siuntimą. Singapūre už narkotikų platinimą baudžiama mirties bausme ir šalyje nėra narkomanijos problemos. Pasak R. Pakso - tai kraštutinė priemonė. Tačiau Lietuvoje taikomų bausmių narkotikų platintojams sugriežtinimas - vienas iš būdų, kuriais galėtume stabdyti narkomanijos epidemijos plitimą visuose mūsų visuomenės sluoksniuose. Itin pažeidžiamas yra jaunimas. Narkotikais neretai prekiaujama mokymo įstaigose, pramogų centruose, gatvėse. Per metus vienas narkomanas pritraukia keliolika naujų narkotikų vartotojų. Narkomanija sparčiai progresuoja. <...> narkotikų prevencija turėtų būti svarbiausiu prioritetu.“²⁰

Bielinis pažymi, kad rinkiminių agitacijų metu deklaruojamas ryžtas tėra rinkiminis efektas. Tai tik rinkiminės deklaracijos, kurios atrodo tikroviškos vien televizinių bei laikraščių visuomenės informavimo procedūrų dėka. „Deklaruodamas daugelį kategoriškų pareiškimų, R. Paksas iš esmės žadėjo laužyti esamą situaciją, be jokių garantijų pastatyti naują. <...> Įvaizdžio simbolika, pozicijų teikimo charakteris, agresyvumas ir kategoriškumas buvo ne tiek R. Pakso naujo įvaizdžio kontūrai, kiek jo asmenybės hiperkompensacija, kuri ypač tiko rinkimų kampanijai bei jos įkaitinimui (Bielinis, 2003, p. 127).

---

²⁰ http://www3.lrs.lt/docs3/kad4/w3_viewer.ViewDoc-p_int_tekst_id=17978&p_int_tv_id=2033&p_org=0.htm

2. „Kovos prieš narkotikus“ socialinių aspektų analizė

Remiantis empiriniais indikatoriais šioje darbo dalyje stengiamasi išanalizuoti, kaip konstruojama „kova prieš narkotikus“ Lietuvoje pagal C. Reinerman narkotikų baimių schemą. Kadangi narkotikų baimės arba „kova prieš narkotikus“ kaip socialinis politinis reiškinys aptinkamas Lietuvoje nuo 2000 metų, tyrimo laikotarpiu pasirinkti 2000-2008 metai. Apžvelgiant pirmą narkotikų baimių elementą – tiesos buvimą, pateikiama narkotikų vartojimo paplitimo dinamika, Lietuvos jaunimo požiūris į atskiras narkotikų grupes, narkotikų vartojimo pasekmių rodikliai ir nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinių medžiagų vartojimu, dinamika. Kalbant apie narkotikų problemos padidinimą žiniasklaidoje, atliekama narkotikų diskurso analizė naujienų portale Delfi.lt. Politinių-moralinių antreprenerių dėmesys narkotikų problemai fiksuojamas pagal inicijuotų mokslinių tyrimų skaičių bei posėdžių metu plėtojamos narkotikų temos intensyvumą. Narkotikų kontrolės departamentas pasirinktas kaip viena iš profesinių interesų grupių, todėl daroma pranešimų spaudai analizė. Apžvelgiant istorinį konflikto kontekstą, stengiamasi parodyti, kaip politiniai-moraliniai antrepreneriai, profesinės interesų grupės bei mass media įtakoja vieni kitus. Narkotikų vartojimo susiejimas su „pavojinga klase“ bei narkotikų kaip daugybės visuomenės problemų atpirkimo ožio fenomenas aptiriamas narkotikų problematikos pateikimo žiniasklaidoje kontekste.

2.1 Narkotikų temos atspindėjimas naujienų portalo Delfi.lt publikacijose ir Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės pranešimuose spaudai

Kaip minėta, žiniasklaida yra vienas iš narkotikų baimių konstravimo elementų. Remiantis tyrimų bendrovės „TNS Gallup“ Interneto tyrimas TNS Metrix duomenimis, pagal Lietuvos tinklalapių savaitės unikalių lankytojų skaičių, naujienų portalas Delfi.lt 2008 metais išlieka lankomiausias (www.tns-gallup.lt). Todėl atliekama žiniasklaidos pranešimų, susijusių su narkotikų tema, **kiekybinė turinio (content) analizė** su „Hamlet II“ programa populiariausiame naujienų portale www.delfi.lt. Šis metodas pasirinktas todėl, kad jis leidžia atlikti sistemingą duomenų analizę bei klasifikuoti duomenis pagal jų turinį. Turinio analizė yra puiki technika norint atlikti palyginamąsias studijas ar atskleisti išvalgas apie egzistuojančio fenomeno tendencijas. Be to, internetinės žiniasklaidos publikacijos apima ne tik savarankiškus internetinius straipsnius, bet ir reprezentuoja tradicinės žiniasklaidos (spauda, televizija) pranešimus narkotikų tematika. „Esminis internetinės informavimo erdvės privalumas yra daugybinis (įvairių krypčių) ir daugiakanalis

informacijos judėjimas. Interaktyvi komunikacija keičia galios svertus: kartais informacijos pateikimas ir autoritetas priklauso šaltiniui, o kartais auditorijai sudaromos sąlygos imtis iniciatyvos bei atlikti šaltinio vaidmenį. <...> Elektroninė komunikacija išplėtė ankstesnės spausdintos komunikacijos ribas, paversdama masinę komunikaciją globaliniu reiškiniu“ (Krupavičius ir Šarkutė, 2004, p. 153-154). Kartu kompiuterinis publikuojamų straipsnių archyvas ir galimybė atrinkti juos pagal pateikiamus raktinius žodžius užtikrina tikslesnę ir detalesnę straipsnių atranką negu, pavyzdžiui, tradicinės spaudos straipsnių atranka.

Dar vienas narkotikų baimių elementas - profesinės interesų grupės. Kaip teigia C. Reinerman, narkotikų baimių metu įvairios profesinės interesų grupės varžosi dėl teisės į narkotikų problemą, t.y. galėjimą kurti ir įtakoti visuomenės narkotikų problemos apibrėžimą ir, tokiu būdu, nusakyti, kokių veiksmų turėtų būti imamasi. Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės atlieka svarbų vaidmenį „koordinuojant ir įgyvendinant Lietuvos narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos politiką. Departamentas teikia Lietuvos Respublikos Vyriausybei pasiūlymus dėl narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės veiklos prioritetinių kryptių tobulinimo, rengia rekomendacijas dėl atsakingų institucijų narkomanijos prevencijos priemonių įgyvendinimo, koordinuoja jų veiklą, reguliariai tiria narkotikų vartojimo paplitimą Lietuvoje, atstovauja Lietuvos poziciją tarptautinėse organizacijose“ (<http://nkd.lt/index.php?id=0-31-0>). Taigi atliekama Narkotikų kontrolės departamento 2005-2008 metų pranešimų spaudai turinio analizė, norint palyginti narkotikų diskurso ypatumus naujienų portale Delfi.lt.

Tyrimo laikotarpis: 2006 01 03 – 2008 12 31. Atskaitos tašku pasirinkti 2006 metai, kadangi narkotikų tematikos pateikimo internetiniame portale tyrimą 2000 01 01 – 2005 12 31 atliko M. Dobrynina magistro darbe „Moralinės panikos konstravimas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje: narkomanijos atvejis“ 2007 metais.

Šio **tyrimo tikslas** – išanalizuoti ir palyginti, kaip narkotikų tematikos pristatymas kito 2000 01 01 – 2005 12 31 ir 2005 01 03 – 2008 12 31 laikotarpiu Delfi.lt. Bei apžvelgti ir palyginti, kaip narkotikų tema pristatoma Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės pranešimuose spaudai.

Tyrimo objektas – pranešimai, susiję su narkotikų tematika.

Straipsnių atranka vykdoma remiantis pasirinktu laikotarpiu bei raktiniais žodžiais narkotikų tematika. Kadangi duomenys lyginami tarpusavyje, straipsnių atranka vykdoma tiksliai pagal tuos pačius raktinius žodžius, kaip ir M. Dobryninos. Publikacijos internetiniame portale Delfi.lt atrenkamos pagal prasminius žodžius: narkomanija, narkologija, narkomanai, narkomafija, narkotikai, narkotinės medžiagos, psichotropinės medžiagos, kvaišalai, “kaifas”, marihuana (marichuana, “gandža”), heroinas, amfetaminas, kokainas (“koka”, “koksas”), extasy (ekstazi, ekstazy, ecstazy, extazy, XTC), kanapės, LSD, krekas, hašišas, metamfetaminas, aguonos, opiumas (opiatai, opioidai), efedronas (“džefas”) ir t.t.

Narkotikų kontrolės departamentas prie LR Vyriausybės pateikia pranešimų spaudai archyvą, todėl analizuojamos ir lyginamos visos pateiktos publikacijos.

Kiekybinė turinio (content) **analizė** atliekama straipsnių, žodžių skaičiaus ir užimamos vietos (rubrika) portale skaičiavimais, kuriuos pasitelkus, bandoma nustatyti bendras publikacijų tendencijas bei struktūros parametrus. Internetinės publikacijos tiriamos fiksuojant šiuos prasminius vienetus:

- Data
- Antraštė
- Rubrika
- Šaltinis

Vertinant kiekybinius straipsnių narkotikų tematika indikatorius, naudojama Microsoft Excel programa. Detalesnis internetinio portalų publikacijų tyrimas atliekamas pasitelkus kompiuterinę teksto analizės programą “Hamlet II”. Analizuojamas atrinktų internetinių publikacijų tekstų turinys. Šiam tikslui straipsniai apjungiami į atitinkamas bylas ir delituanizuojami, paliekant tik lotynišką šriftą. Kiekvienoje byloje analizuojami žodžių sąrašai pagal jų vartojimo dažnumą. Vėliau iš jų atrenkami „raktiniai“ žodžiai, atspindintys narkotikų diskursą. Toliau žiūrima, kokie „raktiniai“ žodžiai ir jų sinonimai dažniausiai naudojami tarpusavyje, t.y. sudaro klasterius. Visa tai atskleidžia prasminę analizuojamų tekstų struktūrą bei jos pokyčius tiriamuoju laikotarpiu.

2.1.1 Naujienų portalo Delfi.lt vidinė ideologija

Esminiai elementai, suvokiant žiniasklaidos vidinę ideologiją, yra informacijos šaltiniai, asmeniniai įsitikinimai ir profesionalumas, komercinis leidinio interesas, bendra leidinio orientacija, kolegų ir redaktorių įvertinimas, auditorijos reakcija. Šie elementai apsprendžia informacijos atrankos, apdoravimo, skleidimo principus ir pačios žiniasklaidos pobūdį (Dobryninas, 2001, p. 38-39). Lietuvoje dominuojantis žiniasklaidos tipas yra pusiau informacinis, pusiau pramoginis, tačiau nėra nei tikros „geltonos“ žiniasklaidos, nei įtakingos kokybiškos žiniasklaidos (Dobryninas, 2002). Ne išimtis šiuo atveju yra ir naujienų portalo Delfi.lt vidinė ideologija.

„DELFI - tai vardas, atstovaujantis didžiausiai interneto portalų kompanijai Baltijos šalyse. Tai - interneto vartai, savo kokybe bei apimtimi pranokstantys daugelį kitų Lietuvoje veikiančių interneto vartų. Svarbiausi DELFI privalumai yra šie: aktualios, išsamios žinios bei įvairūs skaitiniai, daugybė žaidimų, patogus naudoti elektroninis paštas, paieškos sistema, MANO DELFI, leidžiantis vartotojams patiems susikurti savo vartus į internetą. <...> 100 proc. DELFI pajamų sudaro reklama – reklaminiai skydeliai. DELFI NESPAUSDINA REKLAMINIŲ TEKSTŲ. <...> 60 proc. DELFI auditorijos sudaro vyresni nei 24 m. Daugiausiai tai - išsilavinę, didesnes nei vidutines pajamas turintys skaitytojai“²¹. Taigi iš to kaip save apibūdina Delfi.lt matyti, koks yra vidinis ideologinis tinklapio tipas.

Kalbant apie narkotikus, pasak Dobrynino, Lietuvos spaudoje trūksta rimtų analitinių straipsnių žalingų įpročių tematika, kadangi tokio pobūdžio straipsniai būtų ekonomiškai nuostolingi žiniasklaidos kompanijoms, todėl labiau orientuojamasi į pramoginį šios tematikos pateikimą. Atsižvelgiant į šiuos komercinius informacijos rinkos aspektus, sunku žiniasklaidoje tikėtis visapusiškos ir objektyvios informacijos pateikimo apie su narkotinėmis medžiagomis susijusias problemas (Dobryninas, cit. pg. Dobrynina, 2007, p. 51).

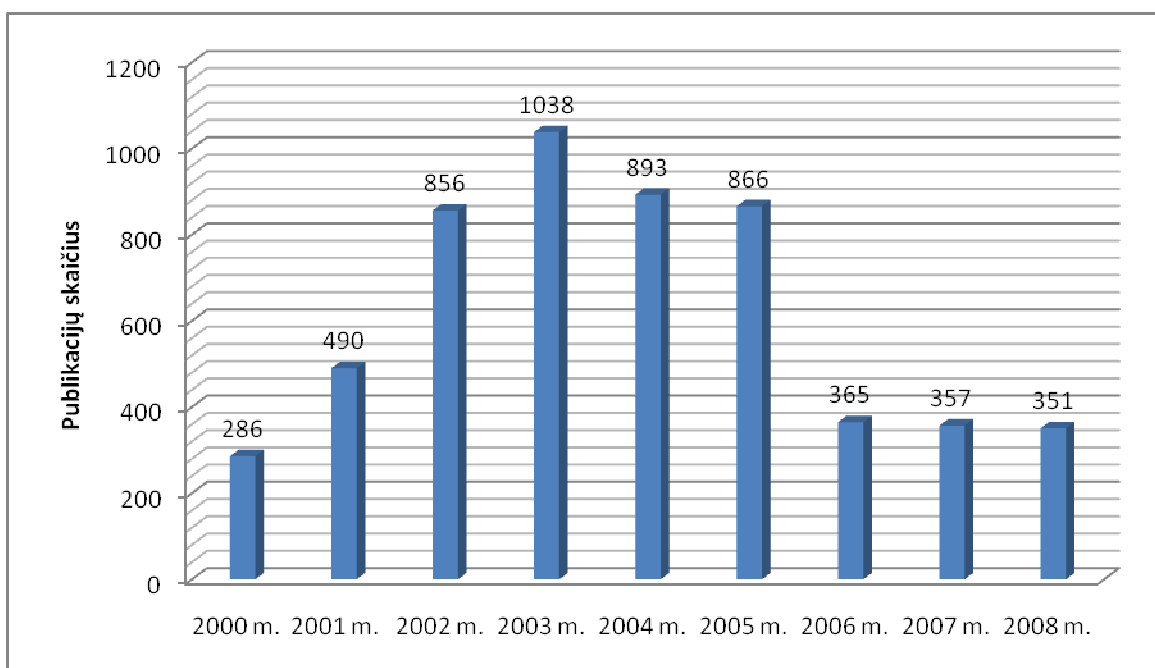
²¹ <http://www.delfi.lt/help/about.php>

2.1.2 Naujienų portalo Delfi.lt publikacijų ir Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės pranešimų spaudai pasiskirstymas pagal metus.

Atsižvelgiant į pasirinktą problematiką, internetiniame portale Delfi.lt 2006 metais buvo atrinkti 365 straipsniai, 2007 – 351 straipsnis, 2008 – 357 straipsniai. Apibendrinus duomenis nuo 2000 01 01 iki 2008 12 31 viso buvo atrinkta 5502 straipsniai.

1 pav. Naujienų portalo Delfi.lt publikacijų pasiskirstymas pagal metus

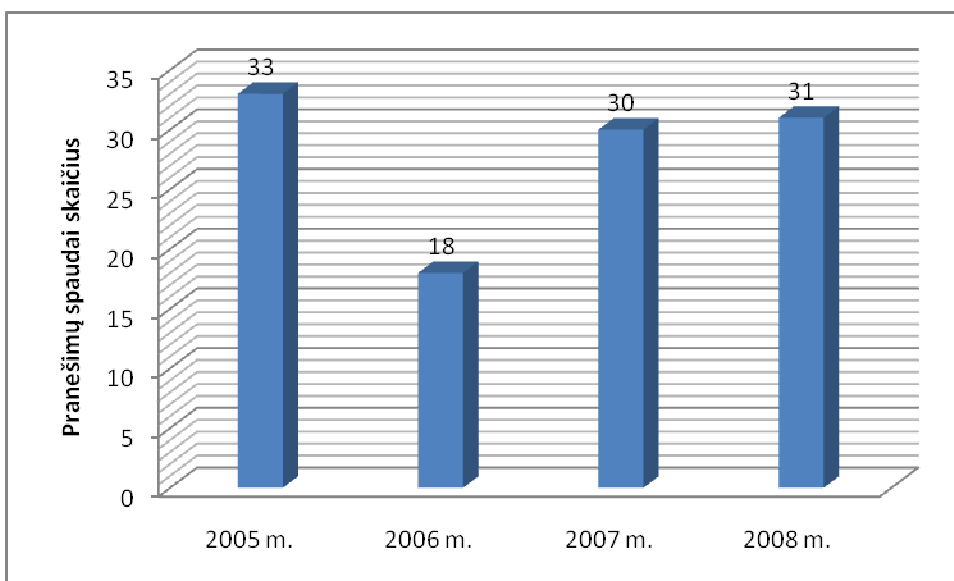

Šaltinis: 2000-2005 m. – Dobrynina M. Moralinės panikos konstravimas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje: narkomanijos atvejais. 2007, p. 38; 2006-2008 m. – autorės tyrimai

„2000 metais buvo užfiksuotos 286 atitinkamos publikacijos, t. y. kiekvieną mėnesį vidutiniškai pasirodydavo 17 tokių straipsnių. Tuo tarpu 2001 metais jau pasirodė 1,7 karto daugiau tokių publikacijų – 490 arba vidutiniškai 41 straipsnis per mėnesį. 2002 metais publikacijų skaičius vėl padidėjo 1,7 karto – 856 arba 71 straipsnis per mėnesį. Didžiausia tikimybė pamatyti internetinę publikaciją narkotikų tematika buvo 2003 metais – vidutiniškai 87 publikacijos per mėnesį. Taigi iki 2003 metų dėmesys narkotikų problemai naujienų portale tolygiai augo. Nors 2004 – 2005 metais publikacijų skaičius šiek tiek sumažėjo, palyginti su 2000 metais, jis išaugo 3 kartus – 866“ (Dobrynina, 2007, p. 37). Nuo 2005 metų iki 2008 metų pastebimas ryškus publikacijų skaičiaus

mažėjimas – maždaug 2,4 karto. Ši mažėjimo tendencija laikosi beveik nepakitusi trejus metus. Viena vertus, pastebimas akivaizdus publikacijų skaičiaus augimas ir staigus mažėjimas. Kas nurodo į didėjantį ir mažėjantį portalo dėmesį narkotikų temai. Tačiau, kita vertus, tam tikri publikacijų skaičiaus svyravimai gali būti nulemti subjektyvaus straipsnių atrinkimo momento. Tačiau šis svyravimas turėtų būti minimalus, kadangi visi straipsniai atrinkti pagal tuos pačius raktinius žodžius.

2 pav. Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės pranešimų spaudai pasiskirstymas pagal metus

Šaltinis: Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės 2005-2008 metų pranešimų spaudai archyvai (<http://www.nkd.lt/index.php?id=0-67-0>)

Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės pranešimų spaudai kiekis toli gražu neprilygsta Delfi.lt publikacijų skaičiui. Tačiau vis dėl to pastebima bendra tendencija 2005-2008 metais. Kai Narkotikų kontrolės departamentas pradėjo rengti pranešimus spaudai, jų buvo daugiausia, o 2006 m. sumažėjo beveik du kartus. Delfi.lt portale pranešimų kiekis nuo 2006 iki 2005 metų taip pat sumažėjo panašiu skirtumu – 2,4 karto. 2007 metais pranešimų kiekis vėl padidėjo ir išliko maždaug toks pat iki 2008 metų pabaigos.

2.1.3 Delfi.lt publikacijų šaltiniai

2006 metų nagrinėjamą tekstą sudaro 365 straipsniai iš naujienų portalo Delfi.lt. Pagal šaltinius straipsniai pasiskirstę taip:

BNS – 41,01 % (150 straipsnių);
www.delfi.lt – 38,36 % (140 straipsnių);
L.T. – 3,26 % (13 straipsnių);
Klaipėda – 2,47 % (9 straipsniai);
Kauno diena – 2,19 % (8 straipsniai);
Lietuvos radijas – 1,64 % (6 straipsniai);
Lietuvos žinios – 1,10 % (4 straipsniai);
Gimtasis Rokiškis, LNK, Panevėžio balsas, www.lrt.lt – po 0,82 % (po 3 straipsnius);
Žinių radijas, 15 min, Lietuvos sveikata, Sekundė – po 0,55 % (po 2 straipsnius);
BasketNews.lt, Ekstra, Eurobasket.lt, Londono žinios, Mokyklos frontas, Panorama, Snoras - Jūsų tarpininkas, Šiaulių apskrities televizija, TV3 Žinių tarnyba, usatoday.com, V. Valevičius (skaitytojas), ananova.com, www.newscientist.com – po 0,27 % (po 1 straipsnį).

2007 metų nagrinėjamą tekstą sudaro 357 straipsniai iš naujienų portalo DELfi.lt. Pagal šaltinius straipsniai pasiskirstę taip:

www.delfi.lt – 61,90 % (221 straipsnis);
ELTA – 9,52 % (34 straipsniai);
Klaipėda – 8,69 % (31 straipsnis);
Lietuvos žinios – 2,52 % (9 straipsniai);
Kauno diena – 2,24 % (8 straipsniai);
www.lrt.lt – 1,68 % (6 straipsniai);
Sekundė, Šiaulių apskrities televizija – po 1,40 % (po 5 straipsnius);
Panevėžio balsas, Vakarų ekspresas, L.T. – po 1,12 % (po 4 straipsnius);
15 min – 0,84 % (3 straipsniai);
Mūsų era, Reuters, Vilniaus diena, Vox Maris – po 0,56 % (po 2 straipsnius);
Nacionalinė medikų asociacija, Nevyriausybių organizacijų ir ekspertų koalicija „Galiu gyventi“, radijo stotis „Laluna“, savaitraštis „Laikas“, Ekstra, Atgimimas, Ivartis.lt, Klubas.lt, Krepsinis.net, Lietuvos televizijos Naujienų tarnyba, Londono žinios, Me, Žinių radijas – po 0,28 % (po 1 straipsnį).

2008 metų nagrinėjamą tekstą sudaro 351 straipsniai iš naujienų portalo DELfi.lt. Pagal šaltinius straipsniai pasiskirstę taip:

www.delfi.lt – 66,10 % (232 straipsniai);
Lietuvos žinios – 8,83 % (31 straipsnis);

ELTA – 7,12 % (25 straipsniai);
Klaipėda – 2,28 % (8 straipsniai);
Reuters, Sekundė – po 1,71 % (po 6 straipsnius);
EuropeanHitRadio.lt, Eurobasket.lt, www.lrt.lt – po 1,42 % (po 5 straipsnius);
Kauno diena, Klubas.lt, Valstiečių laikraštis – po 1,14 % (po 4 straipsnius);
BNS – 0,85 % (3 straipsniai);
Šiaulių apskrities televizija, Vilniaus diena, Panevėžio balsas – po 0,57 % (po 2 straipsnius);
Sodo spalvos, Šeimininkė, Vakarinė Palanga, VRA, Žinių radijas, 15 min, Anglija.lt,
BasketNews.lt, Lietuva UK – po 0,28 (po 1 straipsnį).

Pastebėtina, jog pagal publikacijos šaltinį iš dalies galima nuspėti kokiam kontekste pristatoma narkotikų problematika. Pavyzdžiui, jeigu straipsnis yra iš Klubas.lt, galima numanyti, jog kokia nors įžymybė susidūrė su narkotikais ir pan. Kadangi šių duomenų negalima palyginti su ankstesniais metais, detalesnė analizė pagal šaltinį neatliekama. Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės pranešimų spaudai šaltiniu laikomas Narkotikų kontrolės departamentas prie LR Vyriausybės.

2.1.4 Rubrika

Kiekvienas straipsnis naujienų portale Delfi.lt publikuojamas tam tikroje rubrikoje, pagal kurią iš esmės galima nuspręsti, kokiam kontekste aptariama narkotikų problematika arba, kitaip tariant, rekonstruoti pirminį publikuojamo teksto prasminį lauką.

2000 metais tokios publikacijos dažniausiai patekdavo į šias rubrikas: Nusikaltimai ir nelaimės – 98 (34,3 proc.); Pramogos – 58 (20, 2 proc.); Užsienyje – 30 (10,5 proc.); Lietuvoje – 29 (10,1 proc.); Pikantiškos naujienos – 28 (9,8 proc.).

2001 metais dažniausiai tekstai buvo publikuojami šiose rubrikose: Nusikaltimai ir nelaimės – 164 (33,5 proc.); Lietuvoje – 89 (18,2 proc.); Užsienyje – 57 (11,6 proc.); Pramogos – 49 (10 proc.); Pikantiškos naujienos – 38 (7,8 proc.).

2002 metais dažniausiai tekstai buvo publikuojami šiose rubrikose: Nusikaltimai ir nelaimės – 330 (38,5 proc.); Lietuvoje – 201 (23,5 proc.); Užsienyje – 83 (9,7 proc.); Pramonės – 83 (9,6 proc.); Pikantiškos naujienos – 63 (7,3 proc.).

2003 metais dažniausiai tekstai buvo publikuojami šiose rubrikose: Nusikaltimai ir nelaimės – 459 (44,3 proc.); Lietuvoje – 151 (14,6 proc.); Pramonės – 104 (10,1 proc.); Užsienyje – 90 (8,7 proc.); Pikantiškos naujienos – 74 (7,1 proc.).

2004 metais dažniausiai tekstai buvo publikuojami šiose rubrikose: Nusikaltimai ir nelaimės – 374 (41,9 proc.); Pramonės – 91 (10,7 proc.); Lietuvoje – 73 (8,2 proc.); Sveikata – 61 (6,8 proc.); Pikantiškos naujienos – 59 (6,4 proc.).

2005 metais dažniausiai tekstai buvo publikuojami šiose rubrikose: Nusikaltimai ir nelaimės – 333 (38,4 proc.); Pramonės – 98 (11,1 proc.); Lietuvoje – 80 (9,3 proc.); Sveikata – 79 (9,1 proc.); Užsienyje – 67 (7,7 proc.) (Dobrynina, 2007, p. 40-42).

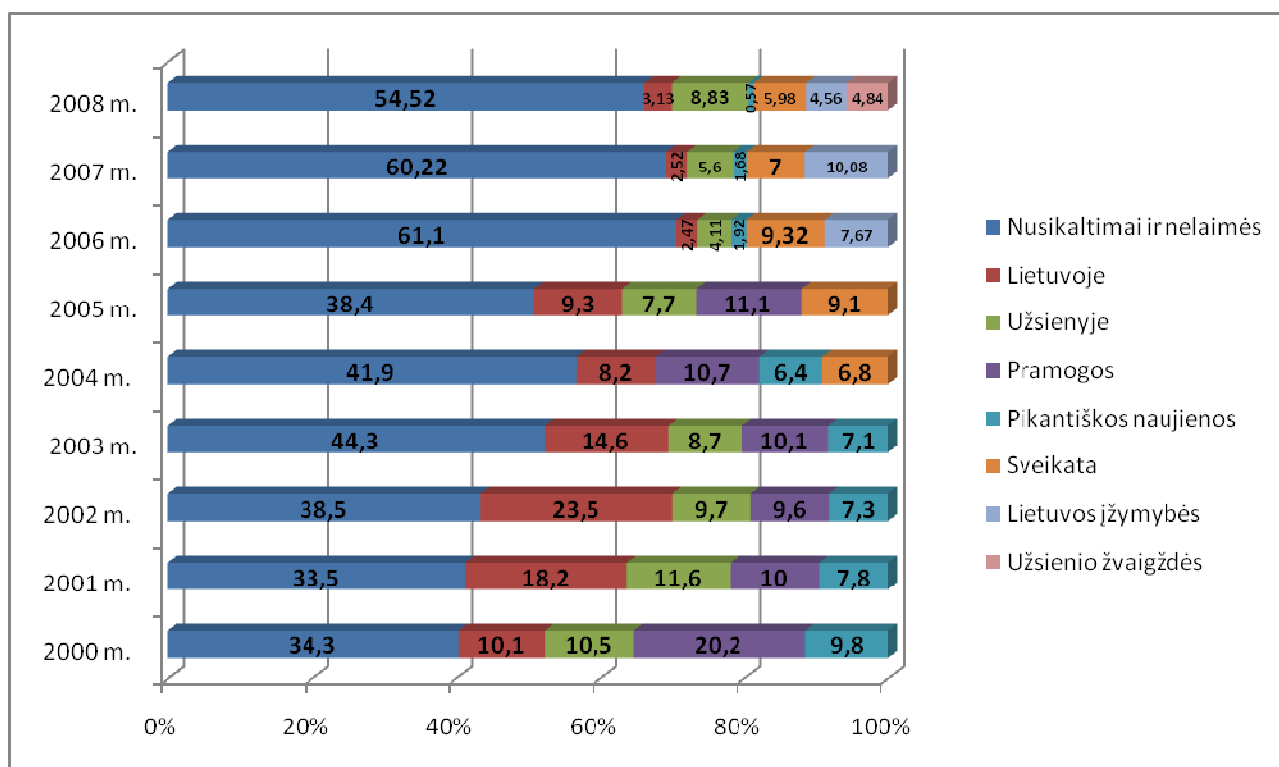
2006 metais tekstai buvo publikuojami šiose rubrikose: Nusikaltimai ir nelaimės – 223 (61,10 proc.); Sveikata – 34 (9,32 proc.); Lietuvos įžymybės – 28 (7,67 proc.); Užsienyje – 15 (4,11 proc.); Lietuvoje – 9 (2,47 proc.); Jaunimo sodas – 8 (2,19 proc.); Pikantiškos naujienos – 7 (1,92 proc.); Miesto ritmai, Transportas, Verslo naujienos – 6 (1,64 proc.); Media – 5 (1,37 proc.); Mokslas – 4 (1,10 proc.); Namai ir šeima – 3 (0,82 proc.); Myli Nemyli – 2 (0,55proc.); Eteris, Kitos sporto šakos, Komentarai, Krepšinis, Kultūros parkas, Lietuvos pjūvis, Pasaulio krepšinio čempionatas 2006, Teisė, Vox Populi – 1 (0,27 proc.).

2007 metais dažniausiai tekstai buvo publikuojami šiose rubrikose: Nusikaltimai ir nelaimės – 215 (60,22 proc.); Lietuvos įžymybės – 36 (10,08 proc.); Sveikata (Sveikatėlė) – 25 (7,00 proc.); Užsienyje – 20 (5,60 proc.); Lietuvoje – 9 (2,52 proc.); Jaunimo sodas, Pikantiškos naujienos – 6 (1,68 proc.); Verslo naujienos – 5 (1,04 proc.); Muzika – 4 (1,12 proc.); Įdomybės, Mokslas – 3 (0,84 proc.); Be sienų, Krepšinis, Kultūros parkas, Lietuviai svetur, Miesto ritmai, Namai ir šeima, Po pamokų, Veidai – 2 (0,56 proc.); Eteris, Futbolas, Grožis ir sveikata, IT Verslas, Kaimo naujienos, Kelionės ir pramonės, Lietuvos pjūvis, Pramonės, Transportas – 1 (0,28 proc.).

2008 metais dažniausiai tekstai buvo publikuojami šiose rubrikose: Nusikaltimai ir nelaimės – 191 (54,52 proc.); Užsienyje – 31 (8,83 proc.); Sveikata (Sveikatėlė) – 21 (5,98 proc.); Užsienio

žvaigždės – 17 (4,84 proc.); Lietuvos įžymybės – 16 (4,56 proc.); Lietuvoje – 11 (3,13 proc.); Transportas – 7 (1,99 proc.); Jaunimo sodas, Krepšinis – 6 (1,70 proc.); Veidai – 5 (1,42 proc.); Įdomybės, Pikantiškos naujienos, Verslo naujienos – 4 (0,57 proc.); Kinas, Media, Mokslas, Muzika, Teisė – 3 (0,85 proc.); Eteris, Grožis ir sveikata, Namai ir šeima, TV – 2 (0,57 proc.); Kultūros parkas, Mada ir stilius, Naujos formos, Pasaulis ir aš, Vox Populi – 1 (0,28 proc.).

3 pav. Publikacijų pasiskirstymas procentais pagal rubriką ir metus naujienų portale Delfi.lt 2000-2008 m.

Šaltinis: 2000-2005 m. – Dobrynina M. Moralinės panikos konstravimas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje: narkomanijos atvejais. 2007, p. 40-42; 2006-2008 m. – autorės tyrimai

Iš grafiko matyti, kad tiriamuoju laikotarpiu publikacijos dažniausiai patekdavo į rubriką „Nusikaltimai ir nelaimės“. „Į šią rubriką patekdavo straipsniai apie narkotinių bei psichotropinių medžiagų vartojimą, pirkimą, platinimą, tuo pačiu, siejant šias publikacijas su teisėsaugos pareigūnų vykdomomis operacijomis. Pabrėžtini gana spartūs tokių straipsnių augimo mastai. Jeigu 2000 metais į kriminalinę rubriką pateko 98 publikacijos (34,3 proc. visų tais metais užfiksuotų straipsnių), tai 2005 metais šis skaičius išaugo 3,4 karto – 333 publikacijos (38,4 proc. visų tais metais užfiksuotų straipsnių). Tuo tarpu labiausiai kriminalizuoti buvo 2003 metai – 459 straipsniai, kas sudarė 44,3 proc. tais metais pasirodžiusių publikacijų narkotikų tematika“ (Dobrynina, 2007, p. 42). Nors 2006 metais, publikacijų

skaičius sumažėjo nuo 866 (2005 m.) iki 365, t.y. maždaug per pusę, tačiau procentinė dalis rubrikoje „Nusikaltimai ir nelaimės“ buvo didžiausia per visą tiriamą laikotarpį, kuri sudarė 61,1 proc. (223 publikacijos). 2007 ir 2008 metais publikacijų procentas šioje rubrikoje taip pat išliko didžiausias palyginti su ankstesniais metais.

Kita išsiskirianti rubrika – „Lietuvoje“, kurioje publikacijų skaičius 2000-2005 metais užėmė gana ryškia procentinę dalį – nuo 8,2 iki 23,5 proc., tačiau 2006-2008 metais nukrito iki 2,47-3,13 proc. Pastebėtina tai, kad publikacijų procentas rubrikoje „Nusikaltimai ir nelaimės“ ryškiai padidėjo, o rubrikoje „Lietuvoje“ – ryškiai sumažėjo. Tokie narkotikų problematikos vietos internetiniame portale pokyčiai galėtų būti nuoroda į tai, jog pasitelkiama griežtesnė socialinė kontrolė akcentuojant baudžiamuosius kontrolės aspektus, o politinių-moralinių antrepnierių inicijuota „kova prieš narkotikus“ atsiduria ne dėmesio centre.

Narkotikų diskurso formavimuisi tiriamuoju laikotarpiu internetinėje žiniasklaidoje pagal publikacijų procentinę dalį taip pat svarbus buvo tarptautinis problemos kontekstas. 2000-2003 metais augo publikacijų, patenkančių į rubriką „Užsienyje“, skaičius, tačiau 2004 metais pagal procentinę dalį šios rubrikos publikacijas pakeitė „Sveikatos“ rubrikoje pateikiami straipsniai. Galima daryti prielaidą, jog susirūpinimas narkotikų keliamomis problemomis tapo svarbesnis Lietuvos nei užsienio kontekste. 2005 metais publikacijos rubrikoje „Užsienyje“ vėl sudarė reikšmingą dalį – 7,7 proc. 2006 ir 2007 metais šis procentas sumažėjo iki 4,11 ir 5,6, tačiau 2008 metais pakilo iki 8,83 proc. Tai sietina su aktyviu įvykių aprašymu apie Lietuvos dalyvavimą palaikant misiją Afganistane.

Tiriamąjį laikotarpį pradžioje nemaža dalis publikacijų (20,2 proc.) patekdavo į pramoginę rubriką. „Dažniausiai šioje rubrikoje pasirodydavo straipsniai apie garsių žmonių (pramogų verslo atstovų) problemas dėl narkotikų vartojimo arba jų pasisakymai (už arba prieš) šia problematika, filmus, literatūrinius kūrinius, naudojančius šią tematiką ir pan.“ (Dobrynina, 2007, p. 42). 2001-2005 metais rubrikoje „Pramogos“ procentinė publikacijų dalis sumažėjo maždaug per pusę, t.y. iki 9,6-11,1 proc. 2006-2008 metais šios rubrikos vietą užėmė kitos rubrikos – „Lietuvos įžymybės“ ir „Užsienio žvaigždės“. Pastebėtina, jog 2006-2007 metais straipsniai, susiję su narkotikų vartojimu ir užsienio įžymybėmis, buvo dedami į rubriką „Lietuvos įžymybės“, ir tik 2008 metais – į rubriką „Užsienio žvaigždės“.

Publikacijų procentas rubrikoje „Pikantiškos naujienos“ 2000-2004 metais kasmet mažėjo nuo 9,8 iki 6,4 proc. 2005 metais „Pikantiškos naujienos“ nepatenka tarp rubrikų, kuriose publikuojama daugiausiai straipsnių, susijusių su narkotikų tema. 2006 metais šioje rubrikoje publikuota 1,92 proc. straipsnių, 2007 metais – 1,68 proc., 2008 metais – 0,57 proc.

Nuo 2004 metų pastebima nemaža publikacijų dalis (6,8 proc), patenkanti į rubriką „Sveikata“. 2005 ir 2006 metais šis procentas didėja iki 9,1 ir 9,32 proc. ir tai sudaro didžiausią procentinę publikacijų dalį tiriamuoju laikotarpiu. 2008 metais publikacijų dalis, susijusi su narkotikų vartojimu ir sveikata sumažėja iki 5,98 proc. Apskritai, publikacijų dalies padidėjimas rubrikoje „Sveikata“ nuo 2004 iki 2008 metų, gali būti siejamas su tam tikru „problemos medikalizavimu“, t.y. aptariant medicininius narkotikų problemos aspektus (Dobrynina, 2007, p. 44).

„Kiekvienos moralinės panikos metu iškyla įvairios interesų grupės, siekiančios „pasisavinti“ tam tikrą problematiką. Tiriamuoju laikotarpiu dėl narkomanijos problemos taip pat varžėsi skirtingos grupės: teisėsauga, politikai, medikai, mokslininkai, verslininkai ir pan.“ (Dobrynina, 2007, p. 43). C. Reinerman žodžiais tariant, tai – politiniai-moraliniai antreprenieriai ir profesinės interesų grupės, įtakojančios narkotikų problemos apibrėžimą. Pagal tai galėtų būti aiškinamas publikacijų pateikimas į tokias rubrikas, kaip: „Media“, „Verslo naujienos“, „Jaunimo sodas“, „Krepšinis“, „Transportas“ ir t.t.

Apibendrinant, 2000-2008 metų laikotarpiu pranešimai rubrikoje „Nusikaltimai ir nelaimės“ sudaro ryškiausią dalį. Tai galėtų būti siejama su tuo, jog Lietuvoje narkomanijos problema siejama beveik išskirtinai su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. O nuo 2004 metų didėjantis publikacijų procentas rubrikoje „Sveikata“, rodo šių tendencijų pokyčius, t.y. kad į narkotikų vartojimą pradedama žiūrėti šiek tiek kitu kampu. Tačiau taip pat visą tyrimo laikotarpį išlieka būdingas naujienų sensacingumas, ypač kai kalbama apie vienetinius, ar su įžymiais žmonėmis susijusius atvejus.

2.1.5 Naujienų portalo Delfi.lt publikacijų narkotikų tematika turinio analizė

Siekiant aptikti ir aprašyti „kovos prieš narkotikus“ kampanijas Lietuvoje, buvo atlikta 2006-2008 metų Delfi.lt publikacijų tekstų analizė ir palyginta su 2000-2005 metų analize, bei atlikta Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės 2005-2008 metų pranešimų spaudai

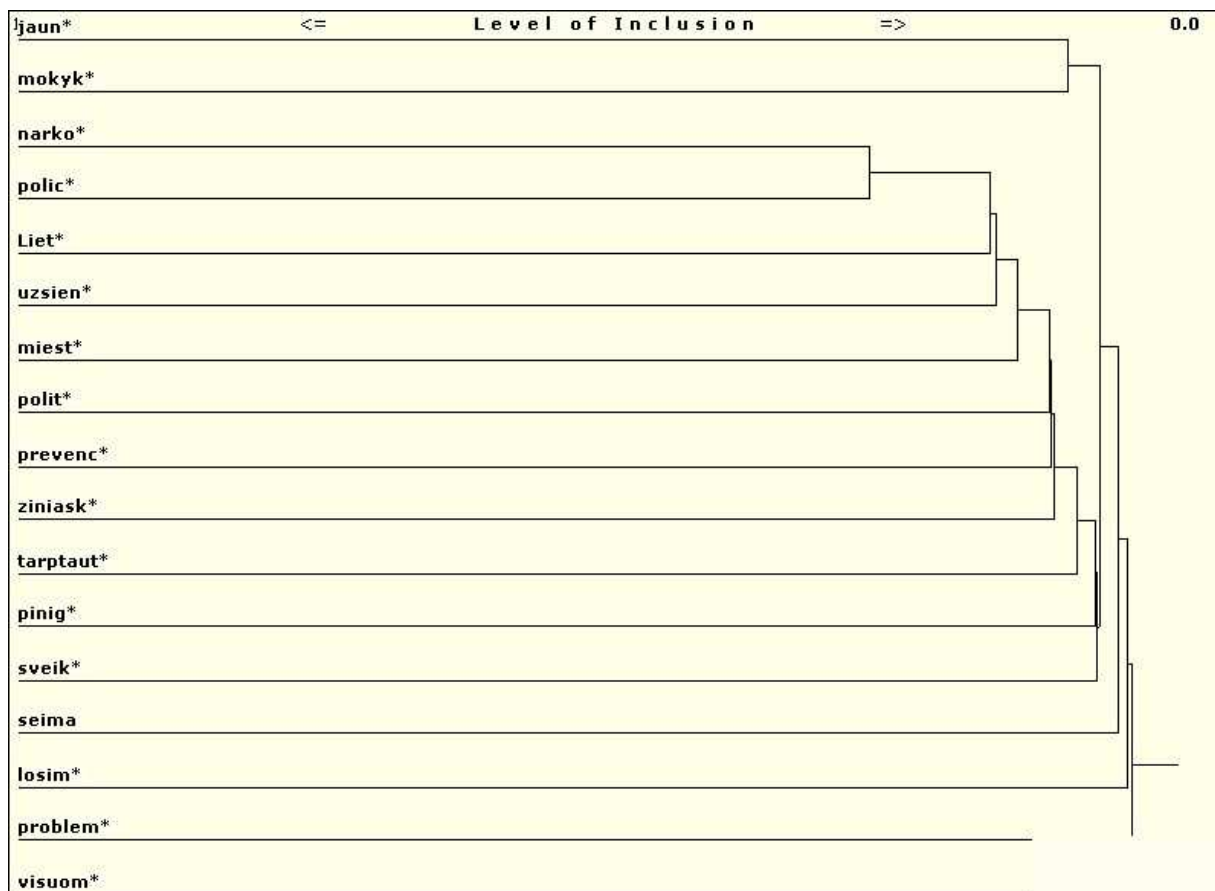
analizė. Šiuo atveju siekiama palyginti naujienų portalo Delfi.lt ir Narkotikų kontrolės departamento prasminius narkotikų diskurso laukus tiriamuoju laikotarpiu.

Bendra teksto, atitinkančio narkotikų tematiką naujienų portale Delfi.lt, apimtis 2006 metais buvo 94 861 žodis, 2007 m. – 105 332 žodžiai, 2008 m. – 100 913 žodžių (2000 m. – 50 862, 2001 m. – 112 931, 2002 m. – 230 349, 2003 m. – 330 452, 2004 m. – 283 922, 2005 m. – 319 537). 2006 metais vieną tekstą sudarė maždaug 260 žodžių, 2007 m. – 295, 2008 m. – 288. 2005 metais straipsniai buvo ilgiausi – 369 žodžiai. Tačiau bendra straipsnių ilgumo tendencija 2000-2008 metais yra maždaug panaši. Narkotikų kontrolės departamento pranešimų spaudai 2005-2008 metų bendra žodžių apimtis 56 926. 2005 m. – 17 128, 2006 m. – 9 117, 2007 m. – 15 967, 2008 m. – 14 709. 2005 metais vieną pranešimą spaudai sudarė maždaug 519 žodžių, 2006 m. – 506, 2007 m. – 532, 2008 m. – 474. Palyginti su Delfi.lt publikacijomis pranešimai spaudai yra ilgesni. Tai sietina su tuo, jog Narkotikų kontrolės departamento pranešimuose spaudai narkotikų tematika pateikiama detaliau, aprašant įvairių tyrimų rezultatus ir pan.

Prieš pradėdant analizuoti tekstus „Hamlet II“ programa, žodžių masyvas buvo apdorotas (lietuviškos raidės pakeistos į angliškas; panaikintos kabutės; pakeisti žodžiai, kurie gali turėti netinkamą prasmę; kai kurie žodžiai sujungti, kad nebūtų skaičiuojamas dvigubas jų svoris). Tuomet buvo sudarytas žodžių sąrašas pagal dažnius, naudojantis „Wordlist“ funkcija. Iš šio sąrašo atrinkti reikšmingi žodžiai ir jų sinonimai, reikalingi tolimesnei analizei, kurie pateikiami prieduose.

Pagrindinis tyrimo tikslas yra išanalizuoti, kaip Lietuvoje vyko „kova prieš narkotikus“, pasitelkus naujienų portalo Delfi.lt publikacijas narkotikų tema. Teorinėje dalyje parodoma, kad narkotikų baimės nepriklausomoje Lietuvoje pirmą kartą aptinkamos 2000-2004 metų laikotarpiu. Analizuojant narkotikų tematiką naujienų portale, stengiamasi išanalizuoti ir aprašyti „kovos prieš narkotikus“ ypatumus. Minėta, kad 2000-2005 metų Delfi.lt publikacijų analizę atliko M. Dobrynina, todėl bus atliekama antrinė šių duomenų analizė, žvelgiant kitu aspektu ir palyginama su 2005-2008 metų laikotarpiu bei Narkotikų kontrolės departamento pranešimais spaudai. Naudojant klasterinę analizę, buvo bandoma nustatyti prasminius ryšius tarp daugiausiai pasikartojančių narkotikų diskurso terminų, kurių pasikartojimo dažnumas matomas dendrogramose. Visų metų straipsnių tekstų klasterinei analizei atrinkti žodžiai ir jų sinonimai pateikiami prieduose.

4 pav. „DELFI“ publikacijų narkotikų tematika klasterinė analizė 2000 m.

Šaltinis: Dobrynina M. Moralinės panikos konstravimas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje: narkomanijos atvejis. 2007, p. 77

„2000 metų internetinių publikacijų klasterinė diagrama leidžia išskirti pagrindinį prasminį lauką – „narkotikai ir teisėsauga“. Šis klasteris sudaro gana stiprią grupę su dėmeniu „Lietuva“. Tačiau taip pat matome, kad prie šios grupės jungiasi ir kiti, nors ne tokie ryškūs, bet ne mažiau svarbūs dėmenys: „užsienis“, „Lietuvos didmiesčiai“, „politika“, „prevencija“, „žiniasklaida“ ir „tarptautinis““ (Dobrynina, 2007, p. 45). Kaip pažymi M. Dobrynina, svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog 2000 metų sausio mėnesį naujienų portale Delfi.lt pasirodė tik viena publikacija narkotikų tema, o tų pačių metų rugpjūčio mėnesį – 34. Tuo metu buvo aktyviai rašoma apie vieno parlamentaro atžalos problemas su narkotikais – „Jurgis Razma: visa tai - šeimos tragedija“ (2000 08 02). Po šio įvykio pasirodė publikacijos su politikų pasisakymais apie narkotikų problemą Lietuvoje: „S.Buškevičius ragina tramdyti nusikaltėlius“ (2000 08 11), „Vilniaus savivaldybė - prieš moksleivių narkomaniją“ (2000 08 12), „V.Landsbergis ragina aktyviau tirti narkotikų nusikaltimus“ (2000 08 22) (Dobrynina, 2007, p. 38). Taigi tuo paaiškinamos klasterių sąsajos tarp minėtų problemų. Šiuo atveju aiškiai matyti, jog vienietinis atvejis tapo epizodiniu. Kita šio

reiškinių pusė sietina su rinkimais į Seimą (2000 metų spalio 8 d.). Lapkričio mėnesį buvo publikuota daugiausiai straipsnių narkotikų problemos tema – 34, ir pusė iš jų pateko į „Nusikaltimų ir nelaimių“ rubriką. „2000 metų lapkričio mėnesį jau buvo kalbama apie savotišką narkotikų vajų: „A.Čekauskas: narkomanija yra pirmoji problema“ (2000 11 15), „S.Čaplinskas: narkomanijos grėsmę jau pradedama suprasti“ (2000 11 15,) „Vyriausybė rengia vajų prieš narkotikus“ (2000 11 15)“ (Dobrynina, 2007, p. 38). Taigi būtent šiuo laikotarpiu fiksuojama „kovos prieš narkotikus“ kampanijos pradžia arba, C. Reinerman žodžiais tariant, keliama narkotikų baimė: rinkiminėse kampanijose politikai akcentuoja narkomanijos problemą, tikėdamiesi surinkti kuo daugiau rinkėjų balsų, nors, kaip minėta anksčiau, tyrimų duomenys iš esmės nerodo didesnių narkomanijos situacijos pokyčių. O žiniasklaidoje pastebimas ryškus „įvykių padidinimas“ (Reinerman, 1994, p. 61).

2001 metų dendrograma (žr. 1 priedą) panaši į 2000 metų, tačiau yra esminių skirtumų. Pirmas stipriausias prasminis laukas kaip ir 2000 metais – „narkotikai ir teisėsauga“ – narkotikų vartojimas siejamas su nusikaltimais „Lietuvos didmiesčiuose“. „Kitas stiprus klasteris – „užsienis ir tarptautinis“, kuris jungiasi su dėmeniu „Lietuva“. Pastebėtina, kad antroji grupė besijungdama su pirmąja grupe, sudaro gana įdomų prasminį lauką. Taigi 2001 metais narkotikų kontrolės problema įgauna tarptautinį aspektą, kalbama apie tarptautinį bendradarbiavimą „kovoje prieš nusikalstamumą ir narkomaniją“, kartu akcentuojant Lietuvos valstybės integracinius procesus (Europos Sąjunga, NATO)“ (Dobrynina, 2007, p. 46). 2001 metais stebima tolimesnė „kovos su narkotikais“ retorika. Naujienų portale Delfi.lt publikuojami straipsniai: „Centro sąjunga ragina kelti kovos su narkomanija vėliavą“ (2001 01 17)²², „Kas ką įveiks: valdžia narkomaniją ar narkomanija Lietuvą?“ (2001 02 19)²³. O apie tam tikrą narkomanijos diskurso politizavimą 2001 metais byloja prasminis laukas – „politika ir prevencija“ (Dobrynina, 2007, p. 46), kuris jungiasi prie anksčiau minėtų dėmenų. Minėta, kad 2001 metų sausio 23 dieną buvo priimtas nutarimas, kuriuo buvo pakoreguota Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 1999-2003 metų programa, t.y. patvirtintas jos priedas, kuriuo iš esmės buvo siekiama įvesti privalomus narkotikų testus mokyklose. Kad šis „pakoregavimas“ susilaukė didelio dėmesio, parodo klasteriai „mokykla“ – „jaunimas“ – „pinigai“, besijungiantys prie pirmų minėtų grupių. Pastebėtina, jog atsiranda dėmuo „čigonai“. Nors jis yra nutolęs nuo kitų dėmenų, ir nesudaro ryškių klasterių, tačiau jau galima daryti prielaidą, jog romai tam tikra prasme suvokiami kaip „grėsmę kelianti grupė“ (Reinerman, 1994, p. 61).

²² <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=169306>

²³ <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=204124>

2002 metų dendrograma (žr. 2 priedą) beveik atkartoja 2001 metų vaizdą. Stipriausiu prasminiu lauku išlieka „teisėsaugos ir narkotikų“ klasteris, prie kurio jungiasi dėmuo „didieji miestai“. Visą prasminį lauką apjungia dėmuo „politika“. Dėmuo „politika“ yra nuoroda į tai, kad narkotikų problema eskaluojama politinėje arenoje. Tai sietina su artėjančiais rinkimais. Minėta, kad itin išsiskyrė R. Pakso pozicija narkotikų atžvilgiu. Šiame kontekste taip pat kalbama apie prevencinių priemonių taikymo būtinumą – tarpvalstybinių teisėsaugos institucijų bendradarbiavimu vykdant šios socialinės problemos kontrolę, kadangi prie minėtų klasterių grupės jungiasi „prevencijos“ dėmuo (Dobrynina, 2007, p. 47).

Kitas ryškus 2002 metų klasteris – „jaunimas ir šeima“, kuris jungiasi su dėmeniu „švietimas“ ir „žalingi įpročiai“ (Dobrynina, 2007, p. 47). Prie šios grupės jungiasi dėmuo „kova“, prieš tai apjungęs minėtą pirmą grupę. Matyti, kad kampanija dėl greitųjų narkotikų nustatymo testų mokyklose nenutyla. Publikuojami straipsniai su tokiomis antraštėmis, kaip: „Kritikuojama moksleivių tikrinimo dėl narkotikų tvarka“ (2002 03 09)²⁴, „P.Gražulis: moksleivių testavimo tvarka - itin liberali“ (2002 03 29)²⁵, „Ministerija neefektyviai kovojo su narkomanijos plitimu“ (2002 10 21)²⁶ ir pan. Taigi tiriamuoju laikotarpiu pakankamai daug dėmesio buvo skiriama jaunimo narkotinių medžiagų vartojimo problemai. Bendrame žalingų įpročių kontekste (narkotikai, cigaretės, alkoholis) akcentuojamas švietimo įstaigų ir šeimos instituto vaidmuo vykdant pirminę nepilnamečių elgesio kontrolę (Dobrynina, 2007, p. 47).

„Kaip 2002 metais, 2003 metais stipriausius prasminius laukus sudarė klasteriai „narkotikai-teisėsauga“ ir „Lietuva-užsienis“. <...> Taip pat matyti, kad nemažai dėmesio kriminaliniam narkotikų problematikos aspektui buvo skiriama didžiuosiuose Lietuvos miestuose. <...> Klasterinėje 2003 metų diagramoje taip pat pakankamai svarbus yra dėmuo „tarptautinis“, kuris jungiasi prie dėmens „politika“ ir savotiškai užbaigia 2003 metų publikacijų narkotikų tematika prasminį lauką. Taigi šiuo atveju galima kalbėti apie pakankamai reikšmingą Lietuvos integracinių procesų (ES, NATO) įtaką politinio narkotikų diskurso formavimuisi bei kryptingumui“ (Dobrynina, 2007, p. 48).

---

²⁴ <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=847430>

²⁵ <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=898984>

²⁶ <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=1484672>

Po 2003 metais įvykusių prezidento rinkimų, be kriminalinių narkotikų problematikos aspektų, toliau tęsiama privalomo moksleivių narkotikų testavimo tema: „Moksleivių parlamentas - prieš privalomą moksleivių tikrinimą dėl narkotikų“ (2003 10 02), „Išpėjama apie galimą privalomo narkotikų testavimo žalą“ (2003 10 24), „Už privalomą narkotikų testavimą - tik G.Šurkus“ (2003 10 24) (Dobrynina, 2007, p. 39). Pastebėtina, jog pasigirsta tam tikrų prieštaravimų tarp skirtingų politikų nuomonių dėl privalomo mokinių testavimo. Dėmenys „jaunimas“, „prevencija“, „švietimas“ jungiasi prie aptartos kriminalinio-politinio atspalvio grupės. Be to, iš narkotikų diskurso 2003 m. iškrinta dėmuo „čigonai“.

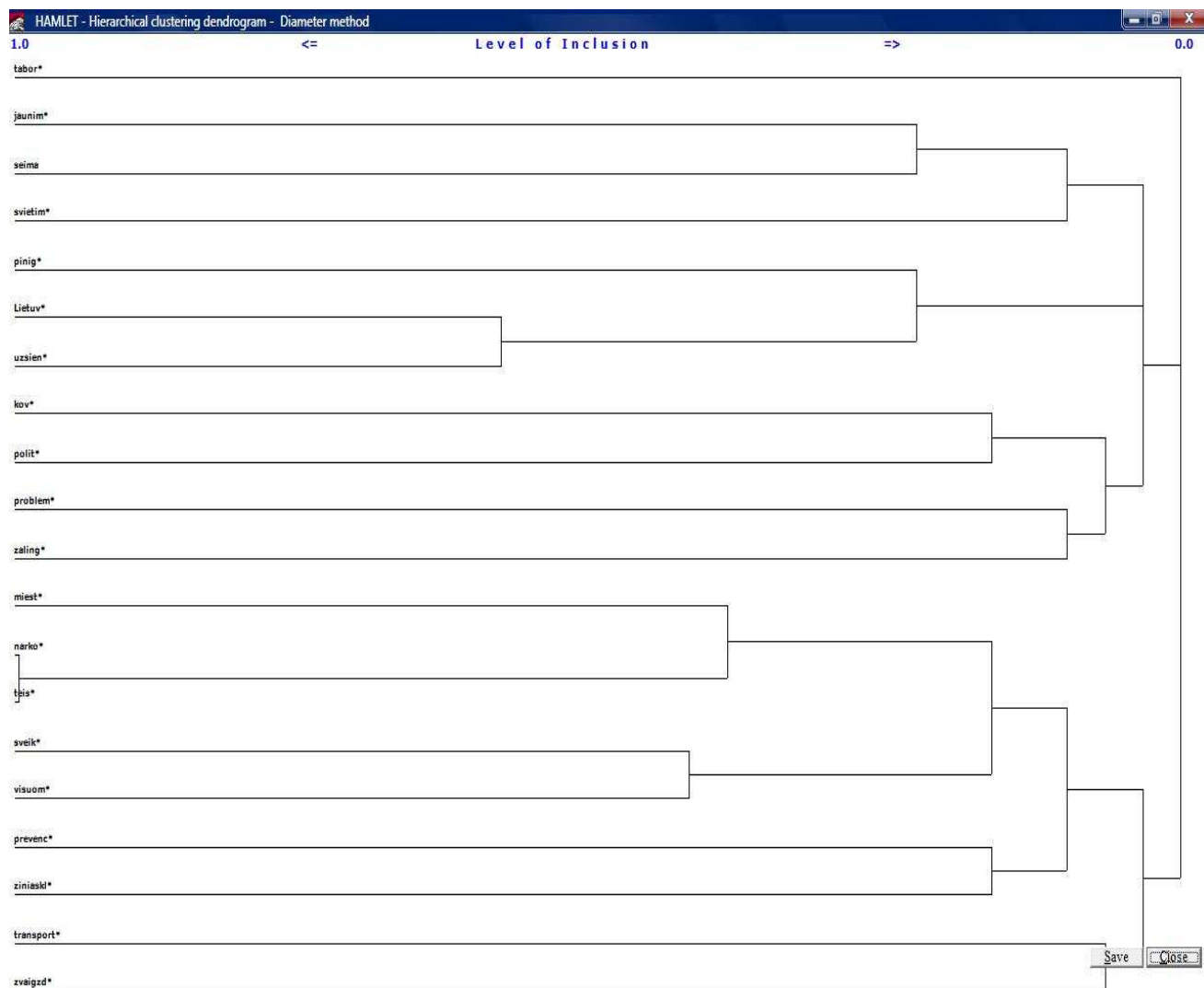
„2004 metais (žr. 4 priedą) ryškiausią prasminį lauką sudarė klasteris „teisėsauga-narkotikai“ ir prie jo prisijungiantis dėmuo „didmiesčiai“. Kriminaliniam diskurso formavimuisi įtakos galėjo turėti 2004 metų spalio 10 d. vykę rinkimai į Seimą. Šiais metais toliau tęsiamas narkotikų tematikos aptarimas Lietuvos bei užsienio mastu, kuriam įtakos turėjo integracinių procesų kontekstas: „Lietuvą gali užklupti ES paplitę nusikaltimai“ (2004 01 29). Tačiau 2004 metais, palyginti su 2003 metais, dėmesys šiam narkotikų problematikos aspektui buvo silpnesnis“ (Dobrynina, 2007, p. 40).

Dendrogramoje matyti, kad vėl aiškiai išsiskiria klasteris „jaunimas“-„šeima“, kuris jungiasi su pirma grupe, taip pat apimdamas „prevencijos“, „visuomenės“, „sveikatos“ ir „žiniasklaidos“ dėmenis. Aptariamoms temoms apie griežtesnių socialinės kontrolės priemonių taikymą tam tikrų socialinių grupių atžvilgiu: „Vilniaus mokykloje - identifikavimo kortelės“ (2004 01 16), „Vilniuje ketinama sustiprinti patruliavimą naktimis“ (2004 01 20), „Čigonų gyvenimą stebės policija“ (2004 01 20). Visus dėmenis apima dėmuo „kova“. Tai yra nuoroda į tai, koks požiūris vyrauja narkotikų problemų sprendimo atžvilgiu.

„2005 metų klasterinė tekstų analizė parodė, kad stipriausius prasminius laukus tuo laikotarpiu sudarė klasteriai „narkotikai-teisėsauga“, „Lietuva-užsienis“ ir „politika-prevencija“. Šiuo atveju pastebėtina, kad klasterius „Lietuva-užsienis“ bei „politika-prevencija“ savotiškai apjungia dėmuo „tarptautinis“. Tokia prasminio lauko konstrukcija tik dar labiau byloja apie narkotikų diskurso politizavimą ir, savo ruožtu, Lietuvos integracinių procesų įtaką Lietuvos narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos politikos kryptingumui. Taip pat reikėtų pabrėžti, kad 2005 metais išryškėjo keletas dėmenų, suteikusių narkotikų diskursui naujų aspektų – „sveikata“ ir „visuomenė““ (Dobrynina, 2007, p. 50). 2005 metais 9,9 proc. straipsnių buvo pristatomi rubrikoje „Sveikata“: „Narkomanijos prevencijai – 190 tūkst. Litų“ (2005 10 05), „VLK: išlaidos ŽIV infekuotų asmenų gydymui po trejų metų išaugs daugiau negu dvigubai“ (2005 10 08), „Kvairšalai

žaloja jaunatvę“ (2005 10 19), „Narkomanus metadonu reikia gydyti nemokamai, mano 71 proc. gyventojų“ (2005 10 25) (Dobrynina, 2007, p. 40). Taigi galima sakyti, kad šalia narkotikų diskurso kriminalizavimo ir politizavimo, po truputį pradėjo ryškėti jo medikalizavimo tendencijos. (Dobrynina, 2007, p. 50). Dėmuo „kova“ parodo, kad narkotikų vartojimo požiūriu vis dar svarbi „kovos prieš narkotikus“ retorika.

5 pav. „DELFI“ publikacijų narkotikų tematika klasterinė analizė 2006 m.

Dendrogramoje matyti, kad 2006 metais stipriausias prasminis laukas išlieka „narkotikai“- „teisėsauga“. Palyginti su ankstesniais metais šis klasteris žymiai ryškesnis. Tai siejasi su faktu, kad 2006 metais 61,1 proc. visų publikacijų pateko į rubriką „Nusikaltimai ir Nelaimės“. Minėtas klasteris siejasi su „miestais“, kas nurodo, kad narkotikų problematika dažnai aptariama Lietuvos miestu kontekste. Naujienų portale dažniausiai publikuojami straipsniai, kuriuose aprašomi nusikaltimai, susiję su narkotikų vartojimu ir platinimu: „Panevėžyje sulaikyti narkotikų platintojai“

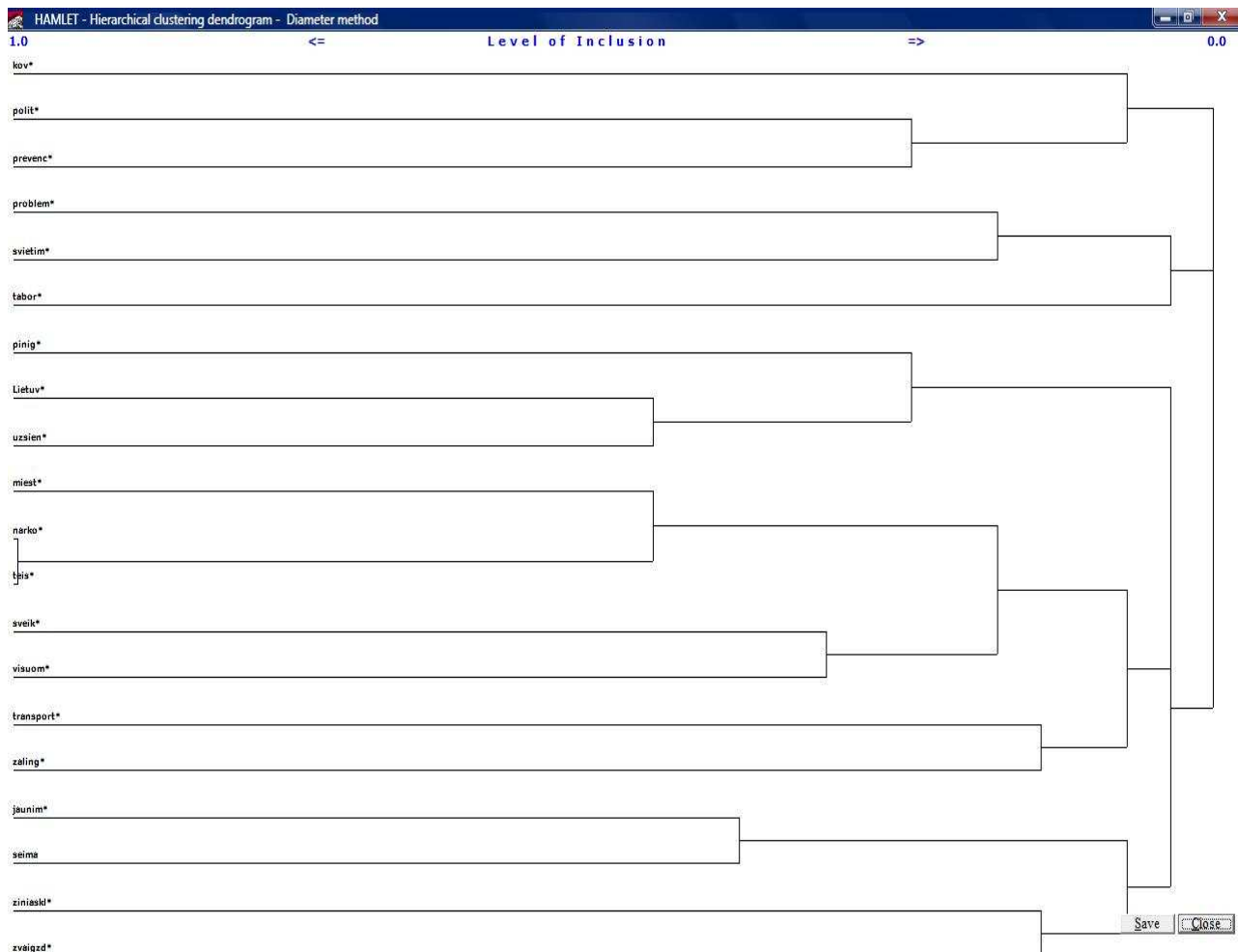
(2001 01 06), „Vilniuje sulaikyti narkotikų prekeiviai“ (2006 04 21). Toliau išsiskiria klasteris „sveikata“-„visuomenė“, kuris jungiasi su prasminiu lauku „narkotikai“-„teisėsauga“-„miestai“. Toliau visa ši grupė jungiasi su klasteriu „prevencija“-„žiniasklaida“ ir galiausiai su klasteriu „transportas“-„žvaigždės“. Šiame kontekste aptariamos žymių Lietuvos ir užsienio žmonių problemos, susijusios su narkotikų vartojimu: „P.Doherty vėl suimtas dėl narkotikų turėjimo“ (2006 01 16), taip pat vairavimas apsvaigus nuo narkotinių medžiagų: „Apynasris vairuojantiems narkomanams“ (2006 04 24).

Kita klasterių grupė išsidėsto dendrogramos viršutinėje dalyje. Ryškiausias klasteris „Lietuva“-„užsienis“, kuris aptariamas panašiam kontekste kaip ir 2000-2005 metais: „Olandijoje sulaikytas nuo policijos slapstęsis garsių Kauno medikų sūnus“ (2006 11 13), Lietuvių misija Afganistane virsta miglota vizija (2006 10 15). Šis klasteris jungiasi su dėmeniu „pinigai“, kas yra nuoroda, jog narkotikų verslas atneša didžiulį pelną. Toliau išsiskiria klasteris „šeima“-„jaunimas“, kuris jungiasi su dėmeniu „švietimas“. Akcentuojamas šeimos ir mokyklos vaidmuo, vykdamas pirminę prevenciją.

Ryškūs klasteriai „politika“-„kova“ ir „problema“-„žalingi įpročiai“ jau savaime yra nuoroda į tai, koks yra internetinių publikacijų turinys: „Lietuvoje pradedamas tarptautinis kovos su ŽIV/AIDS projektas“ (2006 12 21), „R.Visockytė: narkomanijos lygis šalyje tampa grėsmingu“ (2006 02 13), „Bus stiprinama narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolė“ (2006 06 21).

Pirmas dendrogramos dėmuo „taboras“ apjungia visus grupėmis išsidėsčiusius klasterius. Publikacijose pastebimas išskirtinai neigiamas atspalvis: „Čigonų tabore sulaikytas narkotikų platintojas“ (2006 09 19), „Policininkai krėtė Vilniaus čigonų taborą“ (2006 01 20), „Policininkai įtariamai pelnėsi iš atvykstančių į taborą narkomanų“ (2006 06 21).

6 pav. „DELFI“ publikacijų narkotikų tematika klasterinė analizė 2007 m.

2007 metų narkotikų diskurso internetinėse publikacijose klasterinė analizė rodo, jog esminių pokyčių nėra. Kaip 2006 metais, stipriausias prasminis laukas – „narkotikai“–„teisėsauga“–„miestai“ („Panevėžyje bus teisiami narkotikų kontrabandos organizatoriai“ (2007 01 10), „Mažeikiškio bute – narkotikų „botanikos sodas““ (2007 01 19), „Telšių policija tiria, kas mokiniams siūlė narkotikų“ (2007 02 23)). Šalia matoma konstrukcija „Lietuva“–„užsienis“ ir besijungiantis dėmuo „pinigai“ nurodo į tai, kad narkotikų verslas aptariamas tarptautiniu mastu: „Įkliuvo kvaišalų platintojai iš Lietuvos ir Baltarusijos“ (2007 01 05), „Tarp pagrindinių narkotikų gamintojų – Lietuva“ (2007 02 26), „Kazachų automobilyje rasta 5,5 kg heroino“ (2007 05 08). Klasteris „visuomenė“–„sveikata“ jungiasi prie minėto stipriausio 2007 metų prasminio lauko. Straipsniuose dominuojanti narkotikų tematika aptariama su sveikata susijusių problemų kontekste: „Priklausomybė nuo kvaišalų užkoduota mūsų genuose“ (2007 11 29), „Klampus priklausomybės liūnas“ (2007 08 29). Klasteris

2008 metų klasterinė analizė vėl gi rodo, kad prasminis laukas „teisėsauga“-„narkotikai“-„miestai“ yra stipriausias ir ryškiausias. Publikacijų kontekstas nesikeičia: „Teismą pasiekė narkotikų platintojų Visagine byla“ (2008 01 08), „Perduoti nuteistosioms vežtus kvaišalus nepavyko“ (2008 01 25), „Vilniuje pas 2 vyriškius rasta 20 dozių heroino“ (2008 01 29). Prie šios konstrukcijos jungiasi klasteris „sveikata“-visuomenė“, kuriuos apjungia dėmuo „prevencija“. Klasteris „politikai“-„taboras“ apjungia visą aprašytą konstrukciją ir sudaro vieną grupę. Visa tai iliustruoja publikacijų antraštės: „Prieš susitikimą Vilniaus savivaldybėje – krata tabore“ (2008 02 05), „A.Butkevičius: taborą į vagonėlius ir iškraustyti“ (2008 04 14), „Taborui per savaitę ketinama paskelbti karą“ (2008 01 10), „Dėl taboro lūšnų prašoma kreiptis į teismą“ (2008 01 29) ir pan. Taigi pastebimas didėjantis politikų dėmesys romams, ką įrodo ši ryški „politikų“-„taboro“ konstrukcija. Pastebėtina, kad 2008 metais iškrinta dėmuo „kova“. Viena vertus, galima daryti prielaidą, jog pradedama kitaip žvelgti į su narkotikais susijusias problemas, kita vertus – narkotikų vartojimo atžvilgiu požiūris išlieka toks pat, tik keičiasi vartojamos sąvokos.

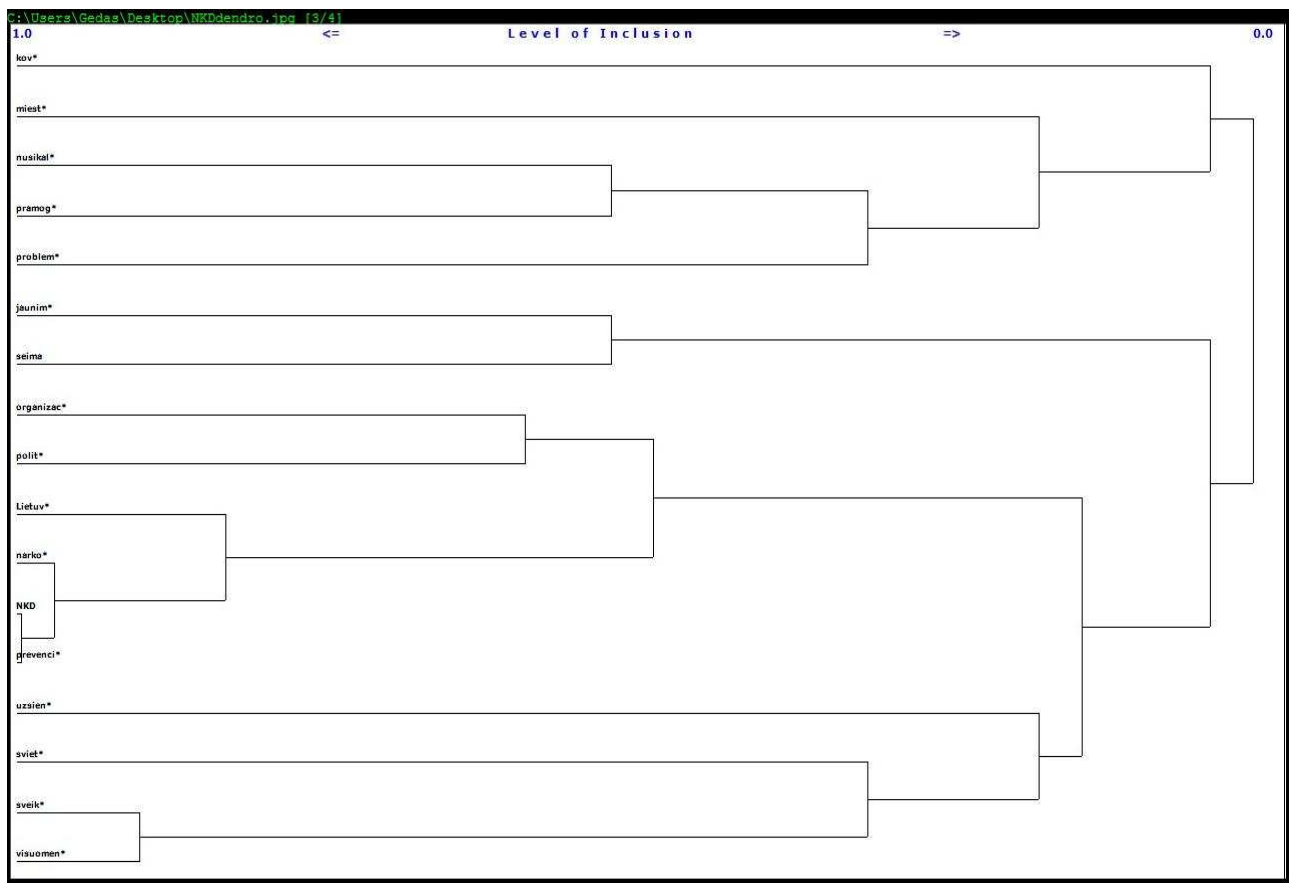
Antrą dendrogramos viršuje matomą grupę sudaro pasikartojantys klasteriai – „jaunimas“-„šeima“-„problemos“-„švietimas“. Publikacijų turinio atžvilgiu atsikartoja panašus kontekstas kaip ir ankstesniais metais: „Kaip išmokyti vaiką atsispirti bendraamžių įtakai“ (2008 02 13), „Vilkaviškyje narkotikais apsinuodijo 2 moksleivės“ (2008 04 22), „Apkvaitusių nepilnamečių gydymo išlaidas medikai siūlo apmokėti tėvams“ (2008 05 20).

Dendrogramos apačioje matyti trečia klasterių grupė – „Lietuva“-„užsienis“ ir „pinigai“, prie kurių jungiasi klasteris „žvaigždės“-„žiniasklaida“. Prie šios konstrukcijos jungiasi – „žalingi įpročiai“-„transportas“. Dėmenų pavadinimai savaime nurodo, koks yra publikacijų kontekstas: „Norvegijoje už narkotikų kontrabandą nuteisti 5 lietuviai“ (2008 04 09), „Į Lietuvą plūsta pavojingi gaminiai“ (2008 05 24), „Už ką žvaigždės papuola už grotų“ (2008 07 26), „Vairuotojas: galvojau, kad kanapes gabenti nedraudžiama“ (2008 11 08), „Kaune sulaikytas nuo narkotikų apsvaigęs vairuotojas“ (2008 08 28). Taigi šiuo atžvilgiu 2008 metai taip pat niekuo neišsiskiria.

2.1.6 Narkotikų kontrolės departamento pranešimų spaudai turinio analizė

Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės pranešimų spaudai klasterinė analizė atskleidžia kitokią prasminių laukų išsidėstymą narkotikų tematikos atžvilgiu palyginti su naujienų portalo Delfi.lt publikacijomis. Paminėtina, jog buvo atlikta bendra 2005-2008 metų analizė, kadangi pagrindinis tikslas buvo parodyti, esminius Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės, kaip vienos iš profesinių interesų grupių, skirtumus nuo internetinių publikacijų. Pagrindiniai skirtumai atsiskleidė sudarant žodyną (žr. 15 priedą).

11 pav. Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės pranešimų spaudai klasterinė analizė 2005-2008 m.

Dendrogramoje matyti, kad stipriausias prasminis laukas „NKD“–„prevencija“ ir jam labai artimas dėmuo „narkotikai“. Taigi Departamento pranešimuose spaudai dominuoja narkotikų prevencijos ir kontrolės tematika: „Naujas psichoaktyvias medžiagas bus siekiama kontroliuoti efektyviau“ (2005

02 03), „Bendruomenėse stiprinama narkomanijos prevencija“ (200 08 16), „Specialistai domisi, kaip tobulinti narkomanijos prevenciją“ (2008 11 27). Konstrukciją jungiantis dėmuo „Lietuva“, paaiškina, jog dažniausiai narkotikų tematika aptariama Lietuvos kontekste: „Pirmą kartą įvertintas žalingų įpročių paplitimas šalyje“ (2005 01 10), „Socialinė reintegracija Lietuvoje dar problematiška“ (2005 04 13), „Lietuvoje vis dažniau apsinuodijama kokainu“ (2007 07 24). Prie aptartos konstrukcijos jungiasi klasteris „politika“-„organizacijos“ ir sudaro vieną grupę.

Kitas ryškus klasteris „sveikata“-„visuomenė“ ir dėmuo „švietimas“ sudaro panašų prasminį lauką kaip ir internetinėse publikacijose. Tačiau Departamento pranešimuose spaudai labiau akcentuojama pagalba narkotikus vartojantiems asmenims, jų rehabilitacija ir reintegracija į visuomenę: „Prevencijos ir rehabilitacijos projektams 880 tūkst. litų“ (2006 02 09), „Reabilitacijos projektus jau pasiekė valstybės finansavimas“ (2008 02 05), „Kaip padėti reintegruoti į visuomenę?“ (2008 04 30). Prie konstrukcijos jungiasi dėmuo „užsienis“, kuris parodo, kad narkotikų vartojimo problema yra aktuali ne tik Lietuvai: „Švedijos „Klubų komisija“ dalijasi patirtimi“ (2006 05 16), taip pat akcentuojamas bendradarbiavimas su kitomis šalimis: „Europos Sąjungos parama narkotikų vartotojų rehabilitacijai ir integracijai“ (2006 03 20), „Užsienio specialistų patarimai, kaip laiku pastebėti vaikus, vartojančius narkotikus“ (2007 11 04).

Šios dvi aptartos konstrukcijos jungiasi tarpusavyje ir su kitu ryškiu klasteriu „jaunimas“-„šeima“. Pranešimuose spaudai akcentuojama, jog pagrindinė narkotikus vartojanti grupė yra jaunimas, kuriai skiriamas didžiausias dėmesys: „Tėvų įtraukimui į prevenciją – pagrindinis dėmesys ir lėšos“ (2007 09 28), „Pagalba vaikams, vartojantiems psichiką veikiančias medžiagas“ (2005 05 05), „Kaip su savo vaiku kalbėtis apie narkotikus“ (2005 11 14).

Dendrogramos viršuje išryškėja dar viena konstrukcija, kuri jungiasi su aptartomis grupėmis. Ryškiausias klasteris „nusikaltimai“-„pramogos“, kuris jungiasi su dėmeniu „problemos“ ir dėmeniu „miestai“. Departamento pranešimuose spaudai akcentuojamas probleminis narkotikų vartojimas pramogų metu didžiuosiuose Lietuvos miestuose: „Naktinių klubų prieigose gali didėti prekyba narkotikais“ (2007 01 16), „Klubų lankytojams - informacija apie narkotikų žalą“ (2007 04 24), „Populiariausi narkotikai jaunimo pasilinksminimo vietose – stimuliuojančios medžiagos“ (2008 06 05).

Dėmuo „kova“ jungiasi prie pastarosios konstrukcijos ir susieja išryškėjusias klasterių grupes. Narkotikų kontrolės departamento pranešimuose spaudai atskleidžiamas požiūris į su narkotikais

susijusias problemas ir kas turėtų būti daroma: „Briuselyje reziumuota: kovai su narkotikais turi būti taikomos visos priemonės“ (2005 04 05), „„PAMIRŠK“ – geriausių Lietuvos rinkodaros kampanijų penketuke“ (2007 02 21).

Taigi Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės pranešimų spaudai klasterinė analizė parodė esminius skirtumus nuo naujienų portalo Delfi.lt.

2.1.7 Apibendrinimas

Atlikus 2000-2008 metų naujienų portalo Delfi.lt publikacijų ir 2005-2008 metų Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės pranešimų spaudai analizę, galima daryti tam tikras išvadas. Kalbant apie „kovos prieš narkotikus“ konstravimą, narkotikų diskurso analizė naujienų portale Delfi.lt svarbi aptariant narkotikų problemos padidinimą žiniasklaidoje bei įvertinant Lietuvos politikos elito dėmesį. Teorinėje darbo dalyje iškelta prielaida apie „kovos prieš narkotikus“ konstravimą arba, C. Reinerman žodžiais tariant, narkotikų baimių kėlimą Lietuvoje 2000-2004 metais, pasitvirtina keliais atžvilgiais.

Remiantis M. Dobryninos 2000-2005 metų atlikta naujienų portalo Delfi.lt analize, fiksuojamas „gana didelis dėmesys narkotikų tematikai, kuris 2003 metais pasiekė didžiausią intensyvumą“ (2007, p. 50). Nuo 2006 metų pradžios iki 2008 metų pabaigos pastebimas aiškus šio intensyvumo sumažėjimas (pagal publikacijų skaičių per metus). 2000 metais fiksuojama „kovos su narkotikais“ kaip socialinio-politinio reiškinių pradžia. Tai sietina su 2000 metų rinkimais į Seimą. Kaip pažymi M. Dobrynina, 2000 metų sausio mėnesį, buvo publikuotas tik vienas straipsnis narkotikų tema, o daugiausiai straipsnių publikuota rugpjūčio mėnesį (34 straipsniai – 12 proc. visų 2000 metų publikacijų) – kaip tik prieš pat rinkimus į Seimą (spalio 8 d.). Kaip rodo publikacijų analizė, tuo metu Lietuvos politikai pradėjo skelbti narkomanijos epidemiją. Kai kurie Lietuvos politikai atvirai skelbė, kad juos išrinkus į Seimą, jie dar labiau kovotų su narkomanija. Ypač aktyviai šioje „kovoje“ pasisakė politikas R. Paksas, nuo 2000 metų lapkričio iki 2001 metų birželio vadovavęs vienuoliktajam ministrų kabinetui (lapkričio mėnesį buvo publikuota daugiausiai straipsnių 43 (15 proc.)). Minėta, kad būtent R. Pakso iniciatyva buvo koreguojama Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 1999-2003 metų programa, numatant 2001-2003 metų narkotikų kontrolės ir prevencijos priemones. Paprastai tariant, buvo užsimota įvesti privalomus narkotikų testus mokyklose, laisvės atėmimo vietose ir ligoninėse. Taigi narkotikų baimės „suktukas“ buvo

paleistas. Narkotikų problemos padidėjimas naujienų portale Delfi.lt buvo aiškiai matyti 2001, 2002, 2003 ir 2004 metais pagal publikacijų skaičių, nors klasterinė analizė žymių pokyčių nerodė. 2003 metais publikacijų narkomanijos tema buvo daugiausia per visą tiriamą laikotarpį – 1038. Manychiau, galima drąsiai teigti, kad tokį pakilimą lėmė išskirtinė R. Pakso kaip politiko rinkiminė kampanija. Minėta, kad jo kampanijoje išskirtinis dėmesys buvo skiriamas kovai su narkomanija itin drastiškomis priemonėmis. Paminėtina, kad 2004 metų balandžio 6 dieną įvyko prezidento R. Pakso apkalta. Formaliai su šia data taip pat galėtų būti siejama aptariamos narkotikų baimės arba „kovos prieš narkotikus“ kampanijos pabaiga. 2004 ir 2005 metais publikacijų skaičius šiek tiek sumažėjo, o 2006-2008 laikotarpiu pastebimas žymiai mažesnis publikuojamų straipsnių skaičius. Taigi Delfi.lt publikacijų analizė parodė aiškų „problemos padidėjimą žiniasklaidoje“ ir ryškų politizavimo aspektą.

Kitas aspektas, kurį išryškino 2000-2008 metų naujienų portalo Delfi.lt publikacijų narkotikų tema analizė, yra tas, kad nuo tiriamo laikotarpio pradžios iki pabaigos pastebimas kriminalinio atspalvio naujienų dominavimas. Publikacijose dominuoja aprašymai apie tai, kokie įvykdyti nusikaltimai, kiek narkotinių medžiagų konfiskuota ir pan. Pasak Taylor, kuriamas mitas apie narkotikų vartojimo ir nusikalstamų veikų paplitimą (2008, p. 372). Neva užkirtus kelią narkotikų vartojimui, sumažėtų nusikaltimų lygis. Šis ryšys nėra toks paprastas kaip atrodo iš pirmo žvilgsnio, tačiau suinteresuotos pusės naudojami nekritišku skaitytojų požiūriu siekdamos savo interesų. Straipsnių, susijusių su narkotikais ir nusikaltimais publikavimas ir jų sensacingas atspalvis, garantuoja aukštus reitingus žiniasklaidai ir politikams.

„Kovos prieš narkotikus“ požiūriu, svarbu aptarti profesinių interesų grupių aspektą. Pastebėtina, kad Narkotikų kontrolės departamentas prie LR Vyriausybės įkurtas 2004 vasario mėn., dar prieš pat R. Pakso nušalinimą (2004 04 06) ir atliekamų funkcijų atžvilgiu, pagal C. Reinerman, galėtų būti interpretuojamas kaip politinių-moralinių antreprenierių įkurta institucija arba kaip viena iš profesinių interesų grupių („Departamentas teikia Lietuvos Respublikos Vyriausybei pasiūlymus dėl narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės veiklos prioritetinių kryptių tobulinimo, rengia rekomendacijas dėl atsakingų institucijų narkomanijos prevencijos priemonių įgyvendinimo, koordinuoja jų veiklą, reguliariai tiria narkotikų vartojimo paplitimą Lietuvoje, atstovauja Lietuvos poziciją tarptautinėse organizacijose.“²⁷). Taigi 2005-2008 metų Departamento pranešimų spaudai analizė parodė, kaip formuojama narkotikų politika Lietuvoje ir kam skiriama daugiausiai dėmesio.

---

²⁷ <http://www.nkd.lt/index.php?id=0-31-0>

Pastebėtina, kad NKD pranešimuose spaudai didelis dėmesys skiriamas prevencijai, reabilitacijai, reintegracijai ir pan., kas savo ruožtu daro įtaką Delfi.lt publikacijų tematikai – jau nuo 2004 m. pastebimas vis didesnis narkotikų problemos medikalizavimas.

Dar vienas svarbus aspektas – narkotikų vartojimo susiejimas su „pavojinga klase“. „Narkotikai patys savaime nesukelia grėsmės. Pavojingos yra ne narkotinės medžiagos, o socialinė grupė, vartojanti jas. Šiuo požiūriu žiniasklaida bei politinis elitas priskiria narkotikų vartojimą vienai ar kitai rizikos grupei. Tiriamuoju laikotarpiu į šias grupes patekdavo: jaunimas, kaliniai, nusikaltėliai, kareiviai, romai, ŽIV infekuotieji, homoseksualai“ (Dobrynina, 2007, p. 52). 2006-2008 metais „pavojinga klase“ dažniausiai buvo laikomi romai, ŽIV infekuotieji ir sergantys AIDS, nusikaltėliai.

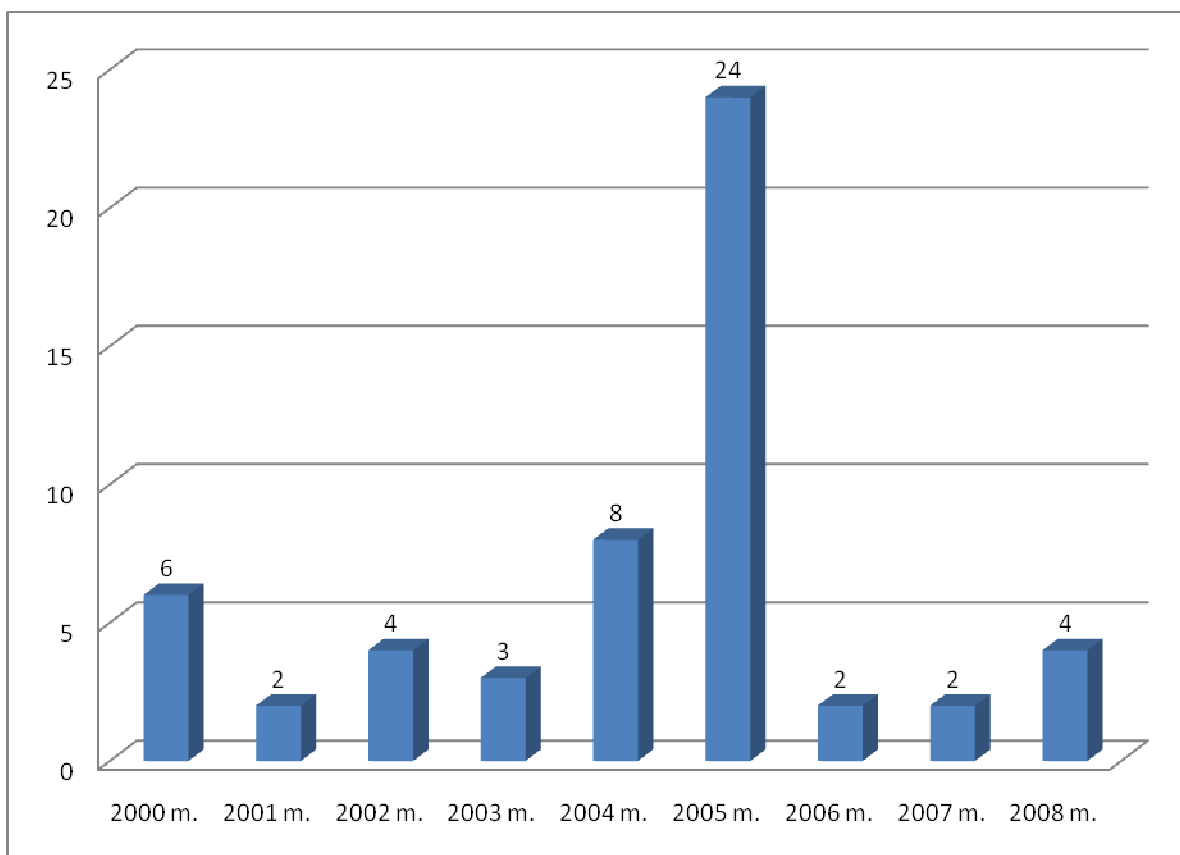
2.2 Politikų dėmesys narkotikų problemai

Remiantis C. Reinerman narkotikų baimių schema, politiniai-moraliniai antreprenieriai įtakoja narkotikų problemos apibrėžimą ir nusako, kokių veiksmų turėtų būti imamasi. Jie taip pat yra pirminis žiniasklaidos šaltinis. Politikų dėmesio intensyvumas „kovos prieš narkotikus“ metu ir vėlesniais metais vertinamas pagal inicijuotų mokslinių taikomųjų tyrimų skaičių ir įvykusių posėdžių, kuriuose būtų svarstomos su narkotikais susijusios temos, skaičių.

2.2.1 Valstybės inicijuoti moksliniai taikomieji tyrimai

2000 – 2008 metais, remiantis Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos vyriausybės duomenimis, Lietuvoje buvo inicijuoti 55 psichoaktyvių medžiagų vartojimo paplitimo ir su narkotikų vartojimu susijusių užkrečiamų ligų paplitimo tyrimai, iš jų: 18 – nacionalinio lygmens tyrimai ir 35 – savivaldybių lygmens tyrimai, 3 – tarptautiniai tyrimai (ESPAD ir Eurobarometro). Kalbant apie šių studijų tyrimo objektus, reikėtų pastebėti, kad 38 jų buvo skirta jaunimo (studentai, mokiniai, paaugliai, vaikai) tyrimui, 4 – narkotikų vartotojų tyrimui, 3 – reabilitacijos teikiamų paslaugų įvertinimo tyrimui, po 2 – karių tyrimui, kalinčiųjų/buvusių kalinčiųjų tyrimui, narkomanijos prevencijos situacijos tyrimui, kvalifikacijos tobulinimo programų narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos srityje poreikio tyrimui, ir po 1 – suaugusiųjų tyrimui bei žalingų įpročių situacijos tyrimui. Taigi net 70,4 proc. tiriamuoju laikotarpiu inicijuotų tyrimų buvo skirti narkomanijos problemos paplitimui tarp jaunų žmonių.

12 pav. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo ir su narkotikų vartojimu susijusių užkrečiamų ligų paplitimo tyrimų Lietuvoje pasiskirstymas pagal metus (skaičiais)

Šaltinis: Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo ir su narkotikų vartojimu susijusių užkrečiamų ligų paplitimo tyrimai Lietuvoje (<http://www.nkd.lt/index.php?id=0-52-0>)

Iš 12 pav. matyti, kad tyrimų, skirtų narkomanijos tematikai, skaičius tiriamuoju laikotarpiu netolygiai kito. 2000 metais buvo inicijuoti 6 tyrimai minėtai problematikai, tačiau 2001 metais tokių tyrimų buvo organizuota triskart mažiau – 2. 2002 metais šis skaičius augo, o 2003 vėl nežymiai sumažėjo. Tačiau nuo 2004 metų pastebimas gana intensyvus tokio pobūdžio tyrimų augimas. Palyginti su 2003 metais, 2004 metais tyrimų skaičius padidėjo 2,7 karto – 8. Tuo tarpu 2005 metais dėmesys narkotikų vartojimui tyrimuose augo intensyviausiai – 17 tyrimų daugiau negu 2004 metais. Tokiam dėmesio suintensyvėjimui didžiausios įtakos galėjo turėti Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos vyriausybės įsteigimas 2004 metais bei jo pakankamai aktyvi veikla vykdant narkotikų vartojimo paplitimo tyrimus tarp jaunų žmonių – šiai socialinei grupei 2005 metais buvo skirta 70 proc. visų inicijuotų tyrimų. Pastebėtina, jog 2005 m. didžiąją dalį tyrimų, sudarė Savivaldybių lygmens tyrimai, tuo tarpu nuo 2005 m. iki 2008 m. tokio tyrimo nebuvo nė vieno. Pastebėtina, jog 2006 m. tyrimų skaičius sumažėjo 12 kartų, palyginti su 2005 m., t.y. buvo atlikti 2 tyrimai. 2007 m. buvo atliktas 1 tyrimas, kurio tikslas buvo išsiaiškinti

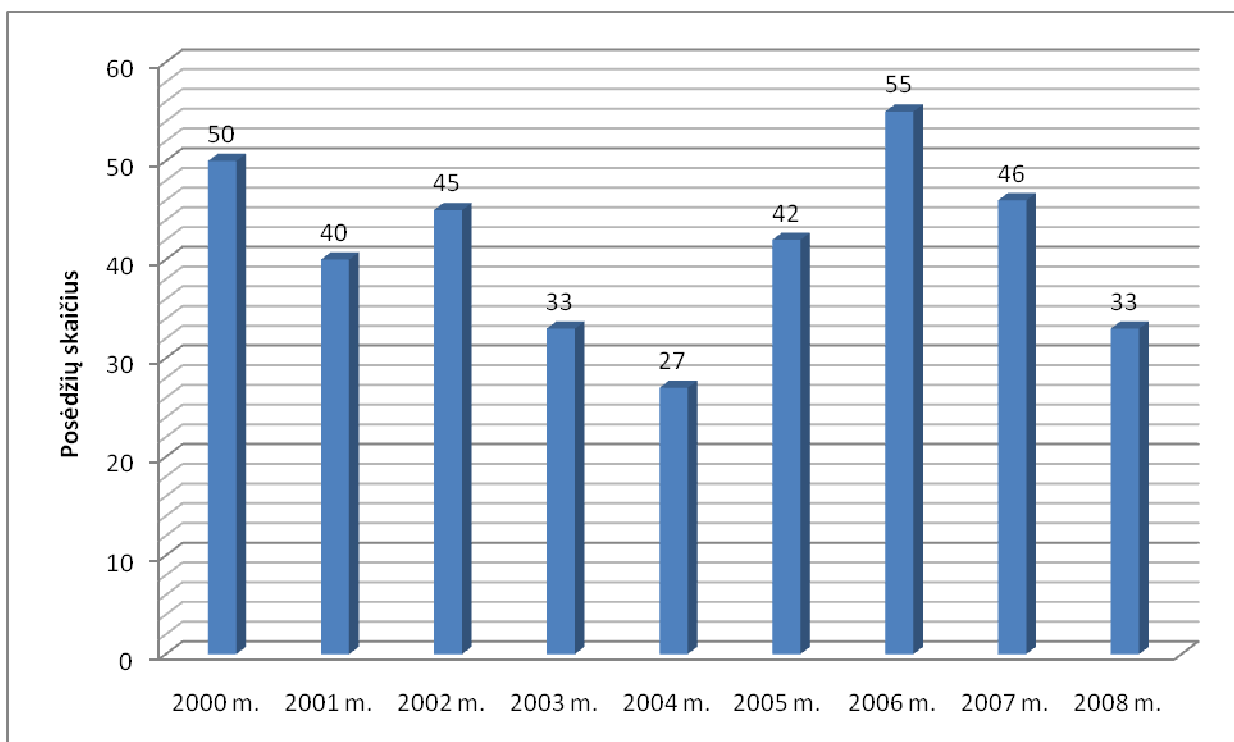

kvalifikacijos tobulinimo programų, skirtų sveikatos priežiūros specialistams, socialiniams darbuotojams, socialiniams pedagogams, psichologams, policijos pareigūnams, teisėjams rengti, poreikį. Tokio pobūdžio tyrimas Lietuvoje buvo atliekamas pirmą kartą. 2008 m. tyrimų buvo atlikta šiek tiek daugiau nei 2007 m., tačiau šis skaičius neprilygo 2005 metų rodikliams.

2.2.2 Narkomanijos tematika LR Seimo posėdžių dienotvarkėje

Dokumentų atrankai naudojama elektroninė Lietuvos Respublikos Seimo paieškos sistema www.lrs.lt. Dokumentų paieška vykdoma pagal tuos pačius kriterijus, kaip M. Dobryninos: laikotarpis (2006 01 01 – 2008 12 31) ir bet kuris tekste minimas raktinis žodis (narkotinių, narkotikai, narkotikų, narkotikams, narkotikus, narkotikais, narkomanija, narkomanijos, narkomanijai, narkomaniją, narkomanai, narkomanų, narkomanams, narkomanus, narkomanais), bei palyginama su 2000-2008 metų laikotarpiu.

13 pav. LR Seimo įvykusių posėdžių, kuriuose nagrinėta narkotikų tematika, pasiskirstymas pagal metus

Šaltinis: 2000-2005 m. – Dobrynina M. Moralinės panikos konstravimas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje: narkomanijos atvejais. 2007, p. 61; 2006-2008 m. – autorės tyrimai

„Kovos prieš narkotikus“ kaip socialinio-politinio reiškinio kontekste LR Seimo posėdžių, kuriuose nagrinėta narkotikų tema, daugiausiai buvo tiriamo laikotarpio pradžioje. 2000-2004 metais tokį dėmesį galėjo lemti rinkimai ir „Europos Sąjungos 2000-2004 metų kovos su narkotikais strategijos užduočių įgyvendinimas“ (Dobrynina, 2007, p. 61). Matyti, kad 2004 metais posėdžių skaičius mažiausias. Tai galėtų būti siejama su prezidento R. Pakso, kaip aktyvaus narkomanijos problemos „šalininko“, apkalta. Nuo 2005 metų vėl didesnę posėdžių skaičių galėjo lemti Narkotikų kontrolės departamento įkūrimas ir aktyvi Departamento veikla. 2006 metais posėdžių, kuriuose aptariama narkotikų problematika, buvo daugiausiai, o 2007 ir 2008 metais tolygiai mažėjo.

2.3 Narkotikų vartojimo paplitimas ir šių duomenų įvertinimas

„Kovos prieš narkotikus“ kontekste svarbu įvertinti, koks yra narkotinių medžiagų vartojimo paplitimas, kokie yra narkotikų vartojimo ypatumai bei vartojimo pasekmių rodikliai. Taip pat svarbu atsižvelgti į tai, kaip interpretuojami tyrimų metu gauti duomenys. Minėta, kad 2000-2008 metų laikotarpiu atlikta įvairių tyrimų. Keliant vajų prieš narkotikus buvo remiamasi įvairių apklausų duomenimis: „Vyriausybės iniciatyvą masiškai tikrinti moksleivius K. Štaras grindžia visuomenės apklausų duomenimis, liudijančiais, kad maždaug 25 proc. moksleivių nuolat vartoja narkotikus“ (Kučinskaitė, 2002). Tačiau neaišku, kokių tai apklausų duomenys, ir kuo remiantis buvo skelbiama epidemija, nes ESPAD tyrimų duomenys 1999 ir 2003 metais rodė stabilią situaciją. 1999 metais narkotikų bandė 15,5 proc., 2003 metais – 15,6 proc. 15-16 metų moksleivių. Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės tinklapyje pateikiama tokia 2003 metų ESPAD tyrimo išvada – „2003 ESPAD tyrimų duomenimis narkotikų vartojimas tarp 15-16 metų moksleivių beveik nepakito, tačiau išlieka gana aukštame lygyje ir vis dar kelia grėsmę mokinių saugumui“.

2004 metais pirmą kartą atliktas šalies gyventojų tyrimas „Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas Lietuvoje“. Buvo apklausti 4207 15 – 64 m. nuolatiniai Lietuvos gyventojai. Tyrimo rezultatai parodė, jog 8,2 proc. Lietuvos gyventojų yra nors kartą gyvenime bandę narkotikų. Jauni vyrai tris kartus dažniau nurodė nors kartą gyvenime vartoję narkotikus negu to paties amžiaus moterys (atitinkamai 20,8 ir 7,3 proc.). Didžiausias bet kokių narkotikų vartojimo paplitimas yra tarp 19–24 m. amžiaus jaunuolių. Labiausiai Lietuvoje paplitęs narkotikas yra kanapės. Trijuose didžiuosiuose miestuose (Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje) narkotikų vartojimo paplitimas yra didžiausias („Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas Lietuvoje“, 2004, p. 20).

2 lentelė. Asmenų (15–64 m. amžiaus grupės), nors kartą gyvenime vartojusių narkotikus, pasiskirstymas pagal vartotus narkotikus (proc.)

Šalis	Metai	Atrankos dydis	Kanapės	Kokainas	Amfetaminas	Ekstazis	Haliucinogenai	LSD
Čekija	2002	2 526	21,1		2,3	4,0		2,2
Danija	2000	11 825	31,3	2,5	5,9	1,0	3,1	1,4
Vokietija	2000	8 139	19,3	2,3	2,3	1,6	2,7	1,8
Estija	1998	2 137	5,0	1,0	1,0	1,0		
Ispanija	2001	14 113	24,5	4,9	3,0	4,2	2,9	
Airija	2002-2003	4 955	17,6	3,1	3,0	3,8		3,0
Latvija	2003		10,6	1,2	2,6	2,4	1,5	1,1
Lietuva	2004	4 207	7,6	0,4	1,1	1,0	0,5	0,3
Vengrija	2001	2 359	5,7	0,8	1,6	2,0	1,6	1,6
Olandija	2001	14 045	21,0	3,6	3,1	3,6	3,8	1,3
Lenkija	2002		7,7	0,8	1,9	0,7	0,8	1,2
Portugalija	2001	14 184	7,6	0,9	0,5	0,7		0,4
Slovakija	2002	1 405	14,9	1,0	0,8	1,8	0,6	
Suomija	2002	2 377	12,8	0,7	2,2	1,4		0,8
Švedija	2000	1 750	12,5	0,7	1,9	0,2		0,3

Šaltinis: „Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas Lietuvoje“, 2004

Palyginti su kitomis Europos šalimis pagal nors kartą narkotikus vartojusių asmenų skaičių Lietuva užima vidurinę poziciją. Pagal šią amžiaus grupę matyti, jog Lietuva nėra pirmaujanti šalis nė vienoje iš narkotikų grupių. Galima daryti prielaidą, kad narkotikų vartojimo problema nėra tokia aktuali Lietuvai kaip kitoms Europos šalims, ir nuo 2000 metų skelbiama epidemija ir „grėsmė nacionaliniam saugumui“ yra gerokai perdėta.

Pažymėtina, kad tyrimo klausimyne duomenys fiksuojami pagal vartojusius:

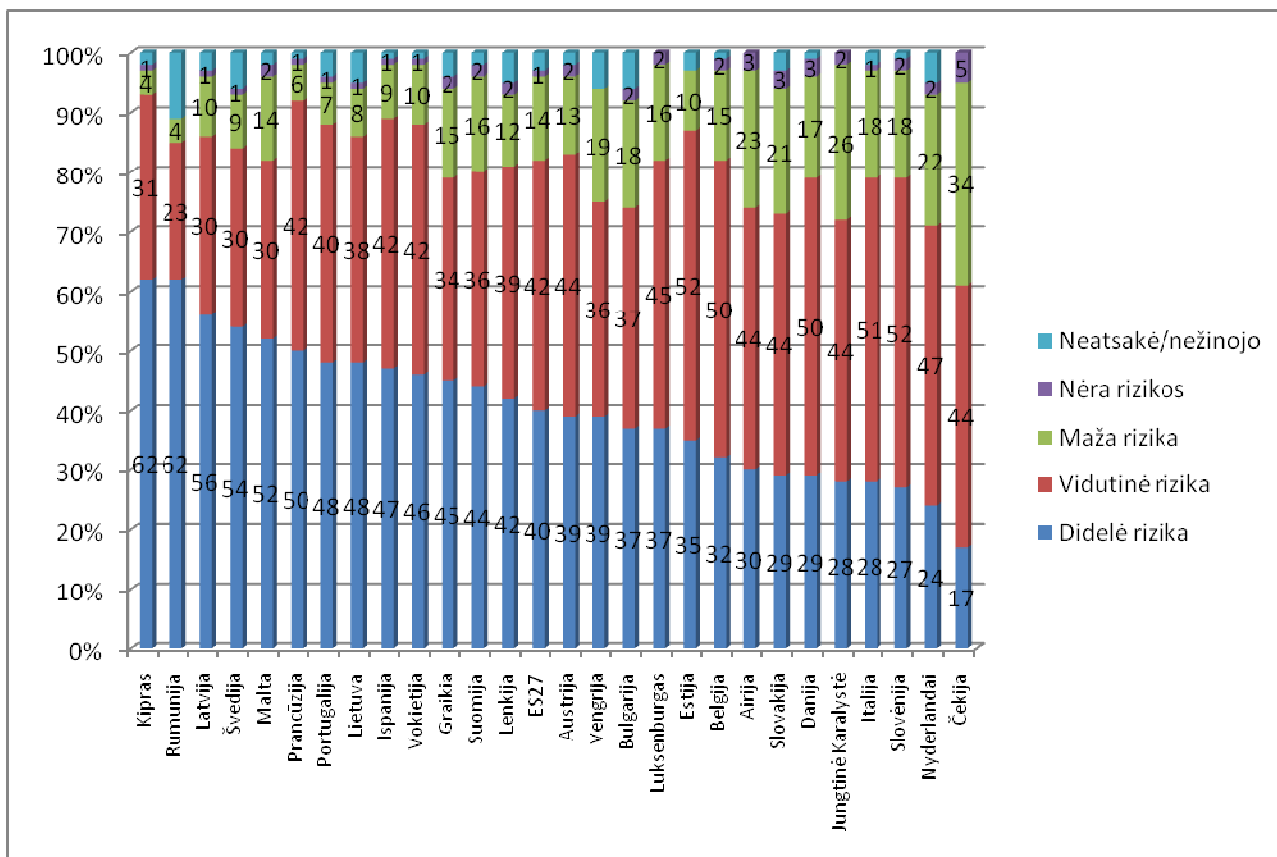
- Nors kartą gyvenime (angl. lifetime prevalence – LTP);
- Per paskutinius 12 mėnesių (angl. last year prevalence – LYP);
- Per paskutines 30 dienų (angl. last month prevalence – LMP) („Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas Lietuvoje“, 2004, p. 9).

Taigi tyrimo klausimynas iš esmės nefiksuoja probleminių narkotikų vartotojų. Galima tik daryti prielaidą, jeigu respondentas vartojo narkotikų per paskutines 30 dienų, galbūt turės arba ne problemų ateityje, susijusių su narkotikų vartojimu. Tačiau ši prielaida yra tik tikėtina, kurią paaikškino teorinėje dalyje aprašytas J. Shedler ir J. Block tyrimas.

2008 metais šis tyrimas buvo atliktas pakartotinai. Apklausta 4777 gyventojai nuo 15 iki 64 metų. Bent kartą gyvenime narkotinių ar psichotropinių medžiagų bandė 12,5 proc. apklaustųjų (2004 m. – 8,2 proc.). 2004 m. nors kartą narkotikų bandė 13 proc. vyrų ir 3,8 proc. moterų, 2008m. vyrų buvo 16,4 proc., o moterų - 9,2 proc. Narkotikų vartojimas labiau paplitęs Panevėžio, Klaipėdos ir Tauragės apskrityse, nei didžiuosiuose miestuose. Labiausiai paplitęs narkotikas – kanapės. Jų pernai bent kartą gyvenime bandė 11,9 proc. respondentų, (2004 metais - 7,6 proc.) antras pagal paplitimą – ekstazi. 2008 m. ekstazi bent kartą bandė 2,1 proc. respondentų, 2004 m. – 1 proc. Kitų narkotikų vartojimas 2004-2008 metais paplito nežymiai: bent kartą bandžusių amfetaminą padaugėjo nuo 1,1 iki 1,6 proc., kokainą - nuo 0,4 iki 0,5 proc., heroiną - sumažėjo nuo 0,3 iki 0,2 proc., LSD - paaugo nuo 0,3 iki 0,5 proc., haliucinogeninių grybų vartojimas sumažėjo nuo 0,5 iki 0,3 proc. (www.lrytas.lt).

Norint įvertinti narkotikų vartojimo paplitimą, svarbu aptarti pačių vartotojų požiūrį į narkotikus. Tiriamuoju laikotarpiu Lietuvoje labiausiai paplitusios narkotinės medžiagos – kanapės ir ekstazi. 2008 metų Eurobarometro duomenimis, 48 proc. 19-24 metų asmenų mano, kad kanapių rūkymas sukelia didelę riziką sveikatai, 38 proc. mano, kad vidutinę riziką, 8 proc. – kad mažą riziką ir 1 proc. – kad visiškai nesukelia rizikos sveikatai. Kalbant apie kanapių legalizavimą, 79 proc. respondentų mano, kad kanapės neturėtų būti legalizuotos ir 19 proc. – kad turėtų būti legalizuotos. Pagal požiūrį į kanapių legalizavimą, Lietuva yra 4 vietoje tarp 27 Europos šalių. Europos šalių vidurkis – 67 proc. prieš ir 31 proc. už kanapių legalizavimą.

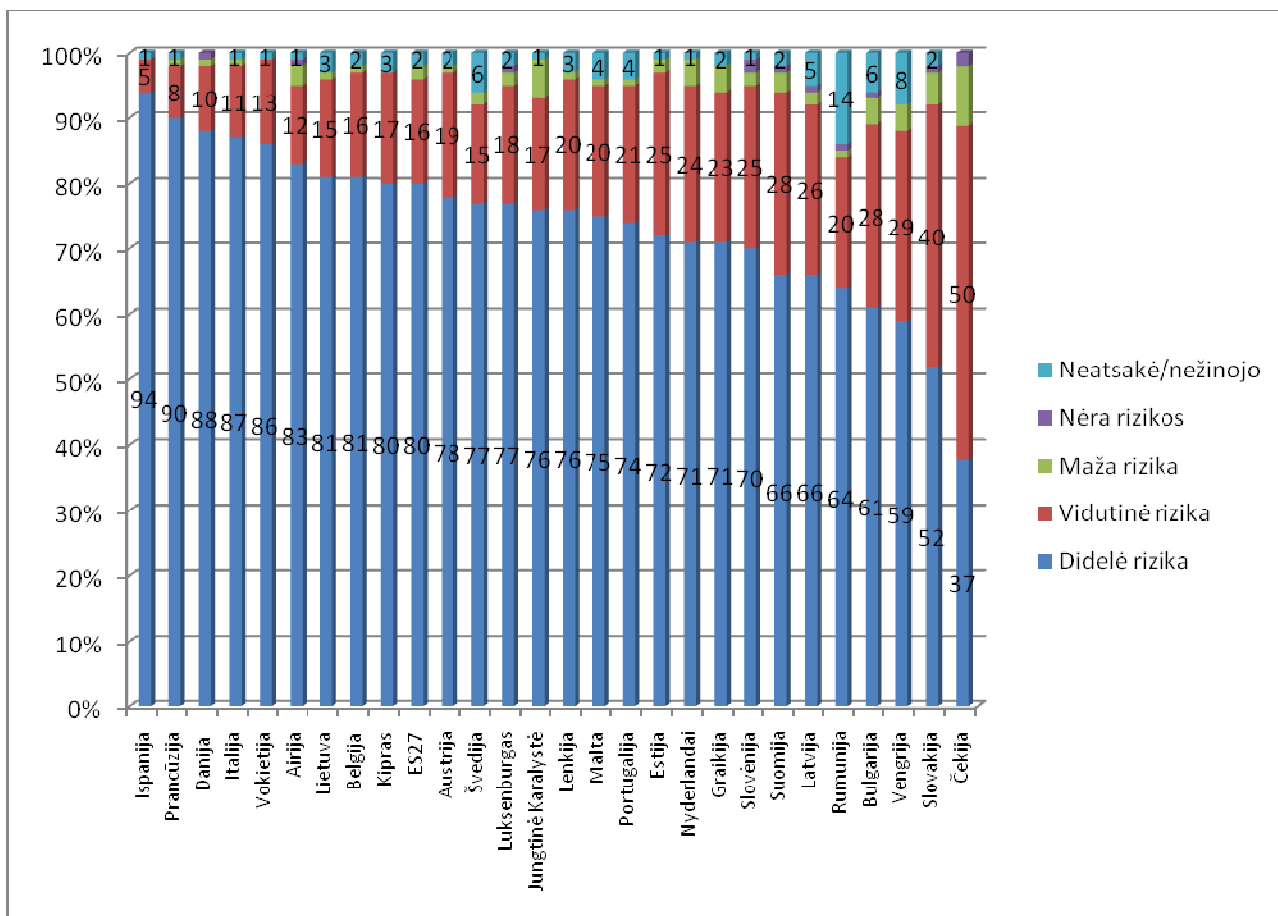
8 pav. Asmens suvokiama žala sveikatai vartojant kanapes

Šaltinis: Young people and drugs among 15-24 year-olds. Erobarometer Analytical report, 2008, p. 24

Antro pagal paplitimą narkotiko Lietuvoje – ekstazi vartojimo požiūriu respondentų nuomonės pasiskirsto taip: 81 proc. 19-24 metų asmenų mano, kad ekstazi vartojimas sukelia didelę riziką sveikatai, 15 proc. mano, kad vidutinę riziką, 1 proc. – kad mažą riziką ir 1 proc. – kad visiškai nesukelia rizikos sveikatai.

9 pav. Asmens suvokiama žala sveikatai vartojant ekstazi

Šaltinis: Young people and drugs among 15-24 year-olds. Eurobarometer Analytical report, 2008, p. 23

Taigi Eurobarometro duomenys rodo, kad tam tikrų narkotikų vartojimo ir legalizavimo atžvilgiu Lietuvos jaunimas yra pakankamai konservatyvus. Lietuva niekuo neišsiskiria iš kitų šalių ir nuomonių pasiskirstymo atžvilgiu neperžengia Europos šalių vidurkio.

2.3.1 Narkotikų vartojimo pasekmių rodikliai

Remiantis aptartais tyrimų duomenimis, politikų skelbiamos narkotikų vartojimo epidemijos neaptikta. Pasak M. Dobryninos, kitas indikatorius, „galintis padėti užčiuopti šios problemos rimtumą“ – duomenys apie narkotikų vartojimo pasekmes (2007, p. 55). Užkrečiamosios ligos kaip ŽIV ir virusiniai hepatitai B ir C yra glaudžiai susijusios su narkotikų vartojimu. Toliau apžvelgiama statistinė informacija apie asmenų, besigydančių dėl priklausomybės nuo narkotinių medžiagų, ir ŽIV vartojant narkotikus intraveniniu būdu bei mirusių nuo narkotinių medžiagų

vartojimo, skaičių pokyčiai 2000 – 2008 metais (Remiamasi 2000-2005 m. M. Dobryninos surinktais duomenimis juos papildant 2006-2008 m. informacija).

Valstybinio psichikos sveikatos centro duomenimis, asmenų, besigydančių dėl priklausomybės nuo narkotinių arba psichotropinių medžiagų, skaičius kiekvienų metų pabaigoje tolygiai augo. 2000 metais buvo užregistruotas 3521 asmuo, 2001 metais – 4087, 2002 metais – 4405, 2003 metais – 4689, 2004 metais – 5011, 2005 metais – 5371, 2006 metais – 5573, o 2007 metais – 5715, 2008 metais - 5808 asmenų. Nuo 2000 iki 2008 metų pabaigos besigydančių asmenų skaičius išaugo 65,0 procentais. Taigi šiuo atžvilgiu „kovos prieš narkotikus“ kontekste, narkomanijos epidemija galėtų būti skelbiama pagal šiuos duomenis, tačiau ne pagal narkotikų vartojimo paplitimą.

Kalbant apie ŽIV užsikrėtimo atvejus, 2000 metais buvo užfiksuoti 65 asmenys, užsikrėtę šiuo virusu, o 2008 metais šis skaičius išaugo iki 95 atvejų. Taip pat žymėtina, kad dažniausiai šiuo virusu užsikrečiama vartojant švirkščiamuosius narkotikus. Toliau stebima tendencija, kad pagal ŽIV užsikrėtimo būdą, mažėja naujai išaiškintų užsikrėtusiųjų ŽIV infekcija asmenų dalis, kurie užsikrėtė neteisėtai švirkšdamiesi injekcinius narkotikus nesteriliomis adatomis ir švirkštais. 2008 m. iš visų naujai per metus ŽIV infekcija užsikrėtusių asmenų skaičiaus - 44,2 proc. užsikrėtė neteisėtai vartodami švirkščiamas narkotines ir psichotropines medžiagas (2007 m. – 55,6 proc., 2006 m. – 62 proc., 2005 m. - 70,8 proc., 2004 m. - 74,8 proc.). Iš viso 2009 metų sausio 1 dienai diagnozuoti 1401 ŽIV infekuoti asmenys, iš jų – 1028 asmenys (73,4 proc.) užsikrėtė neteisėtai švirkšdamiesi injekcinius narkotikus.

Duomenys apie mirtis, susijusias su narkotikų vartojimu, yra vienas iš penkių Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro nustatytų epidemiologinių rodiklių. Mirtys, susijusios su narkotikų vartojimu, yra kompleksinis reiškinys, apimantis tiek mirtis dėl apsinuodijimų (perdozavimo), ilgalaikio narkotinių ir psichotropinių medžiagų (narkotikų) vartojimo ar priklausomybės nuo narkotikų, tiek mirčių atvejus, netiesiogiai susijusius su narkotikais, pavyzdžiui, mirtis nuo užkrečiamųjų ligų, plintančių dėl keitimosi nesteriliais švirkštais, kaip AIDS ar C hepatitas, taip pat nuo nelaimingų atsitikimų, smurto ir savižudybių dėl narkotikų poveikio (Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės Metinis pranešimas, 2008, p. 94).

Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateikti duomenys rodo ne tik nedidelius šio rodiklio mastus, bet ir mažėjimo tendencijas iki 2005 metų, tačiau nuo 2006 skaičiai dvigubėja. 2000 metais užregistruoti 45 atvejai. Iki 2002 metų, palyginti su 2000 metais, šis skaičius sumažėjo 26,7 proc. –

33 asmenys, tačiau 2003 metais jau buvo užfiksuota 7 mirusiaisiais daugiau negu 2002 metais. 2004 – 2005 metais vėl mažėjo skaičius asmenų, mirusių nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų vartojimo. 2006 metais užregistruoti 62 mirčių nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo atvejai, šis skaičius sudaro 0,14 proc. visų Lietuvoje užregistruotų mirčių (44 813 atvejai). 2007 metais nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo mirė 72 žmonės, šis skaičius sudaro 0,16 proc. visų Lietuvoje registruotų mirčių. Lyginant su 2006 metais mirusiųjų skaičius padidėjo 10 žmonių. Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimas, kaip pagrindinė mirties priežastis, 2007 metais buvo pats aukščiausias per pastaruosius šešerius metus.

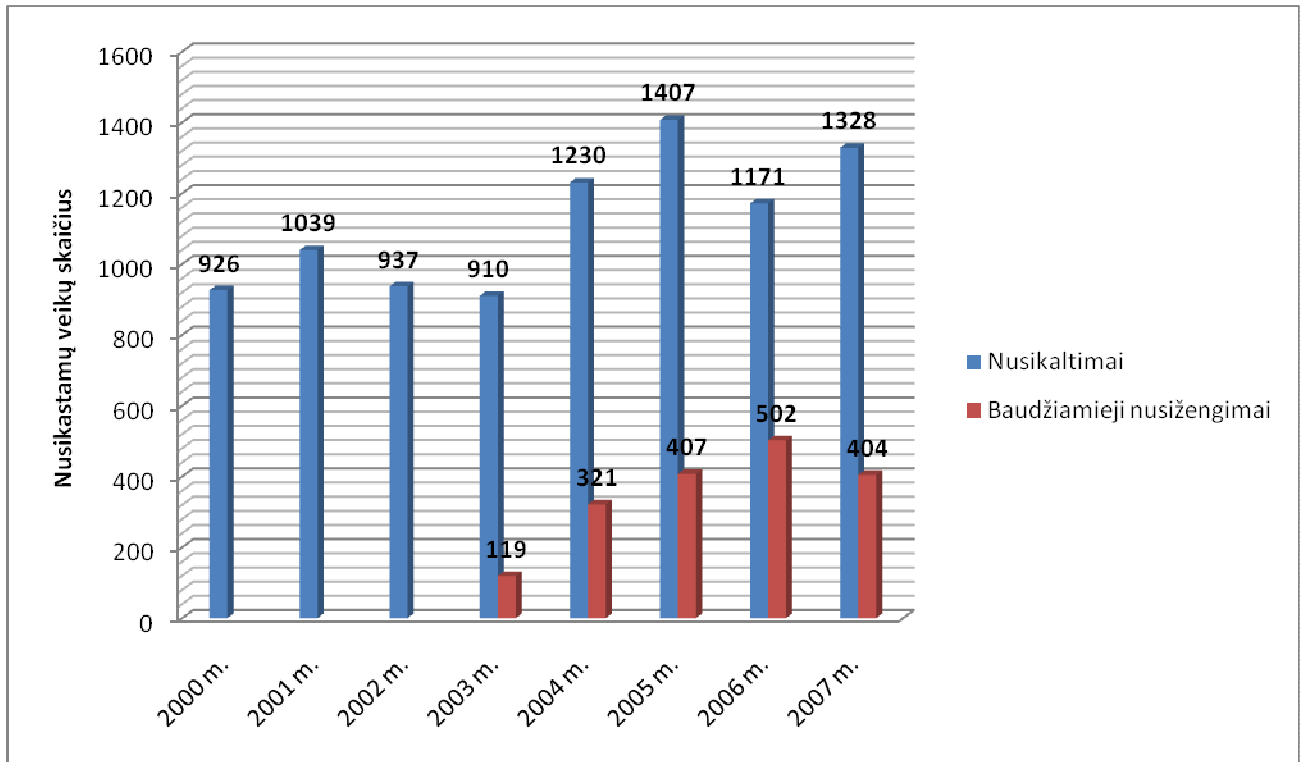
Taigi nors dėmesys narkotikų tematikai žiniasklaidoje 2000-2004 buvo ypač intensyvus, duomenys apie nuo narkotikų priklausomybės besigydančių asmenų skaičių, ŽIV bei mirtis, susijusias su narkotikų vartojimu, rodė priešingas tendencijas, o 2005-2008 metų laikotarpiu – augimo tendencijas.

2.3.2 Su narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimu susijusios registruotos nusikalstamos veikos

Teisėsaugos institucijos, kaip interesų grupės, taip pat gali įtakoti narkotikų problemos apibrėžimą visuomenėje. „Statistinė informacija apie nusikaltimus, susijusius su disponavimu narkotinėmis arba psichotropinėmis medžiagomis, rodo ne vien šios nusikaltimų rūšies augimo ar mažėjimo tendencijas, iš kurios neretai sprendžiama apie problemos paūmėjimo arba, atvirkščiai, situacijos pagerėjimo apraiškas. Tokie duomenys nurodo į teisėsaugos institucijų darbo efektyvumo padidėjimą, ir, tuo pačiu, į griežtesnę baudžiamąją kontrolę tam tikros rūšies nusikaltimų atžvilgiu“ (Dobrynina, 2007, p. 67).

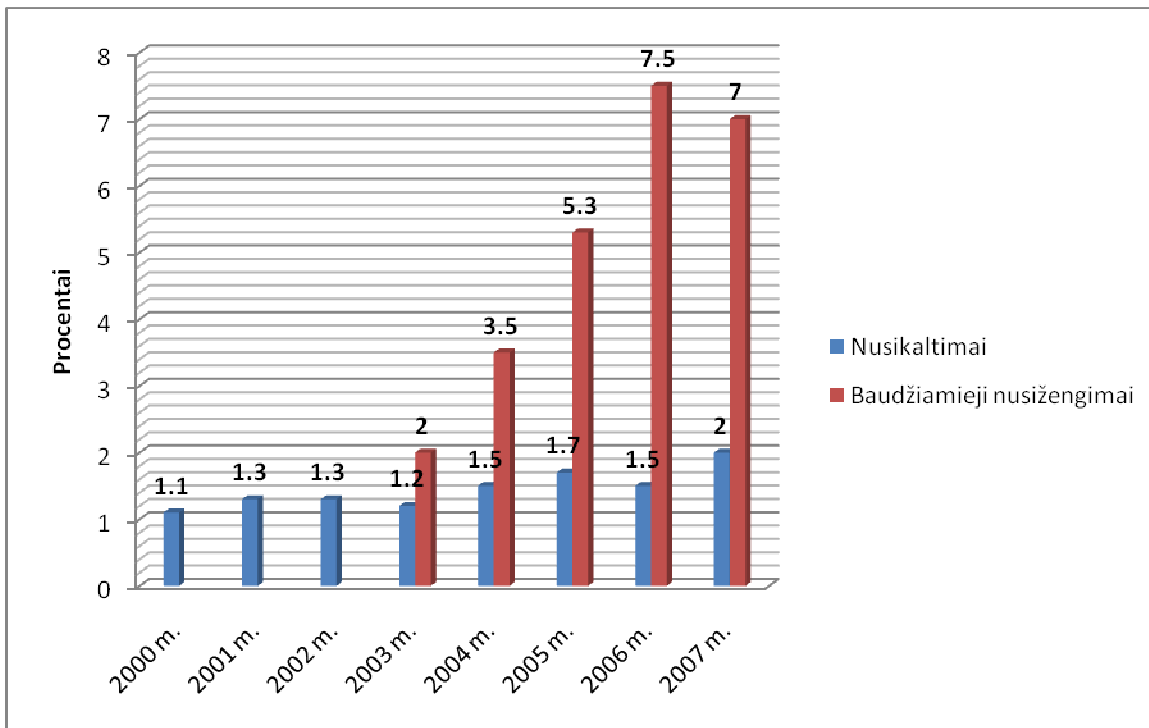
10 pav. Užregistruotų nusikaltimų/baudžiamųjų nusižengimų, susijusių su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, pasiskirstymas pagal metus

Šaltinis: Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės 2001-2008 metų metinių pranešimų duomenys (<http://www.nkd.lt/index.php?id=0-50-240>)

Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, tiriamuoju laikotarpiu buvo užfiksuotas netolygus nusikaltimų, susijusių su disponavimu narkotikais, skaičiaus augimas. 2003 metais buvo užregistruotas mažiausias šių nusikaltimų skaičius nagrinėjamu laikotarpiu – 910 nusikaltimų. Pastebėtina, kad tais metais buvo daugiausiai publikacijų naujienų portale Delfi.lt susijusių su narkotikais ir teisėsauga. „Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį, kad 2003 metais įsigaliojus naujam LR baudžiamajam kodeksui, įvyko tam tikrų pasikeitimų ir kriminalinėje statistikoje – atsirado baudžiamųjų nusižengimų kategorija. Nuo 2003 metų gegužės 1 d. Administracinių teisės pažeidimų kodekse numatyti pažeidimai dėl neteisėto disponavimo narkotikais nedideliu kiekiu be tikslo juos platinti yra traktuojami kaip baudžiamieji nusižengimai, numatyti BK“ (Dobrynina, 2008, p. 68). 2008 m. užregistruotos 1837 nusikalstamos veikos, 2007 m. – 1732 veikos.

11 pav. Užregistruotų nusikaltimų/baudžiamųjų nusižengimų, susijusių su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, dalis palyginti su visais užregistruotais nusikaltimais/baudžiamaisiais nusižengimais

Šaltinis: Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės 2001-2008 metų metinių pranešimų duomenys (<http://www.nkd.lt/index.php?id=0-50-240>)

Matyti, kad „kovos prieš narkotikus“ kampanijos metu tokio pobūdžio nusikaltimai sudarė palyginti nežymią dalį tarp visų atitinkamais metais užregistruotų nusikaltimų, o nuo 2004 metų pastebimas augimas. Tačiau bendrame nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų kontekste, su narkotinių medžiagų disponavimu susijusios nusikalstamos veikos sudaro pakankamai nedidelę dalį.

IŠVADOS

Narkotikų vartojimo istorija siekia 5000 metų prieš Kristų. Narkotinės medžiagos vartojamos išskirtinai religiniais ar medicininiais tikslais iki 19 amžiaus vidurio, kuomet vykstant visuomenės modernizacijai bei keičiantis visuomenės kontrolės formoms, keičiasi ir kontrolė narkotikų vartojimo atžvilgiu. Moderni demokratinė visuomenė sudarė prielaidas apibrėžti narkotikų vartojimą kaip problemą ir šios problemos atžvilgiu vykdyti „kovos prieš narkotikus“ kampanijas.

Remiantis C. Reinerman narkotikų baimių schema, „kovos prieš narkotikus“ kampanija kaip socialinis-politinis reiškinys, Lietuvoje aptinkamas 2000-2004 metų laikotarpiu. Ši „kovos prieš narkotikus“ kampanija pasižymi panašiais bruožais kaip 1986 metais sukelta narkotikų baimė JAV, kai buvo bandoma įvesti privalomus narkotikų testus mokyklose.

Atlikus internetinių publikacijų analizę, „kovos prieš narkotikus“ pradžia fiksuojami 2000 metai. „Kovos prieš narkotikus“ kampanija iš esmės sutapo su 2000 metų rinkimais į Seimą. Politikos elito atstovai, iš kurių itin išsiskyrė R. Pakso pasisakymai narkomanijos tema, pradėjo skelbti narkomanijos epidemiją. Tuo metu atliktų tyrimų duomenys, narkotikų vartojimo pasekmių rodikliai bei nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimu, tendencijos rodė, kad deklaruojamos narkotikų vartojimo epidemijos nebuvo. Griežti pasisakymai prieš narkotikus pasiteisino vykdant prezidentinę kampaniją. Aktyvi „kova“ prieš narkotikus vyko iki prezidento R. Pakso nušalinimo. Tai iliustruoja internetinių publikacijų skaičius tiriamu laikotarpiu bei jų turinys.

Lietuvos moksleiviai interpretuojami, kaip „grėsmę kelianti grupė“ šalia nusikaltėlių ir probleminių narkotikų vartotojų, kadangi įstatymo projekte dėl greitų narkotikų testų nustatymo tvarkos šalia švietimo įstaigų lygiagrečiai minimos laisvės atėmimo vietos ir ligoninės.

Politikos eliti, apibūdino narkotikus kaip funkcinį blogį, nukreipdami dėmesį nuo kitų, labiau sisteminių visuomenės problemų, tokių kaip pragyvenimo lygis ir nedarbas.

„Kovos prieš narkotikus“ kampanijos metu buvo pastebimas ryškus publikacijų skaičiaus padidėjimas, kuriuose pateikiami įvykiai dažniausiai aprašomi iš kriminalinės pusės, taip tik

sustiprinant mitus apie narkotikų vartotojus ir pačius narkotikus. Pastebimas pavienių įvykių išpūtimas. Taigi matoma, kad žiniasklaida iš dalies tarnavo politikų interesams.

„Kovos prieš narkotikus“ kampanijos metu taip pat pastebėtas profesinių interesų grupių aktyvumas, kuris pasireiškė rengiant projektus ar konkuruojant dėl narkotikų testų įvežimo. Taigi skirtingos interesų grupės stengiasi tendencingai kurti ir įtakoti visuomenės narkotikų problemos apibrėžimą ir tokiu būdu nusakyti, kokių veiksmų turėtų būti imamasi.

Atlikus antrinę duomenų analizę paaiškėjo, kad narkotikų paplitimo atžvilgiu Lietuva neišsiskiria iš kitų Europos šalių, o jaunimas narkotikų vartojimo požiūriu yra pakankamai konservatyvus.

Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės, kaip tam tikros interesų grupės, pranešimų spaudai analizė parodė, kaip gali būti įtakojamas narkotikų diskurso pateikimas naujienų portale Delfi.lt.

LITERATŪRA

1. Aleknevičienė J. Korupcijos konstravimas: pokomunistinių šalių praktika. Daktaro disertacija. Vilnius, 2006, p. 13-27
2. Beirne P., Messerschmidt J. Criminology. Harcourt Brace Jovanovich College Publishers, 1991, p. 138-146
3. Bendorienė A., Bogušienė V., Dagtė E., Daržinskaitė T., Grigas G., Gudžinskas Z., Kinderys A., Jukna F., Kurkulis B., Kvietkauskas V., Morkūnas V., Mudelienė R., Skirmantas P. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius, 2003, p. 503
4. Bergeron H. Drug Addiction: Sociological Aspects//International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences. Elsevier, 2001, p. 3852-3856
5. Bielinis L. Prezidento rinkimų anatomija. Vilniaus universiteto tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, 2003, p. 92-129
6. Brecher E. The Consumers Union Report on Licit and Illicit Drugs. By Edward M. Brecher and the Editors of Consumer Reports Magazine, 1972
7. Bulotaitė L. Narkotikai ir narkomanija. Vilnius, 2004, 222 p.
8. Cohen S. Moral Panics as Cultural Politics // Jones S. Criminology. Oxford University Press, 2006, p. 240-284
9. Coyle D. Seksas, narkotikai ir ekonomika. Vilnius, 2008, p. 28-41.
10. Crowther H. Oxford Advanced Learner's Dictionary. Oxford University Press, 1995, p. 358, 772
11. Degutis M. Politinė kultūra // Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida. Poligrafija ir informatika, 2004, p. 89
12. Dobrynina M. Magistro darbas „Moralinės panikos konstravimas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje: narkomanijos atvejis“. Vilnius, 2007, 82 p.
13. Dobryninas A. „Kriminologinių diskursų“ paskaitų medžiaga, 2008
14. Dobryninas A. Virtuali nusikaltimų tikrovė. Vilnius, 2001, p. 58.
15. Frisher M. Belfast Adolescent Addiction Course//Epidemiology and Adolescent Substance Abuse. Department of Medicines Management Keele University, 2007. [žiūrėta 2008 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.keele.ac.uk/depts/pc/AASBD2Frisher-%20Epidemiological.pdf>

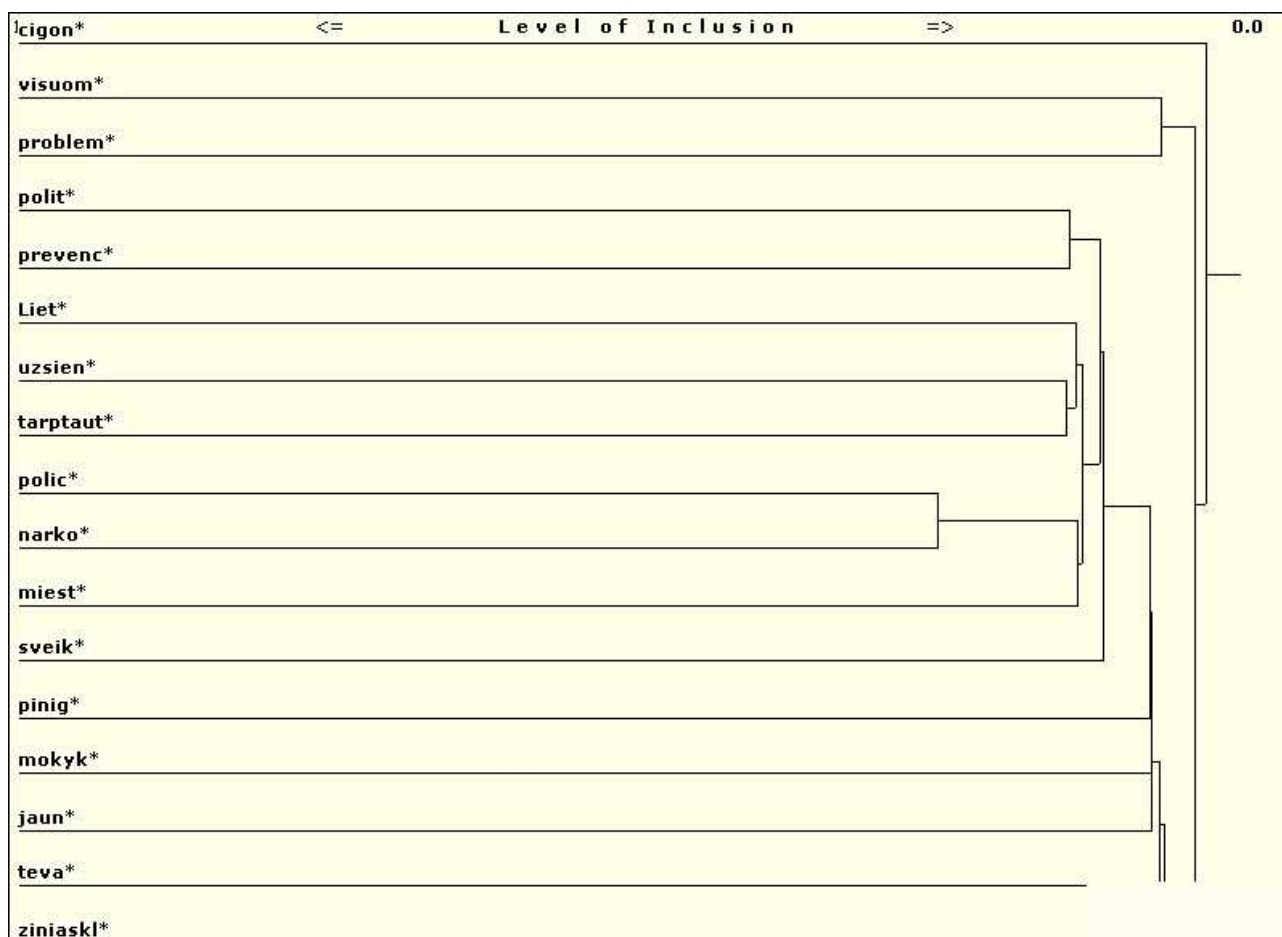
16. Goode E., Ben-Yehuda N. Moral Panics: Culture, Politics, and Social Construction // Annual Review of Sociology. 1994, vol. 20, p. 149-171. [žiūrėta 2009 m. gegužės 10 d.].
Prieiga per internetą:
<http://www.jstor.org/stable/2083363?seq=8&Search=yes&term=moral&term=panics&list=hide&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dmoral%2Bpanics%26x%3D0%26y%3D0%26wc%3Don&item=1&ttl=1127&returnArticleService=showArticle&resultsServiceName=doBasicResultsFromArticle>
17. Gruodytė E. Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė. Vilnius, 2004, 336 p.
18. Young J. The Amplification of Drug Use // Jones S. Criminology. Oxford University Press, 2006, p. 217-225
19. Young people and drugs among 15-24 year-olds. Analytical report, Eurobarometer, 2008, 102 p. [žiūrėta 2009 m. gegužės 22 d.]. Prieiga per internetą:
http://www.nkd.lt/files/Apklausos_ir_tyrimai/Young_people_and_drugs.pdf
20. Jasper J. M. Moral Panics // International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences. Elsevier, 2001, p. 10029-10033
21. Kestenis A. Narkomanija kaip visuomenės saugumo problema//Jurisprudencija, t. 29 (21), 2002. [žiūrėta 2008 m. gegužės 6 d.]. Prieiga per internetą:
www3.mruni.lt/padaliniai/leidyba/jurisprudencija/juris21.doc.
22. Krupavičius A., Pogorelis R. Rinkimų sistema ir rinkimai // Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida. Poligrafija ir informatika, 2004, p. 278
23. Krupavičius A., Šarkutė L. Žiniasklaida ir politika // Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida. Poligrafija ir informatika, 2004, p. 143-177
24. Kučinskaitė J. Vyriausybės iniciatyva supriešino kovotojus su narkotikais // žurnalas „Veidas“, 2002
25. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl „DĖL NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO PREVENCIJOS ŠVIETIMO ĮSTAIGOSE, 2000 m. liepos 5 d. Nr. 921, Vilnius
26. LR Vyriausybės nutarimas dėl „DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS 1995 m. VASARIO 28 D. NUTARIMO NR. 282 IR 1999 m. RUGSĖJO 6 D. NUTARIMO NR. 970 DALINIO PAKEITIMO“, 2001 m. sausio 23 d. Nr. 73, Vilnius
27. Miller. R. L. The encyclopedia of addictive drugs. London, 2002, 500 p.
28. Morse S. J. Drugs, Decriminalization of: Cultural Concerns//International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences. Elsevier, 2001, p. 3873-3877

29. Narkotikų kontrolės departamento prie LR tyrimas „Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas Lietuvoje“, 2004. [žiūrėta 2008 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą:<http://www.nkd.lt/files/leidiniai/tyrimas/priedas1.pdf>.
30. Narkotikų kontrolės departamento prie LR vyriausybės metinis pranešimas, 2007. [žiūrėta 2008 m. balandžio 11 d.]. Prieiga per internetą:
http://www.nkd.lt/files/metiniai_pranesimai/ndk_2007/4594_NKD_metinis_pranesimas_2007.pdf.
31. Narkotikų kontrolės departamento prie LR vyriausybės metinis pranešimas, 2008. [žiūrėta 2008 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą:
http://www.nkd.lt/files/emcdda/2008/7319NKDmetinis_pranesimas.pdf
32. Reinerman C. The Social Impact of Drugs and the War on Drugs: The Social Construction of Drug Scares. 1994, p. 58-64.
33. Reinerman C., Levine H. G. The Politics of America's Latest Drug Scare //Chapter 17 of Freedom at Risk: Secrecy, Censorship, and Repression in the 1980s. Edited by Richard O. Curry, 1988 Temple University Press. [žiūrėta 2009 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą:
http://www.psychedelic-library.org/drug_politics.htm.
34. Sakadolskis R. Kaip kritiškai skaityti laikraštį ir kam to reikia? // Žiniasklaidos skaidrumas. Vilnius, 2007, p. 42-55. [žiūrėta 2009 m. gegužės 11 d.]. Prieiga per internetą:
http://www.gzi.lt/ci.admin/Editor/assets/Istatymai2/ziniasklaidos_skaidrumas.pdf
35. Sullum J. Drugs and thugs - personal and social maladjustment not caused by drug use – Trends//Reason, Nov, 1993. [žiūrėta 2008 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą:
http://findarticles.com/p/articles/mi_m1568/is_n6_v25/ai_14527013.
36. Taylor S. Outside the outsiders: Media representations of drug use // Probation Journal. 2008, vol. 55, no. 4, p. 369-397. [žiūrėta 2009 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą:
<http://prb.sagepub.com/cgi/content/abstract/55/4/369>
37. Valantiejus A. Kritinis sociologijos diskursas. Tarp pozityvizmo ir postmodernizmo. Vilnius, 2004, p. 439
38. Valickas G. Asocialaus elgesio psichologijos paskaitų medžiaga, 2008
39. Valiušaitis V. Pratarė // Ulfotte U. Taip meluoja žurnalistai. Vilnius, 2003, p. V
40. www.lkz.lt
41. www.tns-gallup.lt
42. www.lrytas.lt

Priedai

1 priedas

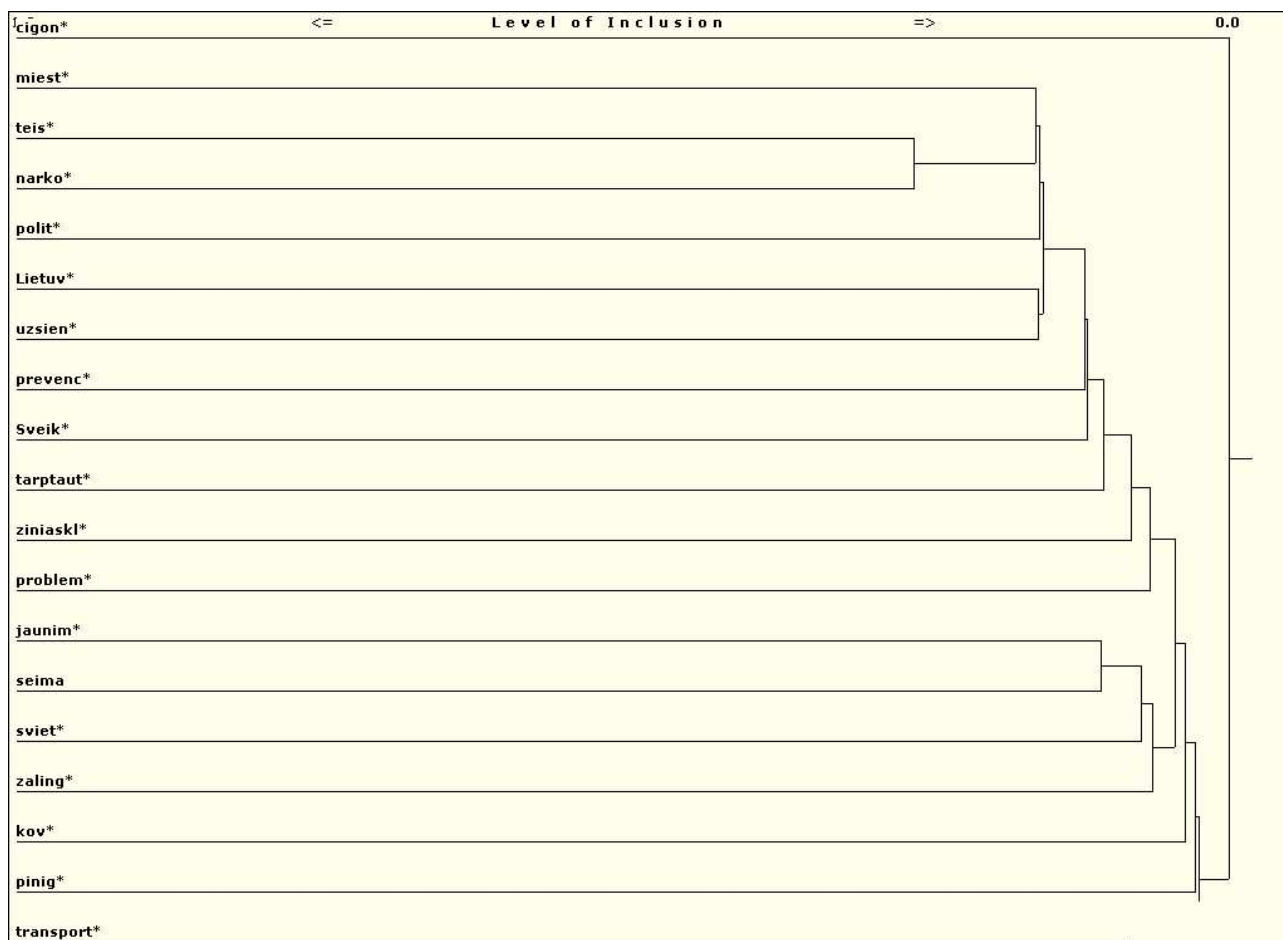
1 pav. „DELFI“ publikacijų narkotikų tematika klasterinė analizė 2001 m.

Šaltinis: Dobrynina M. Moralinės panikos konstravimas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje: narkomanijos atvejis. 2007, p. 78

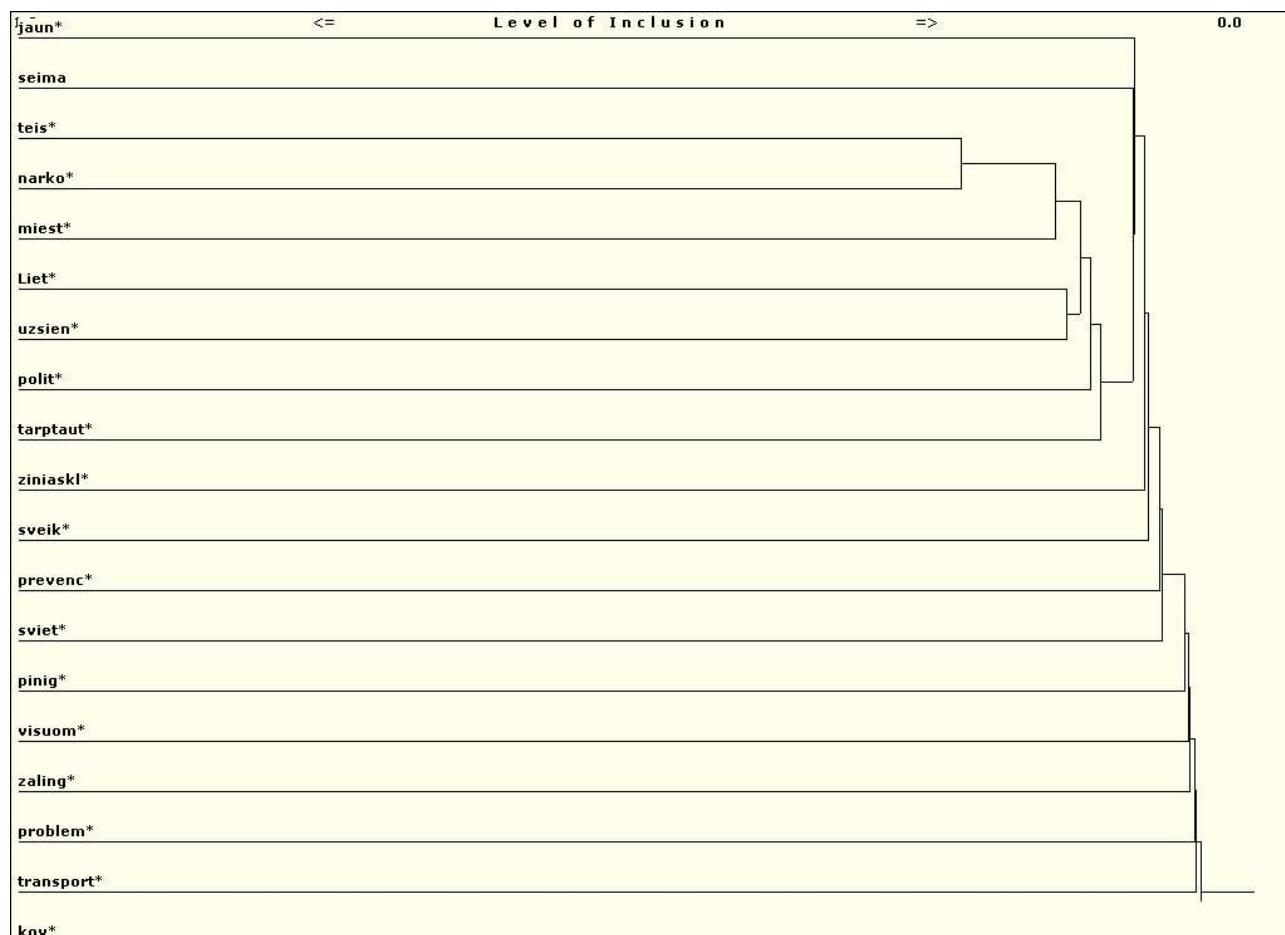

2 pav. „DELFI“ publikacijų narkotikų tematika klasterinė analizė 2002 m.

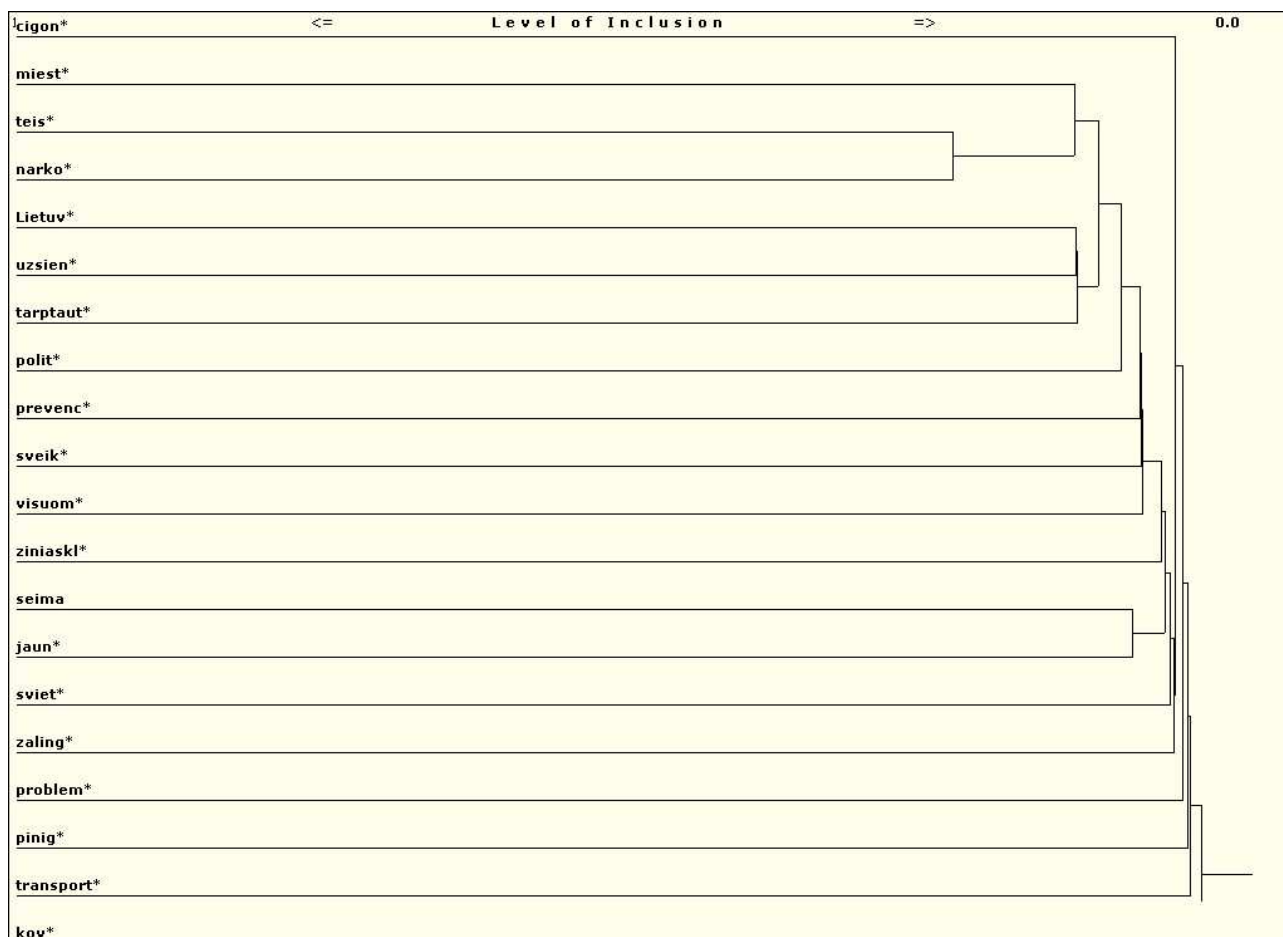
Šaltinis: Dobrynina M. Moralinės panikos konstravimas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje: narkomanijos atvejis. 2007, p. 79

3 pav. „DELFI“ publikacijų narkotikų tematika klasterinė analizė 2003 m.

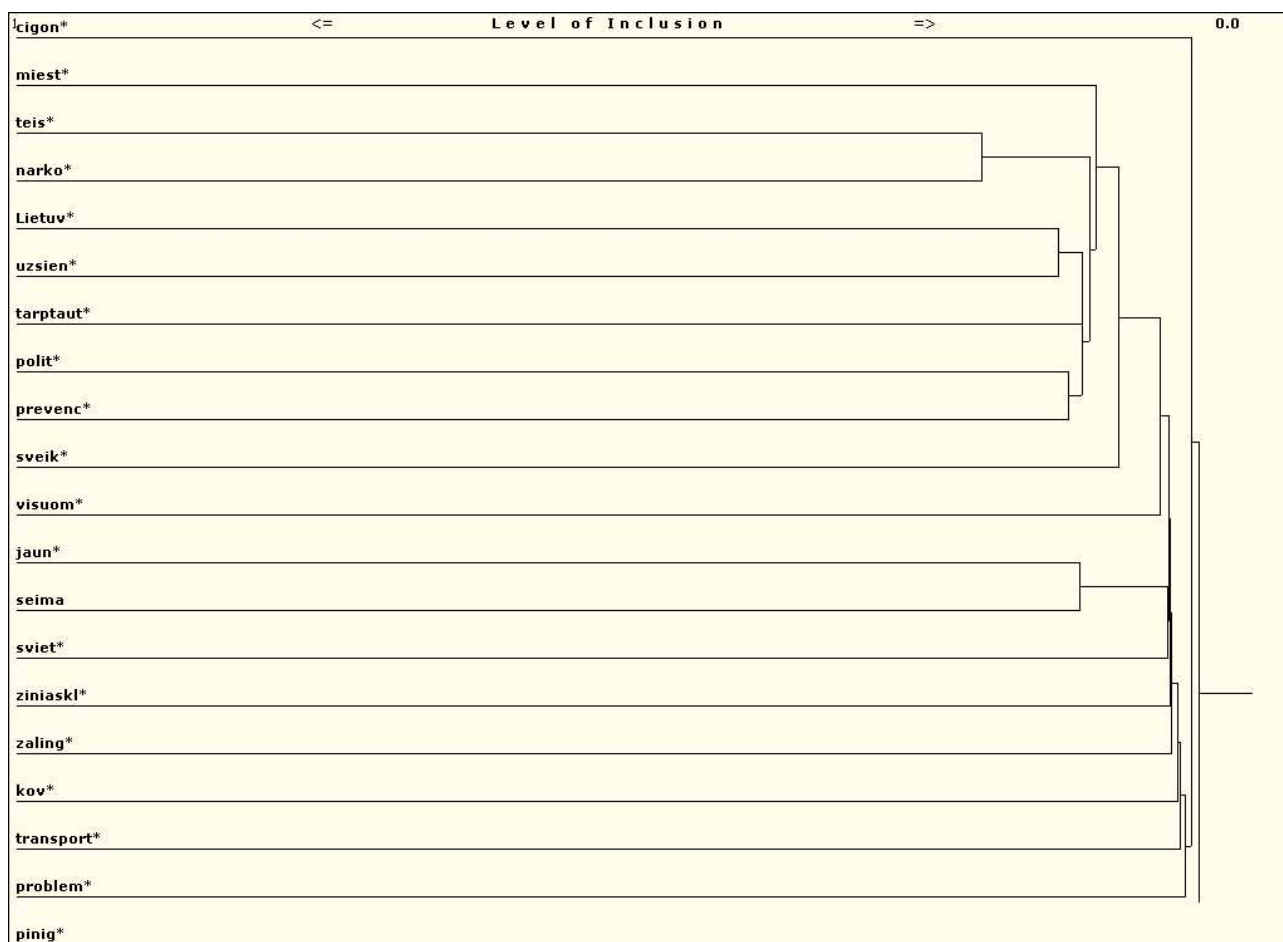
Šaltinis: Dobrynina M. Moralinės panikos konstravimas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje: narkomanijos atvejis. 2007, p. 80

4 pav. „DELFI“ publikacijų narkotikų tematika klasterinė analizė 2004 m.

Šaltinis: Dobrynina M. Moralinės panikos konstravimas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje: narkomanijos atvejis. 2007, p. 81

5 pav. „DELFI“ publikacijų narkotikų tematika klasterinė analizė 2005 m.

Šaltinis: Dobrynina M. Moralinės panikos konstravimas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje: narkomanijos atvejais. 2007, p. 82

2000 metų straipsnių tekstų klasterinei analizei atrinkti šie žodžiai ir jų sinonimai: **jaunimas** (jaun*, moksleiv*, nepilname*, paaugl*), **Lietuva** (Liet*, nacional*, valstyb*, sal*, valstyb*), **lošimas** (losim*, azart*), **švietimas** (mokykl*), **miestai** (miest*, Vilm*, Klaip*, Kaun*, sostin*, Siaul*), **narkotikai** (narko*, aguon*, amfetam*, doz*, ecsta*, gram*, hasis*, hero*, kanap*, koka*, LSD, marichu*, marihu*, medziag*, miltel*, psichotrop*, table*), **pinigai** (pinig*, doler*, lit*), **teisėsauga** (polic*, aptik*, arest*, baud*, baus*, byl*, depart*, FTB, grupuot*, iesk*, interpol*, istat*, kale*, kali*, koloni*, komisar*, konfisk*, kontraband*, muit*, neteis*, nusikal*, nuteis*, operac*, pareigu*, pataiso*, platinim*, plovim*, prekyb*, prokur*, suemim*, sulaik*, teis*, teror*, tyrim*, vagy*), **politika** (polit*, minist*, parlam*, parti*, prezident*, Razm*, Seimas, Seime, Semo vald*, VRM, vyriausybv*), **prevencija** (prevenc*, kontrol*, program*), **šeima** (seima, dukr*, motin*, seimoje, suna*, sunu*), **problema** (problem*), **sveikata** (sveik*, AIDS, ligon*, medi*, mirt*, pagalb*, priklausomyb*, vaist*, ZIV), **tarptautinis** (tarptaut*, ES, Europ*, JT, Jungtin*), **užsienis** (uzsien*, Amer*, Argent*, Brazil*, Britan*, Dani*, Esti*, Ital*, Japon*, JAV, Kolumb*, Latv*, Lenk*, Oland*, Putin*, Rusi*, Sved*, Vokiet*), **visuomenė** (visuom*), **žiniasklaida** (ziniaskl*, info*, spaud*, tele*) (Dobrynina, 2007, p. 44-45).

2001 metų publikacijų tekstų klasterinei analizei atrinkti šie žodžiai ir jų sinonimai: **čigonai** (cigon*), **jaunimas** (jaun*, moksleiv*, vaik*), **Lietuva** (Liet*, sal*, valstyb*), **miestai** (miest*, Kaun*, Klaip*, Panevez*, sostin*, Viln*), **švietimas** (mokyk*, univer*, moksl*), **narkotikai** (narko*, aguon*, amfetam*, doz*, escta*, gram*, hero*, kanap*, koka*, kvais*, marihu*, medziag*, metamf*, miltel*, psichotrop*, table*, varto*, zol*), **pinigai** (pinig*, doler*, lit*), **teisėsauga** (polic*, aptik*, ares*, baud*, baus*, byl*, departam*, gauj*, ginkl*, ikliuv*, istat*, itar*, kale*, kali*, kaltin*, kamer*, koloni*, komisar*, kontraband*, korupe*, kriminal*, laiky*, neteis*, nuospren*, nusik*, nuteis*, nuzud*, ONTT, operac*, pareigu*, pasien*, platin*, prekyb*, prokur*, STT, suimt*, sulaik*, teis*, teror*, test*, tyrim*, vagy*, VSD), **politika** (polit*, koalic*, minist*, parti*, pirminin*, premj*, prezident*, savivald*, seimo, sociallib*, vald*, vicemin*, vyriausyb*), **prevencija** (prevenc*, akc*, kontrol*, program*), **problema** (problem*), **sveikata** (sveik*, AIDS, gyd*, imunodef*, infek*, lig*, medi*, mir*, priklausomyb*, rehabilitac*, vaist*, virus*, ziv), **tarptautinis** (tarptaut*, ES, Europ*, Jungtin*, NATO, sajung*), **šeima** (teva*, dukr*, motin*, suna*, sunu*, zmona), **užsienis** (uzsien*, Afganist*, Amer*, Baltarus*, Britan*, Esti*, JAV, Kaliningrad*, Kolumb*, Latv*, Lenk*, Rus*, Suom*, Vokiet*), **visuomenė** (visuom*), **žiniasklaida** (ziniaskl*, info*, spaud*, tele*, zurnal*) (Dobrynina, 2007, p. 45-46).

2002 metų publikacijų tekstų klasterinei analizei atrinkti žodžiai ir jų sinonimai: **čigonai** (cigon*, tabor*), **jaunimas** (jaunim*, moksleiv*, nepilname*, paaugl*, vaik*), **kova** (kov*), **Lietuva** (Lietuv*, nacional*, sal*, valstyb*), **miestai** (miest*, Kaun*, Klaip*, Panevez*, Siaul*, sostin* Viln*), **narkotikai** (narko*, aguon*, amfetam*, doping*, doz*, ecst*, gram*, hasis*, heroin*, intraven*, kanap*, kiek*, kilogram*, koka*, kvaisal*, marihu*, medziag*, miltel*, opi*, psichotrop*, svirk*, table*, ton*, varto*, zol*), **pinigai** (pinig*, dol*, euru, lit*), **politika** (polit*, Adamk*, demokr*, fracc*, instituc*, kandidat*, komisi*, liberal*, mer*, minist*, Paks*, parlament*, part*, Paulausk*, pirminink*, posed*, prezident*, rinkim*, SAM, savivaldyb*, Seimas, Seime, Seimo, Seimui, vald*, vyriausyb*), **prevencija** (prevenc*, konferenc*, kontrol*, mazin*, poveik*, priem*, program*, sumaz*, sutart*, uzkirst*), **problema** (problem*, gresm*, klaus*, nerim*, pavoj*, skurd*), **šeima** (seima, artim*, motin*, nam*, seimos, seimu, sunu*, tev*), **sveikata** (sveik*, AIDS, diagnoz*, gydy*, imunodef*, infekc*, krauj*, lig*, medi*, mir*, pagalb*, plitim*, prieziur*, priklausom*, psichik*, reabilitac*, uzsikret*, vaist*, virus*, ZIV), **švietimas** (sviet*, moksl*, mokykl*, ugdy*, univer*), **tarptautinis** (tarptaut*, Europ*, JT, Jungtin*, NATO, pasaul*, Sajung*, Sengen*, Tautu*), **teisėsauga** (teis*, apsaug*, aptik*, apygard*, arest*, atem*, bau*, biur*, byl*, departam*, gauj*, ginkl*, griezt*, grupuot*, gynyb*, ikal*, irod*, istaig*, istat*, itar*, izoliator*, kale*, kali*, kolonij*, komisar*, konfiska*, kontrab*, koru*, krat*, krimi*, Lukisk*, MKT, muit*, nusik*, nuteis*, ONTT, operac*, organizuot*, pard*, pareigu*, pasien*, patais*, platin*, polic*, Pravienisk*, prek*, prokur*, rezim*, saug*, siun*, smurt*, STT, suim*, sulaik*, tard*, tarnyb*, teror*, tyrim*, vagy*, VPK, VSD), **transportas** (transport*, auto*), **užsienis** (uzsien*, Afgan*, Amer*, Argent*, Balt*, Brit*, Dan*, Didzio*, Est*, Gruz*, Ispan*, Ital*, JAV, Kalinin*, Kolumb*, Latv*, Lenk*, Maskv*, Niujork*, Norveg*, Oland*, Pranc*, Rus*, Suom*, Sved*, valstij*, Vokie*), **žalingi įpročiai** (zaling*, alkohol*, cigar*, ipro*, ruk*, tabak*), **žiniasklaida** (ziniaskl*, BNS, info*, laikrast*, LZ, spaud*, tele*, zurnal*) (Dobrynina, 2007, p. 46-47).

2003 metų publikacijų tekstų klasterinei analizei atrinkti šie žodžiai ir jų sinonimai: **jaunimas** (jaun*, moksleiv*, nepilname*, paaugl*, vaik*), **kova** (kov*), **Lietuva** (Liet*, LR, respubl*, sal*, valstyb*), **miestai** (miest*, Kaun*, Klaip*, Panevez*, Siaul*, sostin*, Vilm*), **narkotikai** (narko*, aguon*, amfetam*, ecst*, gram*, heroin*, kanap*, kilogr*, koka*, kvaisal*, maisel*, marihuan*, medziag*, metamfetam*, miltel*, psichotrop*, svirks*, table*, varto*), **pinigai** (pinig*, doler*, euru, Lt), **politika** (polit*, instituc*, komisi*, LLS, minist*, Paks*, parti*, pirminink*, posed*, prezident*, savivaldyb*, Seimo, Sustausk*, taryb*, vald*, vyriausy*), **prevencija** (prevenc*, konferenc*, kontrol*, priem*, program*), **problema** (problem*, gres*), **šeima** (seima, mam*, motin*, nam*, seimos, sunau*, sunu*, tev*, zmon*), **sveikata** (sveik*, AIDS, infek*, krauj*, lig*, medi*, mir*, pagalb*, prieziur*, priklausomyb*, rehabilitac*, uzsikret*, ZIV), **švietimas** (sviet*, moksl*, mokykl*, univer*), **tarptautinis** (tarptaut*, ES, Europ*, JT, Jungtin*, NATO, pasaul*, Sajung*, Siaure*), **teisėsauga** (teis*, advok*, apsaug*, aptik*, apygard*, arest*, atemim*, bau*, biur*, byl*, Daktar*, departam*, gamyb*, gauj*, general*, grot*, grupuot*, ikal*, ikiteis*, ikliuv*, iskelt*, istaig*, istat*, itar*, itariam*, izoliator*, kale*, kali*, kalt*, kolonij*, komisar*, kontrab*, koru*, krat*, krimi*, Lukisk*, mafij*, muit*, neteis*, nusik*, nustatyt*, nuteis*, nuzud*, operac*, pareigu*, pasien*, patais*, platin*, polic*, Pravienisk* prek*, prokur*, rado, rast*, rezim*, saugu*, suimt*, sulaik*, tard*, tarnyb*, tvark*, tyrim*, vagy*, VPK, VSAT, VSD), **transportas** (transport*, auto*), **užsienis** (uzsien*, Afgan*, Amer*, Balt*, Brit*, Didzio*, Est*, Ital*, JAV, Kalinin*, Kolumb*, Latv*, Lenk*, Oland*, Pranc*, Rus*, Sved*, Vokie*), **visuomenė** (visuom*, nuomon*, sociali*, zmoniu), **žalingi įpročiai** (zaling*, alkohol*, cigar*, gerim*), **žiniasklaida** (ziniaskl*, BNS, dienrast*, info*, LZ, spaud*, tele*, zurnalist*) (Dobrynina, 2007, p. 47-48).

2004 metų publikacijų tekstų klasterinei analizei atrinkti šie žodžiai ir jų sinonimai: **čigonai** (cigon*, tabor*), **jaunimas** (jaun*, ivaik*, moksleiv*, nepilnam*, paaugl*, vaik*), **Lietuva** (Lietuv*, sal*, valstyb*), **miestai** (miest*, Kaun*, Klaip*, Panevez*, Siaul*, sostin*, Viln*), **narkotikai** (narko*, aguon*, amfetam*, gram*, hasis*, heroin*, kanap*, koka*, kvaisal*, marihuan*, medziag*, miltel*, psichotrop*, table*, varto*), **pinigai** (pinig*, doler*), **politika** (polit*, komisi*, mer*, minist*, Paks*, parti*, pirminink*, posed*, prezident*, rinkim*, savivaldyb*, Seime, Seimo, Sustausk*, vald*, vyriausyb*), **prevencija** (prevenc*, konferenc*, kontrol*, priem*, program*, sustabd*, vaizd*), **problema** (problem*, demes*, gres*, zala), **šeima** (seima, nam*, seimoje, seimos, sunu*, tev*, zmona), **sveikata** (sveik*, AIDS, gydy*, infek*, joga, krauj*, lig*, medi*, mir*, pagalb*, prieziur*, psichik*, rehabilitac*, serg*, skaus*, smegen*, uzsikre*, vaist*, ZIV), **švietimas** (sviet*, mokykl*, univer*), **tarptautinis** (tarptaut*, ES, Europ*, Jungtin*, NATO, pasaul*, Sajung*), **teisėsauga** (teis*, advok*, apsaug*, aptik*, apygard*, arest*, atem*, bau*, biur*, byl*, Doktor*, departam*, disponav*, gamy*, gauj*, ginkl*, grot*, grupuot*, ikal*, ikiteis*, ikliuv*, istaig*, istat*, itar*, kale*, kalt*, kodeks*, komisar*, kontrab*, krimi*, neteis*, nusik*, nuteis*, operac*, pareigu*, parodym*, patais*, pazei*, plati*, polic*, prek*, prokur*, rast*, saugu*, siun*, smurt*, suim*, sulaik*, tard*, tarnyb*, tyrim*, vagy*, VPK), **transportas** (transport*, auto*, eism*, vair*), **užsienis** (uzsien*, Afgan*, Amer*, Balt*, Didzios*, Est*, Ispan*, JAV, Kolumb*, Latv*, Lenk*, Pranc*, Rus*, Vokie*), **visuomenė** (visuom*, bendruom*, sociali*, zmonems, zmones, zmoniu), **žalingi įpročiai** (zaling*, alkohol*, cigaret*), **žiniasklaida** (ziniaskl*, BNS, info*, spaud*, tele*, zurnal*) (Dobrynina, 2007, p. 49).

2005 metų publikacijų tekstų klasterinei analizei atrinkti žodžiai ir jų sinonimai: **čigonai** (cigon*, rom*, tabor*), **jaunimas** (jaun*, berniuk*, moksleiv*, nepilname*, paaugl*, vaik*), **kova** (kov*, misij*), **Lietuva** (Lietuv*, sal*, valstyb*), **miestai** (miest*, Kaun*, Klaip*, Panevez*, Siaul*, sostin*, Viln*), **narkotikai** (narko*, aguon*, amfetam*, ekstaz*, gram*, hasis*, heroin*, kanap*, koka*, kvaisal*, marihuan*, medziag*, miltel*, opij*, psichotrop*, table*, varto*), **pinigai** (pinig*, doler*, euru, lit*, Lt), **politika** (polit*, demokr*, instituc*, komisi*, komitet*, minist*, parlam*, parti*, pirminink*, prezident*, rinkim*, savivaldyb*, Seimas, Seime, Seimo, Seimu, taryb*, vald*, vyriausyb*), **prevencija** (prevenc*, konferenc*, kontrol*, mazin*, priem*, program*, projekt*, sumaz*), **problema** (problem*, demes*, klaus*), **šeima** (seima, mam*, motin*, nam*, seimoje, seimos, seimu, sunu*, tev*, zmona), **sveikata** (sveik*, AIDS, akupunktur*, gydy*, infekc*, krauj*, lig*, medi*, metadon*, mir*, pacient*, pagalb*, prieziur*, priklausomyb*, psichik*, reabilitac*, skausm*, smegen*, vaist*, ZIV), **švietimas** (sviet*, moksl*, mokykl*, univer*), **tarptautinis** (tarptaut*, ES, Europ*, integrac*, JT, Jungtin*, NATO, pasaul*, Sajung*, Siaure*, Tautu), **teisėsauga** (teis*, apsaug*, aptikt*, apygard*, arest*, atem*, bau*, biur*, byl*, Doktor*, departam*, disponav*, gamyb*, ginkl*, grupuot*, ikal*, ikiteis*, istaig*, istat*, itar*, izoliator*, kale*, kalt*, kodeks*, komisar*, konfisk*, kontrab*, krimi*, Lukisk*, MKT, muit*, nelaisv*, neteis*, nusik*, nustatyt*, nuteis*, operac*, pareigu*, patais*, pazeid*, platin*, polic*, prek*, rado, saugu*, siunt*, smurt*, suimt*, sulaik*, tard*, tyrim*, vagy*, VPK), **transportas** (transport*, auto*, eism*, kelias, vairuot*), **užsienis** (uzsien*, Afgan*, Amer*, Balt*, Brit*, Didzios*, Ispan*, Ital*, JAV, Kolumb*, Latv*, London*, Marijamp*, Moldov*, Norveg*, Pranc*, Rus*, Sved*, Vokie*), **visuomenė** (visuom*, bendruom*, sociali*, zmones, zmoniu), **žalingi įpročiai** (zaling*, alkohol*, cigaret*, ipro*), **žiniasklaida** (ziniaskl*, BNS, info*, laikrast*, spaud*, tele*, zurnalist*) (Dobrynina, 2007, p. 49-50).

2006 metų publikacijų tekstų klasterinei analizei atrinkti žodžiai ir jų sinonimai: **jaunimas** (jaunim*, moksleiv*, nepilname*, paaugl*, vaik*), **kova** (kov*), **Lietuva** (Lietuv*, lietuv*, sal*, valst*), **miestai** (miest*, gatv*, Kaun*, Klaiped*, klub*, Marijamp*, Panevez*, Rokisk*, Siaul*, sostin*, uostamiest*, Viln*), **narkotikai** (narko*, aguon*, amfetam*, doz*, ecsta*, ekstaz*, gram*, hasis*, hero*, kanap*, kg*, kilogram*, koka*, LSD, marichu*, marihu*, MDMA, medziag*, metamf*, miltel*, Narko*, opij*, opio*, opium*, psichotrop*, svirks*, table*, varto*, zol*), **pinigai** (pinig*, doler*, eur*, lit*, Lt, lt), **politika** (polit*, Adamk*, ministr*, prezident*, savivaldyb*, valdz*, vyriausyby*), **prevencija** (prevenc*, akcij*, inform*, kontrol*, NKD, program*, uzirst*), **problema** (problem*, gresm*, mirt*, pavoj*), **šeima** (seima, motin*, seimos, sunu*, tev*, zmona*), **sveikata** (sveik*, AIDS, diagnoz*, gydy*, imunodef*, infekc*, krauj*, lig*, medicin*, medik*, pagalb*, priklausom*, psichik*, reabilitac*, virus*, ZIV), **švietimas** (svietim*, mokykl*), **taboras** (tabor*, cigon*), **teisėsauga** (teis*, advok*, apsaug*, aptik*, apygard*, ares*, atem*, atemim*, baud*, baus*, biur*, byl*, Daktar*, departam*, dispon*, gamyb*, gauj*, general*, ginkl*, griezt*, grot*, grup*, ikal*, ikiteis*, ikliuv*, Interpol*, istaig*, istat*, itar*, kale*, kali*, kalt*, kodeks*, kolonij*, komisar*, konfisk*, kontrab*, krat*, krimi*, Lukisk*, MKT, muit*, nelaisv*, neteis*, nusik*, nustatyt*, nuteis*, ONTT, operac*, pajeg*, pareigu*, parodym*, pasien*, patais*, pazeid*, platin*, polic*, Pravien*, prek*, prisipaz*, prokur*, rado, rast*, rinktin*, saugu*, siun*, siunt*, smurt*, STT, suim*, suimt*, sulaik*, tard*, tarnyb*, teror*, tyrim*, vagy*, VPK, VSD), **transportas** (transport*, auto*, eism*, vairuot*), **užsienis** (uzsien*, Afgan*, Amerik*, Anglij*, Baltarusij*, Britanij*, Estij*, Europ*, Goro, JAV, Kaliningrad*, Latvij*, Lenk*, London*, NATO, Norveg*, Nyderland*, Oland*, pasaul*, Prancuz*, Rusij*, Skandinav*, Svedij*, Taliban*, Vokiet*), **visuomenė** (visuom*, bendruom*, gyvent*, moter*, zmogus, zmonems, žmones, zmoniu), **žalingi įpročiai** (zaling*, alkohol*, cigar*, tabak*), **žiniasklaida** (ziniaskl*, BNS, Delfi, spaud*, zurnalist*), **žvaigždės** (zvaigzd*, Campbell, Dohert*, Einik*, G.Einik*, K.Moss, McCartney, Moss, N.Campbell, P.Dohert*, R.Rudok*, Razanausk*, Rudok, V.Razanausk*).

2007 metų publikacijų tekstų klasterinei analizei buvo atrinkti šie žodžiai ir jų sinonimai: **jaunimas** (jaunim*, draug*, mergait*, mokin*, moksleiv*, nepilname*, paaugl*, vaik*), **kova** (kov*), **Lietuva** (Lietuv*, lietuv*, sal*, valst*), **miestai** (miest*, gatv*, Kasiador*, Kaun*, Klaiped*, klub*, Marijamp*, Panevez*, Rokisk*, Siaul*, sostin*, Tels*, Ukmerg*, uostamiest*, Viln*), **narkotikai** (narko*, aguon*, amfetam*, doz*, ecsta*, ekstaz*, gram*, hasis*, hero*, kanap*, kg*, kilogram*, koka*, LSD, marichu*, marihu*, MDMA, medziag*, metamf*, miltel*, Narko*, opij*, opio*, opium*, psichotrop*, svirks*, table*, varto*, zol*), **pinigai** (pinig*, doler*, eur*, lit*, Lt, It), **politika** (polit*, Adamk*, Butkevic*, ministr*, prezident*, savivaldyb*, Seimo, Seimui, valdz*, vyriausyby*), **prevencija** (prevec*, akcij*, inform*, kontrol*, NKD, program*, uzkirst*), **problema** (problem*, auk*, gresm*, mirt*, pavoj*), **šeima** (seima, dukr*, motin*, seimoje, seimos, seimose, sunu*, tev*, zmona*), **sveikata** (sveik*, AIDS, diagnoz*, gydy*, imunodef*, infekc*, krauj*, lig*, medicin*, medik*, pagalb*, priklausom*, psichik*, reabilitac*, virus*, ZIV), **švietimas** (svietim*, mokykl*, univer*), **taboras** (tabor*, cigon*, rom*), **teisėsauga** (teis*, advok*, apsaug*, aptik*, apygard*, ares*, atem*, atemim*, baud*, baus*, biur*, byl*, Daktar*, departam*, dispon*, gamyb*, gauj*, general*, ginkl*, griezt*, grot*, grup*, ikal*, ikiteis*, ikliuv*, Interpol*, istaig*, istat*, itar*, kale*, kali*, kalt*, kodeks*, kolonij*, komisar*, konfisk*, kontrab*, krat*, krimi*, Lukisk*, MKT, muit*, nelaisv*, neteis*, nusik*, nustatyt*, nuteis*, ONTT, operac*, pajeg*, pareigu*, parodym*, pasien*, patais*, pazeid*, platin*, polic*, Pravien*, prek*, prisipaz*, prokur*, rado, rast*, rinktin*, saugu*, siun*, siunt*, smurt*, STT, suim*, suimt*, sulaik*, tard*, tarnyb*, teror*, tyrim*, vagy*, VPK, VSD), **transportas** (transport*, auto*, eism*, vairuot*), **užsienis** (uzsien*, Afgan*, Amerik*, Anglij*, Baltarusij*, Britanij*, Estij*, Europ*, Goro, Ispanij*, JAV, Kaliningrad*, Kolumbij*, Latvij*, Lenk*, London*, NATO, Norveg*, Nyderland*, Oland*, pasaul*, Prancuz*, Rusij*, Skandinav*, Svedij*, Taliban*, Vokiet*), **visuomenė** (visuom*, bendruom*, gyvent*, moter*, pilie*, zmogus, zmonems, žmones, zmoniu), **žalingi įpročiai** (zaling*, alkohol*, cigar*, neblaiv*, rukym*, tabak*), **žiniasklaida** (ziniaskl*, BNS, Delfi, LNK, spaud*, televiz*, zurnalist*), **žvaigždės** (zvaigzd*, Dohert*, Einik*, G.Einik*, Holivud*, K.Moss, Lohan, maneken*, McCartney, Moss, O.Osourn*, Osourn*, P.Dohert*, R.Rudok*, Razanausk*, Rudok, Spears*, sport*, Tyson, V.Razanausk*, Winehous*).

2008 metų publikacijų tekstų klasterinei analizei atrinkti žodžiai ir jų sinonimai: **jaunimas** (jaunim*, draug*, jaunuol*, mergait*, mokin*, moksleiv*, nepilname*, paaugl*, student*, vaik*), **Lietuva** (Lietuv*, lietuvi*, sal*, valst*), **miestai** (miest*, gatv*, Kasiador*, Kaun*, Klaiped*, klub*, Marijamp*, Panevez*, Rokisk*, Siaul*, sostin*, Tels*, Ukmerg*, uostamiest*, Viln*, Visagin*), **narkotikai** (narko*, adat*, aguon*, amfetam*, doz*, ecsta*, ekstaz*, gram*, hasis*, hero*, kanap*, kg*, kilogram*, koka*, LSD, marichu*, marihu*, MDMA, medziag*, metamf*, miltel*, Narko*, opij*, opio*, opium*, psichotrop*, svirks*, table*, varto*, zol*), **pinigai** (pinig*, doler*, eur*, lit*, Lt, lt), **politika** (polit*, Butkevici*, ministr*, prezident*, savivaldyb*, Seimo, Seimui, valdz*, vyriausybz*), **prevencija** (prevenc*, akcij*, inform*, kontrol*, NKD, program*, uzkirst*), **problema** (problem*, gresm*, mirt*, pasekm*, pavoj*), **šeima** (seima, dukr*, motin*, seimoje, seimos, seimose, sunu*, tev*, zmona*), **sveikata** (sveik*, AIDS, diagnoz*, gydy*, imunodef*, infekc*, iskait*, krauj*, lig*, medicin*, medik*, metadon*, pagalb*, priklausom*, psichik*, reabilitac*, virus*, ZIV), **švietimas** (svietim*, mokykl*, univer*), **taboras** (tabor*, cigon*, rom*), **teisėsauaga** (teis*, advok*, apsaug*, aptik*, apygard*, ares*, atem*, atemim*, baud*, baus*, biur*, byl*, Daktar*, departam*, dispon*, gamyb*, gauj*, general*, ginkl*, griezti*, grot*, grup*, ikal*, ikiteis*, ikliuv*, Interpol*, istaig*, istat*, itar*, kale*, kali*, kalt*, kodeks*, kolonij*, komisar*, konfisk*, kontrab*, krat*, krimi*, Lukisk*, MKT, muit*, nelaisv*, neteis*, nusik*, nustatyt*, nuteis*, ONTT, ONKT, operac*, opertatyv*, pajeg*, pareigu*, parodym*, pasien*, patais*, pazeid*, platin*, polic*, Pravien*, prek*, prisipaz*, prokur*, rado, rast*, rinktin*, saugu*, siun*, siunt*, smurt*, STT, suim*, suimt*, sulaik*, tard*, tarnyb*, teror*, tyrim*, vagy*, VPK, VSD), **transportas** (transport*, auto*, eism*, vairuot*), **užsienis** (uzsien*, Afgan*, Amerik*, Anglij*, Baltarusij*, Britanij*, Estij*, Europ*, FARC, Goro, Ispanij*, Italij*, JAV, Kaliningrad*, Kolumbij*, Latvij*, Lenk*, London*, Meksik*, NATO, Norveg*, Nyderland*, Oland*, pasaul*, Prancuz*, Rusij*, Skandinav*, Svedij*, Taliban*, Vokiet*), **visuomenė** (visuom*, bendruom*, gyvent*, moter*, pilie*, zmogus, zmonems, žmones, zmoniu), **žalingi įpročiai** (zaling*, alkohol*, cigar*, neblaiv*, rukym*, tabak*), **žiniasklaida** (ziniaskl*, BBC, BNS, CNN, Delfi, ELTA, internet*, LNK, spaud*, televiz*, zurnalist*), **žvaigždės** (zvaigzd*, A.Winehouse, atlikej*, Balciun*, daininink*, Dohert*, Einik*, G.Einik*, Grammy*, Holivud*, K.Moss, Lohan, maneken*, Moss, P.Dohert*, R.Rudok*, Razanausk*, Rudok*, Spears*, sport*, Tyson, V.Razanausk*, Winehous*, Zemfir*).

2005-2008 metų NKD pranešimų spaudai tekstų klasterinei analizei atrinkti žodžiai ir jų sinonimai: **jaunimas** (jaunim*, mokin*, moksleiv*, nepilname*, paaugl*, student*, vaik*), **kova** (kov*, kampan*), **Lietuva** (Lietuv*, sal*, valst*), **miestai** (miest*, Alyt*, Kaun*, Klaiped*, Palang*, Panevez*, Siaul*, Ukmerg*, Viln*, Visagin*), **narkotikai** (narko*, adat*, agoun*, amfetamin*, ekstaz*, gryb*, hasis*, heroin*, kanap*, koka*, medziag*, metamfetamin*, opij*, opioid*, paplit*, perdoz*, poveik*, psichotrop*, svirks*, varto*), **NKD** (NKD, A.Astrausk*, analiz*, Astrausk*, ataskait*, atstovau*, direkt*, duomen*, komisij*, koordinuo*, mokym*, parod*, priorit*, rekomend*, rezultat*, tobul*, tyrim*, veickl*), **nusikaltimai** (nusikal*, apsaug*, atemim*, departam*, Jasait*, nuteist*, pareigun*, Polic*, polic*), **organizacijos** (organizac*, bendradarb*, centr*, EMCDDA, ENNSC, instituc*, stebesen*), **politika** (polit*, biudzet*, minist*, savivaldyb*, Seimas, Seime, Seimo, Vyriausy*), **pramogos** (pramog*, klub*, lankyt*, linksmin*, naktin*, pasilinksmin*, Pramog*), **prevencija** (prevenci*, igyvend*, kontrol*, PAMIRSK, priem*, program*, projekt*, stiprin*, sumazin*), **problema** (problem*, zal*), **šeima** (seima, seimai, seimas, seimoje, seimoms, seimos, Seimos, seimose, seimu, šeimynos, tev*), **sveikata** (sveik*, AIDS, gydy*, hepatit*, infekc*, lig*, mazin*, medici*, metadon*, pagalb*, param*, paslaug*, prieziur*, priklausom*, psichik*, psicholog*, Reabilit*, reabilit*, reinegr*, slenks*, ZIV), **švietimas** (sviet*, glob*, inform*, mokykl*, Sviet*, zin*), **užsienis** (uzsien*, Afgan*, Austrij*, Baltij*, Belgij*, Cekij*, Estij*, Europ*, Ispan*, Italij*, Latvij*, Lenkij*, Norveg*, Nyderland*, Oland*, pasaul*, Svedij*, Vokietij*), **visuomenė** (visuomen*, asmen*, bendruom*, gyvent*, zmon*).